

ČESKÉ ZEMĚDĚLSTVÍ ŠEST LET PO VSTUPU DO EVROPSKÉ UNIE

CZECH AGRICULTURE SIX YEARS AFTER EU ACCESSION

výzkumná studie

Ústav zemědělské ekonomiky a informací

**ČESKÉ ZEMĚDĚLSTVÍ ŠEST LET PO VSTUPU
DO EVROPSKÉ UNIE**

CZECH AGRICULTURE SIX YEARS AFTER EU ACCESSION

(Výzkumná studie)

**Zpracoval kolektiv řešitelů ÚZEI
pod vedením Ing. V. Baška, CSc.**

Praha, prosinec 2010

Publikace je součástí řešení Výzkumného záměru MZe 0002725101 „Analýza a vyhodnocování možností trvalé udržitelnosti zemědělství a venkova ČR v podmínkách EU a Evropského modelu zemědělství“ a jedním z jeho výstupů.

Recenzenti: Dipl.-Ing. Zdenek Lukas, Wiener Institut für Internationale Wirtschaftsvergleiche, Vídeň, Rakousko
doc. Ing. Marian Božik, Ph.D., Výzkumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Bratislava, Slovensko

Za obsah publikace odpovídají autoři:

Ing. Miluše Abrahamová – kapitola 3, 5.5, 5.6, 5.8
Ing. Václav Bašek, CSc. – kapitola 8, věcná revize textu
Ing. Hana Baudisová – kapitola 5.2
Ing. Iveta Bošková – kapitola 5.4
doc. Ing. Tomáš Doucha, CSc. – kapitola 1.2, 2.1, 8
Ing. Jan Drlík – kapitola 2.3
Ing. Ladislav Jelínek, Ph.D. – kapitola 2.2
Ing. Josef Kraus – kapitola 6, věcná revize textu
Ing. Petr Novotný – kapitola 5.1
Ing. Karina Pohlová – kapitola 6
Ing. Jaroslav Pražan – kapitola 7.1
RNDr. Tomáš Rättinger, MSc. Dr. – kapitola 7.2
PhDr. Daniela Spěšná – kapitola 2.3
Ing. Hana Strnadlová – kapitola 5.3
Ing. Jindřich Špička – kapitola 2.4, 4
Ing. Jana Teichmanová – kapitola 5.7
Ing. Václav Vilhelm – kapitola 1.1
Ing. Jiří Weichet, CSc. – kapitola 7.3

Technická spolupráce:

Ing. Vladimíra Matalová

Text studie neprošel jazykovou korekturou.

© Ústav zemědělské ekonomiky a informací, 2010

ISBN 978-80-86671-81-9

OBSAH

Abstrakt

Seznam zkratk	1
Souhrn	3
<i>Executive Summary</i>	5
Úvod.....	9
Metodologická východiska a zdroje dat	10
1 Obecné podmínky vývoje českého zemědělství v rámci EU	10
2 Podniková struktura a hlavní výrobní faktory	15
3 Zemědělská produkce	24
4 Ekonomické výsledky sektoru a jednotlivých kategorií podniků	26
5 Trhy a rentabilita komodit.....	40
6 Agrární zahraniční obchod	56
7 Mimoprodukční funkce zemědělství	61
8 Souhrnné vyhodnocení změn v českém zemědělství po vstupu ČR do EU	72
Seznam použité literatury.....	76

ABSTRAKT

Výzkumná studie hodnotí, jak změny v podmínkách po vstupu do EU ovlivnily vývoj českého zemědělství do roku 2009 a jak se promítly do jeho ekonomické situace a konkurenceschopnosti zejména na jednotném trhu EU. Jsou charakterizovány a porovnány makroekonomické, agrárně politické a ostatní podmínky jeho rozvoje před a po vstupu ČR do unie. Změny v zemědělství jsou hodnoceny z hlediska vývoje podnikové struktury, hlavních výrobních faktorů (tj. půdy, práce a kapitálu) a ekonomických výsledků sektoru i jednotlivých kategorií podniků. Podle hlavních komodit je hodnocen vývoj na agrárním trhu, včetně rentability komodit, a také vývoj v oblasti agrárního zahraničního obchodu. Ve vztahu k životnímu prostředí a rozvoji venkova jsou vyhodnoceny základní podmínky, jež vedly k posílení produkčních i mimoprodukčních funkcí českého zemědělství.

Abstract

The research study presents the assessment, how the changes in the conditions after EU accession have influenced the development of Czech agriculture by 2009 and how they have been projected in its economy and competitiveness, particularly on the EU single market. First, macroeconomic, political and other conditions before and after EU accession are characterised and compared. The changes in agriculture are assessed from the point of view of farm structure, production factors (land, labour, capital) and economy of the sector and of individual farm categories. The changes on agrarian markets and also in trade relations are assessed by main commodities, including their profitability. In relations to environment and rural development, basic conditions that have led to the increase of multifunctionality of the Czech agriculture are assessed.

Klíčová slova

zemědělství, makroekonomické podmínky, zemědělská politika, ekonomika zemědělství, agrární trh, agrární zahraniční obchod, životní prostředí, rozvoj venkova

Key words

agriculture, macroeconomic conditions, agricultural policy, economy of agriculture, agrarian market, agrarian trade, environment, rural development

SEZNAM ZKRATEK

AEO	agroenvironmentální opatření
a. s.	akciová společnost
AWU	Annual Work Unit (roční pracovní jednotka)
AZO	agrární zahraniční obchod
b. c.	běžné ceny
CZV	cena zemědělských výrobců
ČNB	Česká národní banka
ČPH	čistá přidaná hodnota
ČSÚ	Český statistický úřad
ČÚZK	Český úřad zeměměřický a katastrální
EU	Evropská unie
EU 10	státy přistoupivší do Evropské unie 1. 5. 2004 (Česko, Slovensko, Polsko, Maďarsko, Slovinsko, Estonsko, Lotyšsko, Litva, Kypr, Malta)
EU 15	Evropská unie po roce 1994 (Belgie, Dánsko, Německo, Španělsko, Francie, Velká Británie, Řecko, Irsko, Itálie, Lucembursko, Nizozemsko, Portugalsko, Rakousko, Finsko, Švédsko)
EU 25	Evropská unie od 1. 5. 2004
EU 27	Evropská unie od 1. 1. 2007 (vč. Rumunska a Bulharska)
EUR, €	euro = společná měna Evropské měnové unie (platnost od 1. 1. 1999)
EZ	ekologické zemědělství
FADN CZ	Farm Accountancy Data Network (Zemědělská účetní datová síť ČR)
FAME	Fatty Acid Methyl ester (skupina esterů mastných kyselin) (dříve MEŘO)
HDP	hrubý domácí produkt
HPH	hrubá přidaná hodnota
HRDP	Horizontal Rural Development Plan (Horizontální plán rozvoje venkova)
HZP	hrubá zemědělská produkce
KBTPM	krávy bez tržní produkce mléka
KD	krmný den
KN	kombinovaná nomenklatura
LFA	Less Favoured Areas (méně příznivé oblasti)
LPIS	Land Parcel Identification System (Registr půdních bloků)
MEŘO	metylester řepkového oleje; nyní užíváno FAME
MZe	Ministerstvo zemědělství
Natura 2000	soustava chráněných území evropského významu
NH	národní hospodářství
NUTS	Nomenclature des unités territoriales statistiques (územní statistické jednotky)

OECD	Organization for Economic Cooperation and Development (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj)
OKEČ	odvětvová klasifikace ekonomických činností
OP	Operační program
o. p.	orná půda
OZE	obnovitelné zdroje energie
PFO	podniky fyzických osob
PGRLF	Podpůrný a garanční rolnický a lesnický fond, a. s.
PPO	podniky právnických osob
PPP	Purchasing power parity (parita kupní síly)
PRV	Program rozvoje venkova ČR pro období 2007-2013
s. c.	stálá cena
SAPARD	Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development (Speciální předvstupní program pro zemědělství a rozvoj venkova)
SAPS	Single Area Payment Scheme (zjednodušená přímá platba na plochu)
SOT	společná organizace trhu
s. r. o.	společnost s ručením omezeným
SZP	Společná zemědělská politika
SZÚ	Souhrnný zemědělský účet
TTP	trvalé travní porosty
ÚZEI	Ústav zemědělské ekonomiky a informací
VDJ/DJ	velká dobytčí jednotka/dobytčí jednotka
z. p.	zemědělská půda
ZJ	zpravodajská jednotka
ZOD	zranitelná oblast dusíkem
ŽP	životní prostředí

SOUHRN

Předkládaná výzkumná studie hodnotí současný stav a vývojové tendence českého zemědělství za časové období po vstupu ČR do EU. Představená analýza by se měla stát základnou pro objektivní posouzení šancí a rizik tohoto odvětví do budoucna, zejména v souvislosti s připravovanou reformou Společné zemědělské politiky EU (SZP) po roce 2013.

K zásadním změnám v českém zemědělství došlo již v průběhu 90. let minulého století. Další významnou etapou v jeho rozvoji se stal vstup ČR do EU, kdy se od 1. 5. 2004 ČR nachází v prostředí jednotného trhu unie a SZP.

Za sledované období 2001/03 až 2007/09 dochází k dalšímu poklesu podílu odvětví zemědělství včetně lesnictví a rybolovu na hrubém domácím produktu (HDP) téměř o jednu třetinu na 2,4 %. Za stejné období podíl pracovníků v uvedených sektorech na celkovém počtu zaměstnanců národního hospodářství se snížil o jednu čtvrtinu na 3,1 %.

Průměrné roční rozpočtové výdaje na podporu agrárního sektoru se za období 2004/09 proti předvstupnímu období 2001/03 zvýšily o 14,9 mld. Kč na 35,2 mld. Kč, tj. o více než 73 %. Roční podpory samotnému zemědělství se za stejné období zvýšily více než dvojnásobně s tím, že od roku 2007 výdaje z rozpočtu EU převyšují výdaje z národních zdrojů. V posledních sledovaných letech připadlo v ročním průměru 9 200 Kč veškerých podpor na jeden ha z. p., resp. 230 tis. Kč podpor na jednoho pracovníka v zemědělství.

Na zlepšení ekonomické situace v zemědělství se rozhodujícím způsobem podílely zejména provozní dotace, bez nichž by mnohé podniky generovaly záporný důchod ze zemědělské činnosti a nebyly by „schopné přežít“. Ve srovnání s předchozím obdobím současná zemědělská politika výrazněji stimuluje zejména extenzivní chov skotu (krav bez tržní produkce mléka) v marginálních oblastech a při zapojení podniků do agroenvironmentálních programů, včetně ekologického zemědělství. Důsledkem je velmi dobrá ekonomická situace těchto podniků a dynamický nárůst čisté přidané hodnoty na pracovníka (ČPH/AWU) zejména v horských méně příznivých oblastech (LFA). Na druhou stranu se potvrzuje rizikovější pozice podniků hospodařících mimo LFA, zejména ve spojení se stále proměnlivějšími povětrnostními podmínkami, což zesiluje význam opatření směřujících ke komplexnímu řízení rizik.

Míra soběstačnosti se u rostlinných produktů s výjimkou řepky olejné výrazně zvýšila a u všech těchto komodit nabídka zřetelně převyšuje domácí poptávku. U živočišných produktů došlo ke snížení míry soběstačnosti u všech hlavních komodit (s výjimkou hovězího masa). Pouze u monogastrů došlo k výraznějšímu převisu domácí poptávky nad domácí produkcí a k dynamickému nárůstu dovozů.

V rámci rostlinných komodit došlo ve srovnání s předvstupním obdobím až trojnásobnému zvýšení vývozu obilovin (v průměru let 2004/09 zhruba o 1,7 mil. t ročně). Míra soběstačnosti na úrovni zhruba 130 % je proti předvstupnímu období zhruba o jednu třetinu vyšší. Obdobně u řepky olejné za stejné období vzrostlo kumulativně zahraničně obchodní saldo při téměř 140% míře soběstačnosti (včetně spotřeby pro nepotravinářské užití). U komodity „cukrová řepa – cukr“ vlivem opatření ke snížení produkční kvóty cukru došlo ke snížení sklizňových ploch cukrovky proti předvstupnímu období o 27 tis. ha na 44 tis. ha v roce 2008/09. Přes enormní pokles ploch vlivem růstu výnosů zůstává ČR v dané komoditě soběstačná (na úrovni 117 % v průměru let 2004/09).

U živočišných komodit došlo k poklesu míry soběstačnosti u všech rozhodujících komodit s výjimkou hovězího masa. Při poklesu stavu dojených krav o 65,5 tis. ks na 394 tis. ks za období 2003-2009 došlo v průměru let 2004/09 ke snížení míry soběstačnosti u mléka o 8,4 p. b. na 123 %. Ve srovnání s předvstupním obdobím 2001/03 do roku 2009 vzrostla průměrná roční užitkovost dojnic o více než 1 100 l na 6 870 l. Proti předvstupnímu období poklesly průměrné stavy skotu celkem o 133 tis. ks (o 8,7 %), zatímco stavy krav bez tržní produkce mléka vzrostly do roku 2009 na 160,3 tis. ks (o zhruba 60 %). Jejich podíl na celkových stavech krav se zvýšil na 29 %. Míra soběstačnosti v produkci hovězího masa se proti předvstupnímu období mírně zvýšila a v průměru let 2004/09 dosáhla 113 %.

K podstatnému poklesu míry soběstačnosti došlo u monogastrů. Vepřové maso a drůbež se dostaly na jednotném trhu EU do silného konkurenčního tlaku. V důsledku nižší efektivity producentů i zpracovatelů prudce narůstaly dovozy vepřového masa (a v posledních letech i dovozy živých zvířat). V průměru let 2004/09 klesla v porovnání s předvstupním obdobím produkce vepřového masa o 20,9 % a míra soběstačnosti za stejné období poklesla o 18,9 p. b. na 79,5 % a podíl dovozu na domácí spotřebě vzrostl z 5,4 % na 30,1 %. Menší měrou proti předvstupnímu období poklesla míra soběstačnosti u drůbežního masa (o 3,5 p. b. na 92,6 % v průměru let 2004/09).

Dochází ke značnému nárůstu průměrného ročního záporného salda agrárního zahraničního obchodu o zhruba 5 mld. Kč při dynamicky narůstajícím vývozu zejména zemědělských surovin a stoupajícímu dovozu výrobků s vyšší přidanou hodnotou. V agrárním zahraničním obchodu výrazně narůstá podíl zemí EU, přičemž klesající podíly domácích zpracovaných výrobků na domácí spotřebě, resp. na našem vývozu signalizují ztráty konkurenční pozice některých oborů zpracovatelského průmyslu (např. komoditní agregace „Maso a droby“ se podílí 56 % na průměrném ročním přírůstku záporné bilance obchodu za období 2005/09).

Se vstupem do EU došlo k posílení a větší cílenosti zdrojů na agroenvironmentální opatření. Zatímco v období 2001/03 bylo na tato opatření v ročním průměru vynaloženo 1,2 mld. Kč, v období 2004/09 bylo ročně vynaloženo 6,6 mld. Kč. Došlo k výraznému zvýšení výměry ekologického zemědělství (o 69 %), avšak převážně na trvalých travních

porostech (83 % na celkové výměře ekologického zemědělství). Podíl potravin produkovaných tímto zemědělstvím na celkové spotřebě je tak velmi nízký (0,75 %). Přes celkově pozitivní vývoj ve vztahu zemědělství k životnímu prostředí nadále existují rezervy ve zvýšení účinnosti agroenvironmentálních opatření, včetně způsobů jejich implementace a kontroly.

Ve vztahu zemědělství k rozvoji venkova je zřejmé, že v řadě regionů význam zemědělství, myslivosti a lesnictví ve venkovském prostoru dále poklesl. Diverzifikace zemědělských podniků do nezemědělských činností stále představuje méně významný doplňkový příjem v zemědělství. Rozvoj zejména agroturistiky však může na venkově přispět k vytváření pracovních příležitostí.

Základní odlišností českého zemědělství, zejména proti zemědělství v zemích EU 15, je podstatně vyšší průměrná velikost podniků s převahou podniků právnických osob hospodařících z více než 80 % na pronajaté půdě. Srovnání ekonomiky mezi zemědělstvím ČR a zemědělstvím zejména zemí EU 15 potvrzuje stále existující rezervy ve zvyšování konkurenceschopnosti českého zemědělství. V průměru zhruba stejná úroveň provozních dotací na hektar v kombinaci se zhruba poloviční úrovní produkce a o 30 % vyšší spotřebou variabilních vstupů (mezi spotřebou) vede ke zhruba 60 % nominální úrovni ČPH/AWU ve srovnání se zeměmi EU 15. Nižší hodnota daného ukazatele je dosud vyvažována zhruba trojnásobně nižší cenou práce a asi pětkrát nižší cenou půdy, což spolu s potenciálními přednostmi převažující velkovýroby v ČR představuje hlavní komparativní výhody českého zemědělství vůči zemím EU 15. Zhruba 70% podíl podpor na ČPH, který je téměř dvojnásobný ve srovnání se zeměmi EU 15, však signalizuje mimořádnou závislost a citlivost českého zemědělství na opatřeních zemědělské politiky.

Executive Summary

The research study presents the assessment of the current state and development tendencies of the Czech agriculture after EU accession. The presented analysis shall serve as a basis for an objective review of chances and risks of this sector to the future, particularly in the connection with the prepared reform of the EU Common Agricultural Policy (CAP) after 2013.

Czech agriculture went through essential changes already during the nineties of the last century. The EU accession has become a further important stage in its development. Since May 2004 the Czech agriculture has found itself in the framework of the EU single market and under the measures of the CAP.

During 2001/03 to 2007/09 there has been a further fall in the share of agriculture (including forestry and fishery) in GPD almost by one third to 2,4 %. In the same period the

share of employment in the presented sector in the total employment of the national economy has fallen by one quarter to 3,1 %.

The average annual budgetary expenditures supporting the agrarian sector in 2004/09 compared with the pre-accession period of 2001/03 have increased by CZK 14,9 billions up to CZK 35,2 billions, that is by more than 73 %. In the same period the annual supports for the agriculture itself have grown more than twice times. Since 2007 supports from EU financial sources have surmounted supports from national sources. In the last observed years it represented the annual subsidies amounted to about CZK 9 200 per one hectare of agricultural land, or CZK 230 000 per one agricultural worker, respectively.

Especially operational subsidies have decisively contributed to an improvement of the economical situation on farms. Without the subsidies, many farms would not be profitable and viable. Compared with the previous period, the present agricultural policy stimulates more an extensive cattle breeding (suckler cows) in marginal areas on farms utilising various agro-environmental programmes, including organic farming. The consequence is a relatively very good economical situation of these farms and a dynamic growth of the net value added per worker (NVA/AWU) in mountain LFA. On the other hand, there is a more risky position of farms located out of LFA, particularly in the connection with increasingly variable weather conditions. It strengthens the importance of measures oriented to a complex risk management.

The level of the self-sufficiency for crop commodities, except rape seeds, has significantly increased; for all these commodities the domestic supply evidently surmounts the domestic demand. The level of the self-sufficiency for main livestock commodities (except beef) has decreased. Only pig and poultry have reached to a considerable overhang of the domestic demand to the domestic supply and to a dynamic growth of imports.

Compared with the pre-accession period, exports of cereals tripled (by 1,7 mil. t in annual average during 2004/09). The level of the self-sufficiency on about 130 % is higher by one third contrary to the pre-accession period. Similarly the trade balance for rape seeds in the same period has grown and the level of the self sufficiency has reached to nearly 140 % (including the non-food use). Following the measures aimed at the reduction of the production quotas for sugar, the acreage of sugar beet has decreased compared with the pre-accession period by 27 thousands ha to 44 thousands ha in 2008/09. In spite of this and because of higher yields, the Czech Republic has remained self-sufficient in this commodity (on the average level of 117 % during 2005/09).

A drop in the level of the self-sufficiency has occurred in all main livestock commodities, except beef. Following the reduction of dairy cows by 65,5 thousands of heads to 394 thousands of heads during 2003-2009, the average level of the self-sufficiency for milk in 2004/09 has declined by 8,4 percentage points to 123 %. However, compared with the pre-accession period 2001/03 the average milk yield in 2009 grew by more than 1 100 litres and amounted to 6 870 litres. The average stock of cattle has been reduced by 133 thousands

of heads (by 8,7 %), whilst the stock of suckler cows has increased by 2009 to 160,3 thousands of heads (by about 60 %). Their share in the total stock of cows has reached to 29 %. Compared with the pre-accession period, the level of the self-sufficiency for beef has slightly increased (up to the yearly average 2004/09 about 113 %).

Pig and poultry commodities have shown a significant fall in the level of the self-sufficiency. The both commodities have gotten to strong competitive pressures on the EU single market. The imports of pork meat (and also live animals in the last years) have rapidly grown, also as a consequence of a lower efficiency of producers and processors. The average annual production of pigs and pork meat have dropped by 20,9 % in 2004/09 compared with the pre-accession period, the level of the self-sufficiency in the same period has decreased by 18,9 percentage points to 79,5 % and the share of imports in the domestic consumption has grown from 5,4 % to 30,1 %. The decline for poultry has not been such high: its level of the self-sufficiency has decreased by 3,5 percentage points to 92,6 % as the yearly average in 2004/09.

The annual negative balance of the Czech agrarian trade has significantly increased by about CZK 5 billions, accompanied by a dynamic growth of exports particularly of agricultural raw materials and by the growing imports of higher value added products. The share of EU countries in the Czech agrarian trade has been significantly growing. However, the falling shares of domestic processed products in the domestic consumption and exports signalise a recession in the competitive position of some food industry branches (e. g. commodities in the category „Meat and Offal“ participates by 56 % in the average yearly growth of the negative trade balance in the period of 2005/09).

After EU accession, financial sources for agro-environmental objectives have been enlarged and better targeted. Whilst in 2001/03 the annual average budgetary expenditures for these objectives represented about CZK 1,2 billions, in 2004/09 it was about CZK 6,6 billions. The acreage of organic farming has been outstandingly enlarged (by 69 %), but prevailingly on grassland (83 % of the total acreage of organic farming). It is one of the reasons, why the share of foods produced by this way in the total food consumption is very low (0,75 %). In spite of a general positive development in the relations between farming and environment reserves in efficiency of agro-environmental measures, including the ways of their implementation and control, so far exist.

In the relations between agriculture and rural development it is evident that the significance of farming, hunting and forestry in many regions has further decreased. The diversification of farms to non-agricultural activities so far represents a less important additional source of farm incomes. However, the development especially agro-tourism can contribute to the creation of job opportunities in rural areas.

A substantially higher average size of farms, prevailingly farms as legal entities with more than 80 % leased, represents the main difference with agriculture in the EU 15 countries.

The comparison of the economy between the Czech agriculture and the EU 15 agriculture confirms so far existing reserves in the increase of the competitiveness of Czech farms: in average roughly the same level of the operational subsidies per hectare in the combination with about half level of production and by about 30 % higher interim consumption leads to only about 60 % of the nominal value of NVA/AWU. It is true that the lower value of the indicator is so far compensated by about three times lower labour costs and by about five times lower land prices. These aspects together with potentials of the prevailing large-scale farming represent the main comparative advantages of the Czech agriculture towards the EU 15 countries. However, the share of subsidies in NVA amounted to about 70 %, which is almost double compared with the EU 15 countries, indicates an extreme dependence and sensitivity of the Czech agriculture to policy measures.

ÚVOD

Zásadní změny v českém zemědělství proběhly v 90. letech minulého století. České zemědělství se však od roku 2004 nachází v prostředí jednotného trhu Evropské unie (EU) a její Společné zemědělské politiky (SZP). Cílem předkládané studie je vyhodnotit, jak tyto změny podmínek ovlivnily aktuální vývoj českého zemědělství do roku 2009, jak se promítly do jeho ekonomické situace, konkurenceschopnosti a vztahům k životnímu prostředí a venkovu, tedy do rozvoje jeho produkčních i mimoprodukčních funkcí.

Prohlubující se globalizace ekonomiky ukazuje, že jednotný trh EU se stále více střetává s turbulentními podmínkami světového trhu. Důsledkem jsou mj. značné výkyvy cen zemědělských výrobců zejména od roku 2008. Tyto ceny se v roce 2009 dostávaly u řady komodit do extrémně nízkých úrovní a vytvářely evropskému i českému zemědělství, byť zřejmě jen přechodně, velmi nepříznivé podmínky. K tomu přispívají i pokračující klimatické změny, které do českého a evropského prostoru s neúprosnou rychlostí zasahují, a v neposlední řadě i celosvětová ekonomická krize. Společným důsledkem jsou pak tlaky na omezení rozpočtových výdajů do SZP a na celkové zvýšení efektivnosti agrární politiky jak v současnosti, tak zejména v dalším fiskálním období EU po roce 2013. Reforma SZP se jeví jako nevyhnutelná a její základní struktura bude Evropskou komisí po probíhajících celoevropských diskusích představena v roce 2011.

Hodnocení („ex post“) současného stavu a vývojových trendů českého zemědělství je základem pro objektivní posouzení šancí a rizik tohoto odvětví do budoucna, tj. v podmínkách SZP po roce 2013 a v kontextu s vizemi českého zemědělství, které byly Ministerstvem zemědělství ČR (MZe) za široké účasti veřejnosti zpracovány v 1. polovině roku 2010. V rámci výzkumně analytických činností ÚZEI jsou v příslušném tematickém úkolu zadaném MZe připravovány možné scénáře vývoje SZP po roce 2013, které návazně na předkládané hodnocení současného stavu budou využity pro simulaci jejich sektorových i celospolečenských dopadů (pro „ex ante“ hodnocení) a tedy i k prověření reálnosti vizí.

METODOLOGICKÁ VÝCHODISKA A ZDROJE DAT

Výzkumná studie vychází z databází a dalších informačních zdrojů více proveniencí. Jde zejména o následující datové a informační zdroje:

- účetní datová síť pro monitoring a hodnocení ekonomiky zemědělských podniků (FADN ČR);
- databáze Českého statistického úřadu (ČSÚ) ke struktuře zemědělských podniků, komoditním bilancím a cenám atd.;
- údaje Státního zemědělského intervenčního fondu (SZIF) a Ministerstva zemědělství ČR (MZe), zejména pro monitoring a hodnocení jednotlivých opatření zemědělské politiky;
- databáze EUROSTAT, FAO a OECD pro porovnávání situace v ČR se zeměmi EU 27 a se světovou situací.

Mnohé údaje z uvedených zdrojů jsou soustředěny v ročních Zprávách o stavu zemědělství ČR.

Hlavními metodami, které jsou uplatněny při využití uvedených datových a informačních zdrojů, jsou zejména:

- základní metody statistického zjišťování a hodnocení;
- komparativní statistické metody;
- metody ekonomického hodnocení sektoru a jednotlivých kategorií zemědělských podniků;
- metody zjišťování a hodnocení nákladů a výnosů jednotlivých zemědělských komodit.

1 OBECNÉ PODMÍNKY VÝVOJE ČESKÉHO ZEMĚDĚLSTVÍ V RÁMCI EU

1.1 *Makroekonomické a povětrnostní podmínky*

Na vývoj českého zemědělství působí obecné národohospodářské podmínky. Po vstupu ČR do EU reálný ekonomický růst výrazně akceleroval. Růst HDP se však v průběhu roku 2008 zpomalil a v roce 2009, kdy ČR postihla celosvětová hospodářská recese, došlo k poklesu HDP. Z hlediska ekonomického růstu byl rok 2009 nejhorší za celé období existence samostatné ČR. Úroveň HDP v přepočtu na obyvatele a v paritě kupní síly dosahuje v posledních třech letech 80 % úrovně EU 27, což je o 9 p. b. více než v předvstupním období 2001-03.

Tab.1.1 - Vybrané ukazatele vývoje národního hospodářství a postavení agrárního sektoru v národním hospodářství

Ukazatel	MJ	2001 - 03 ¹⁾	2004- 06 ¹⁾	2007-09 ¹⁾	Index 2004-9 ¹⁾ /2001-3 ¹⁾ (%)
Hrubý domácí produkt - s. c. roku 2000	meziroční index	102,7	105,9	101,5	x
Úroveň HDP na obyvatele ²⁾	EU 27 = 100	71	76	80	109,9
Průměrná míra inflace	%	2,2	2,4	3,4	131,1
Ceny zemědělských výrobců	meziroční index	98,7	99,9	100,2	x
Ceny průmyslových výrobců potravin, výrobků, nápojů	meziroční index	101,3	101,3	102,5	x
Spotřebitelské ceny potravin a nealkoholických nápojů	meziroční index	100,3	101,3	103,0	x
Ceny vstupů do zemědělství	meziroční index	100,5	103,4	103,0	x
Obchodní bilance	mld. Kč	-85,9	37,1	134,6	x
Saldo státního rozpočtu (SR)	mld. Kč	-74,2	-82,5	-92,7	118,2
Konsolidovaný hrubý dluh sektoru vládních institucí	mld. Kč	682,7	893,8	1 137,0	148,7
Obecná míra nezaměstnanosti (průměr)	%	7,7	7,8	5,5	85,6
Devizový kurz nominální (průměr) - Kč/EUR	Kč	32,25	30,01	26,38	87,4
Podíl na HDP ³⁾ v základních b. c. - podle statistiky národních účtů - odvětví zemědělství, lesnictví a rybolovu	%	3,47	2,98	2,43	77,9
Produkce zemědělského odvětví ve stálých cenách 2000 - podle SZÚ	mil. Kč	101 432	106 867	107 253	105,5
Produkce zemědělského odvětví ve stálých cenách 2000 včetně ostatních dotací na výrobu - podle SZÚ	mil. Kč	107 857	122 635	132 827	118,4
Podíl agrárního zahraničního obchodu - na celkovém vývozu	%	3,69	3,81	4,39	111,2
- na celkovém dovozu	%	5,12	5,45	5,85	110,5
Saldo agrárního zahraničního obchodu	mld. Kč	-23,05	-30,50	-27,09	124,9
Podíl vydání za potraviny, nápoje a tabákové výrobky na celkových spotřebních vydáních domácností	%	25,2	23,6	22,6	91,8
Podíl na celkovém počtu zaměstnanců v NH - odvětví zemědělství, lesnictví a rybolovu	%	4,17	3,61	3,07	80,1
Podíl na celkových výdajích SR - odvětví zemědělství	%	2,48	4,36	4,61	181,1
- MZe (kap. 329)	%	2,35	4,59	5,01	204,6
Podíl výdajů SR pro odvětví zemědělství na HDP v b. c.	%	0,77	1,37	1,42	182,4

1) Údaje představují aritmetický průměr za jeden kalendářní rok uvedeného období.

2) Přepočteno pomocí parity kupní síly.

3) Vypočteno z hrubé přidané hodnoty v běžných cenách.

Pramen: ČSÚ; ČNB; Eurostat; Zprávy o stavu zemědělství ČR (2002-2009), MZe

Saldo státního rozpočtu bylo v celém období záporné, nejpříznivějšího výsledku (-19,4 mld. Kč) bylo dosaženo v roce 2008 a naopak největší schodek byl v roce 2009 (-192,4 mld. Kč). Současná ekonomická krize a z ní vyplývající rozpočtová omezení tak mohou v dalším období ovlivnit úroveň podpor, a tím i ekonomiky zemědělství.

Kurz české koruny vůči euru se zhodnotil v období 2007-09 ve srovnání s předvstupním obdobím 2001-03 o 22 %, což mělo mj. dopad do relací agrárního zahraničního obchodu (zlevnění dovozů, zdražení vývozu) a také negativní dopad na výši vyplácených dotací ze zdrojů EU, které jsou stanoveny v eurech.

V roce 2009 došlo k propadu cen zemědělských výrobců (CZV) o 24,8 %, který způsobil, že v období let 2001-09 průměrná meziroční změna CZV vykazuje pokles o 0,4 %. Naproti tomu růst cen vstupů do zemědělství činil průměrně 2,3 % ročně. V obou ukazatelích byla dynamika růstu po vstupu do EU, zejména v období 2007-08, podstatně větší než v předvstupním období. Pokles CZV v roce 2009 byl však po extrémně vysokých CZV v roce 2008 trojnásobný proti poklesu cen vstupů do zemědělství.

V období let 2001-03 klesaly ceny zemědělských výrobců meziročně v průměru o 1,3 %, zatímco ceny vstupů do zemědělství rostly o 0,5 %, což vedlo ke zhoršování cenových relací o 1,8 % ročně. V období let 2004-09 došlo vlivem propadu CZV v roce 2009 ke zrychlení rozvíření „cenových nůžek“ s průměrným ročním tempem 3,3 %, protože CZV rostly v průměru pouze o 0,05 % ročně a ceny vstupů do zemědělství rostly meziročně v průměru o 3,2 %.

Podíl odvětví zemědělství včetně lesnictví a rybolovu na celkové tvorbě HDP se v období let 2007-09 snížil oproti období 2001-03 téměř o třetinu. Hodnota tohoto podílu (2,4 %) je vyšší než průměr EU 15 (1,6 %), patří však k nejnižším z nových členských států. Podíl zaměstnanců zemědělství, lesnictví a rybolovu na celkovém počtu zaměstnanců národního hospodářství (NH) se ve stejném období snížil o čtvrtinu a za období 2007-09 dosahuje v průměru 3,07 %¹. Podle údajů Eurostatu se podíl zemědělství na celkové zaměstnanosti v ČR v roce 2009 (3,5 %) přiblížil průměru EU 15 (3,4 %).

Ve sledovaném období přispěla ke zlepšení příjmové situace zemědělství i skutečnost, že se podíl zemědělství na výdajích státního rozpočtu, jakož i podíl výdajů státního rozpočtu do zemědělství na HDP, proti předvstupnímu období 2001-03 v období 2007-09 téměř zdvojnásobil.

Úroveň a struktura domácí poptávky po potravinách se po vstupu do EU změnily jen nevýznamně. Změny v poptávce po některých potravinových skupinách byly zapříčiněny vnitřními ekonomickými faktory (cenami potravin a příjmy obyvatel) a částečně i obchodním marketingem, propagací a reklamou. Výraznější změny jsou registrovány u spotřeby masa. Před vstupem do EU se spotřeba hovězího i vepřového masa snižovala, na druhé straně spotřeba drůbežího masa rychle rostla. Po vstupu do EU nadále klesá spotřeba hovězího masa, avšak spotřeba vepřového i drůbežího masa roste (s výjimkou roku 2008). Po vstupu do EU dále dochází ke zvýšení spotřeby ovoce a zeleniny a ke snížení spotřeby cukru. Stoupá význam poptávky po zemědělské biomase pro energetické užití.

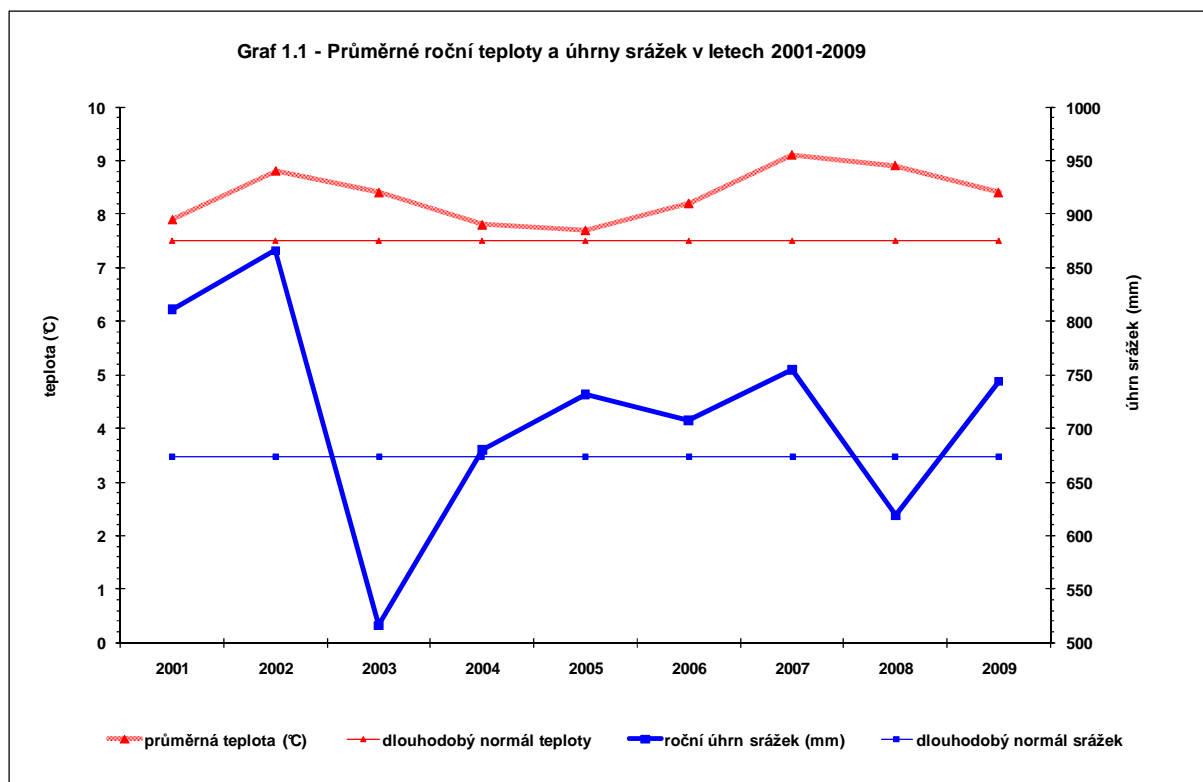
Po vstupu do EU zintenzívnily změny a koncentrace v maloobchodní síti. Stoupající význam velkých nadnárodních řetězců a jejich přetrvávající vzájemné konkurence, které prakticky ovládly český trh potravin², ovlivnil vývoj spotřebitelských cen potravin a zvýšil kvalitu nákupních podmínek i pestrost potravinářského sortimentu. Na druhou stranu se zvýšila tržní síla řetězců a dochází k přenášení větší části obchodních rizik na dodavatele.

Na trhu materiálových vstupů do zemědělství dochází rovněž k postupné koncentraci nabídky, zatím bez prokázání mono- či oligopolního chování dodavatelů.

Na vývoj českého zemědělství působily i povětrnostní podmínky, které lze v celém sledovaném období charakterizovat jako teplotně nadprůměrné a srážkově většinou nadprůměrné, se stále četnějšími projevy extrémních výkyvů (přívalové deště a povodně, krupobití, sucha apod.). Ty jsou zřejmým důsledkem pokračujících globálních klimatických změn a způsobují škody zejména v rostlinné výrobě. Průměrné roční teploty a úhrny srážek spolu s dlouhodobým normálem let 1961-1990 jsou uvedeny v grafu 1.1.

¹ Vypočítáno na základě údajů ČSÚ o průměrném počtu zaměstnanců podle OKEČ v tis., přepočtené osoby.

² Podle údajů INCOMA RESEARCH „Ročenka českého a slovenského obchodu a marketingu 2008“ obrat TOP 10 na maloobchodním obratu v roce 2004 činil 174 mld. Kč, zatímco v roce 2008 již 280 mld. Kč, tj. nominální zvýšení o 61 %.

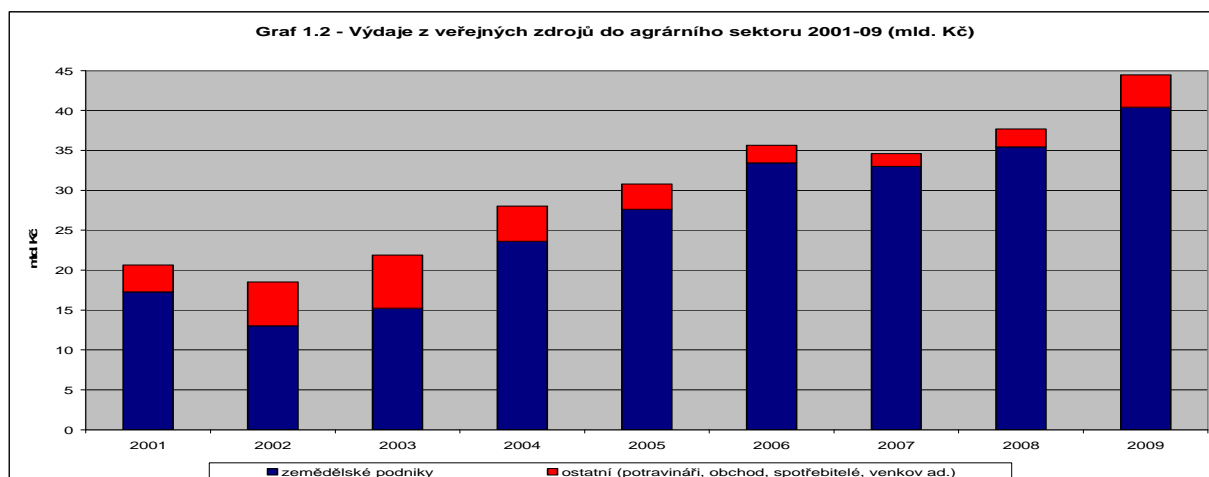

Pramen: ČHMÚ

Nepříznivý vliv průběhu počasí na zemědělství se plošně projevil v roce 2003 v důsledku sucha ve vegetačním období a v roce 2006, kdy zvýšené srážky v době sklizně nepříznivě ovlivnily kvalitu obilovin a řepky. Naopak nejpříznivějšími byly roky 2004 a 2008, kdy bylo dosaženo také nejvyšších sklizní. Proměnlivé povětrnostní podmínky odrážejí probíhající klimatické změny, jejichž dopady jsou regionálně diferencované a mění i regionální podmínky pro zemědělskou výrobu.

1.2 Zemědělská politika

Souhrnné údaje k agrární politice za období 2001-09 jsou uvedeny v grafu 1.2 a v tab. 1.2.

Pramen: Zprávy o stavu zemědělství ČR za roky 2001-09, MZe

Průměrné roční rozpočtové výdaje na podporu agrárního sektoru se v období 2004-09 proti předvstupnímu období 2001-03 zvýšily z 20,34 mld. Kč na 35,22 mld. Kč, tj. o více než 73 % (reálně o zhruba 55 %). Roční podpory samotnému zemědělství se přitom zvýšily více než dvojnásobně (reálně o zhruba 80 %). Nejsou přitom uvažovány podpory ze strany spotřebitelů v důsledku ochrany domácího trhu, které podle výpočtů Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) do roku 2003 činily téměř totéž co rozpočtové výdaje, avšak po vstupu do EU se postupně jejich výše i podíl snižuje. Od roku 2007 přitom výdaje z rozpočtu EU převyšují výdaje z národních zdrojů. Výdaje politiky ve prospěch soukromé sféry nutno chápat jako platby za veřejné zboží a služby poskytované zemědělstvím a v tomto smyslu tvoří součást celkových výkonů (tj. včetně nekomoditních výstupů) sektoru.

Tab. 1.2 - Podpory agrárního sektoru 2001-08 (mld. Kč, běžné ceny)

Druh podpor	Roční průměr 2001-03		Roční průměr 2004-09		2004-9/ 2001-3 index
	mld. Kč	%	mld. Kč	%	
Podpory podle hlavních směrů					
Pilíř I ¹⁾	11,93	58,65	20,81	59,09	174,43
Pilíř II ²⁾	5,15	25,32	10,59	30,07	205,63
Ostatní podpory	3,26	16,03	3,82	10,85	117,18
Podpory podle hlavních zdrojů					
CR	20,16	99,10	16,58	47,08	82,25
EU	0,18	0,90	18,64	52,92	10223,03
Podpory podle hlavních cílů					
Ekonomika podniků ³⁾	10,71	52,66	22,41	63,63	209,24
Modernizace, restrukturalizace	4,78	23,50	6,23	17,69	130,33
Životní prostředí	2,25	11,06	5,21	14,79	231,56
Ostatní	2,60	12,77	1,37	3,89	52,73
Celkem podpory	20,34	100,00	35,22	100,00	173,16
. Zemědělství a rybníkářství	15,18	74,63	32,25	91,57	212,46

1) Přímé platby, komoditní podpory a podpory tržních cen, kompenzační platby, bez podpor spotřebitelů.

2) SAPARD (2001-04), HRDP (2004-06), OP Zemědělství (2004-06), OP Rybníkářství (2007-08) a PRV (2007-08).

3) Včetně plateb LFA.

Pramen: Zprávy o stavu zemědělství ČR (2002-2009).

Výrazně se po vstupu zvýšily podpory v rámci obou pilířů SZP, zejména u Pilíře II SZP (o více než 105 %). Podpory v Pilíři I (včetně různých kompenzačních plateb) se zvýšily o více než 74 % a jejich podíl je v obou sledovaných obdobích na celkových podporách stále dominantní (téměř 60%). V rámci tohoto pilíře také došlo k radikálnímu přesunu od plateb vázaných na produkci k platbám od produkce odděleným, čímž se posílila orientace zemědělců na podmínky trhu. Podmínky cross compliance (kontrola podmíněnosti) pro poskytování přímých plateb na druhou stranu vedly ke zlepšování vztahu zemědělství k životnímu prostředí, pohodě zvířat a bezpečnosti potravin.

Naprostá většina podpor, navíc s rostoucí dynamikou v čase, byla investována do zlepšení ekonomiky zemědělských podniků (z 52,7 % v období 2001-03 na 63,6 % v období 2004-09). Pokles podílu podpor na modernizaci a restrukturalizaci byl vyvážen zvýšením podílu výdajů na zlepšení vztahu zemědělství k životnímu prostředí. Relativně vysoký podíl výdajů na tzv. ostatní cíle v předvstupním období byl zapříčiněn tehdy uplatňovanými

podporami na produkci bionafty. Podíl podpor ve prospěch rozvoje venkova (mimo sektoru zemědělství) v rámci ostatních cílů zůstává marginální.

Naprostá většina podpor po roce 2004 (92 %) byla alokována do zemědělského sektoru (včetně podpor tzv. obecných služeb, tj. výzkumu, poradenství, vzdělávání, propagace atd.). V období 2004-09 tak na 1 ha z. p. připadalo v ročním průměru přes 9 200 Kč veškerých podpor, resp. na jednoho pracovníka v zemědělství kolem 230 tis. Kč podpor.

Do roku 2013 dojde k vyrovnání procentické úrovně přímých plateb EU (v rámci Pilíře I) mezi zeměmi EU 10 a EU 15. Zemědělství ČR s úrovní přímých plateb kolem 252 €/ha z. p. se bude nacházet zhruba na průměru všech zemí EU. Výdaje v rámci Pilíře II jsou v rámci pravidel SZP spolufinancovány zeměmi EU a jejich výše je výrazně závislá na jejich alokaci do zlepšování životního prostředí a rozvoje venkova a na jejich ekonomické vyspělosti a odtud i úrovní ocenění nekomoditních výstupů zemědělství.

2 PODNIKOVÁ STRUKTURA A HLAVNÍ VÝROBNÍ FAKTORY

2.1 Podniková struktura

Po vstupu do EU pokračovaly v podnikové struktuře českého zemědělství změny zahájené již po roce 1989. V předvstupním roce 2003 byla tato struktura charakterizována výraznou převahou velkých podniků právnických osob (PPO), tedy značně odlišně od EU 15 s převahou rodinných farem menší a střední velikosti. V roce 2003 podíl podniků fyzických osob (PFO) na obhospodařované z. p. dosahoval 27,9 %, obchodních společností 45,8 % (z toho s. r. o. 21,3 % a a. s. 24,0 %), družstev 25,4 % a státních podniků 0,4 %. Podle údajů Eurostatu činila v roce 2003 v EU 15 průměrná výměra z. p. u srovnatelných souborů zemědělských podniků³ 25 ha a v ČR 144 ha. V českém zemědělství byl zároveň podstatně nižší podíl půdy obhospodařované jejími vlastníky (9,8 %, na rozdíl od 53,5 % v EU 15). Mnohem nižší byl v ČR také podíl tzv. rodinných pracovníků na celkovém počtu osob zaměstnaných v daném odvětví (17,3 % na rozdíl od 71,9 % v EU 15).

Vývoj po vstupu do EU indikují výsledky strukturálních šetření Českého statistického úřadu (ČSÚ) 2005 a 2007. V roce 2007 podíl PFO na z. p. vzrostl na 29,4 % a obchodních společností na 47,7 %. Podíl družstev poklesl na 22,0 %. Podle údajů zemědělského registru pokračoval tento vývoj i v letech 2008 a 2009. Dosavadní specifická podniková struktura zemědělství ČR je zřejmá ve srovnání s vybranými zeměmi EU (tab. 2.1).

³ Zahrnuty podniky dosahující alespoň jedné Evropské velikostní jednotky (EVJ). Jedna EVJ = 1 200 € standardizovaného ekonomického přínosu rostlinné a živočišné výroby, jehož výpočet se zakládá na výměře obhospodařované půdy a/nebo počtu chovaných zvířat a na příslušném regionálním koeficientu.

Tab. 2.1 - Vybrané ukazatele podnikové struktury zemědělství ČR, Dánska, Německa, Nizozemska a Rakouska v letech 2007 a 2003

		Podíl PFO na celkovém počtu podniků (%)	Podíl vlastní půdy na celkové výměře obhosp. z. p. (%)	Podíl rodinných pracovníků na celkovém počtu AWU ¹⁾ (%)	Výměra z. p. připadající na 1 podnik (ha)	
					podniky celkem	z toho nad 100 ha
ČR	2007	89,3	16,2	22,1	134,6	727,5
	2003	89,0	9,8	17,3	143,8	737,9 ²⁾
Dánsko	2007	97,9	70,7	61,2	60,0	199,1
	2003	98,6	71,7	65,6	54,7	186,1 ²⁾
Německo	2007	93,2	36,7	68,3	48,4	276,9
	2003	94,0	34,9	70,3	43,3	282,7 ²⁾
Nizozemsko	2007	93,0	58,6	60,8	24,9	154,3
	2003	93,8	61,4	63,0	23,5	.
Rakousko	2007	97,5	66,4	88,8	19,7	213,4
	2003	99,4	70,6	91,6	19,3	.

1) AWU = 1 přepočtený pracovník s roční pracovní dobou 1 800 hodin.

2) Rok 2005.

Pramen: Eurostat - Farm structure survey 2003, 2005, 2007

I přes oboustranné sbližování zůstává podniková struktura českého zemědělství diametrálně odlišná od struktury zemí EU 15. Je srovnatelná jen se situací ve slovenském zemědělství a do značné míry i v nových spolkových zemích Německa.

V dalším období může být vývoj podnikové struktury v zemědělství ČR ovlivněn zejména změnami podmínek na trhu půdy v důsledku jeho očekávaného otevření od roku 2011. Spolu s růstem podpor se daný vývoj může promítnout do pokračujícího růstu podílu PFO na celkové výměře z. p. Zároveň lze očekávat nárůst počtu podniků provozovaných zahraničními osobami či ovládaných nezemědělským kapitálem. Převažující velkovýrobní struktura českého zemědělství se však i přes možné dopady modulace podpor a odchody z trhu některých podniků patrně zachová.

2.2 Půda

Hlavními faktory, které ovlivňují trh se zemědělskou půdou po vstupu ČR do EU, jsou:

- pokračující privatizace státní půdy a restituce půdy, za zvýhodněných podmínek nákupu půdy z Pozemkového fondu ČR – postupně slábnoucí faktor;
- podstatné zvýšení podpor zemědělství vázaných na půdu – zesilující faktor;
- částečná liberalizace trhu s půdou, resp. podmínky pro nákup půdy cizími občany – zesilující faktor;
- podpora nákupu soukromé zemědělské půdy prostřednictvím Podpůrného a garančního rolnického a lesnického fondu, a. s. (PGRLF) (do roku 2012).

Zájem o zemědělskou půdu, tj. pronájem pro zemědělské užití a/nebo nákup ve sledovaném období 2004-09, vzrostl. Původní obavy spočívající v postupném opouštění a ponechání půdy ladem se – alespoň ve střednědobém hodnocení – nenaplnily. Zemědělská půda evidovaná v registru půdních bloků (Land Parcel Identification System – LPIS) vzrostla proti předvstupnímu období o 20 tis. ha, naproti tomu půda neobhospodařovaná rapidně klesla

ze 177 tis. ha v roce 2003 na 28 tis. ha v roce 2009. Zatímco v prvním roce členství žádalo o jednotnou platbu na plochu (SAPS) 18 715 subjektů, do roku 2009 se jejich počet zvýšil o 32 %. Dosud nastavená pravidla tak stimulovala zemědělce k získání maximální nárokovatelné plochy na platby od státu. V souvislosti se zavedením kontrol podmíněnosti od začátku 2009 ovšem evidovaná výměra pravděpodobně již neporoste.

V kontrastu k uvedenému trendu stojí neustálý úbytek zemědělské půdy zejména převody do nezemědělského užití. Tempo úbytku má přitom rostoucí dynamiku; do roku 2000 ubývalo meziročně zhruba 1 tis. ha, po roce 2005 činí roční úbytek více než 5 tis. ha.

Z hlediska užití půdy došlo po vstupu do EU k poklesu výměry orné půdy, chmelnic a sadů, naopak vzrostly plochy vinic, zahrad a trvalých travních porostů. Podle údajů LPIS se podíl trvalých travních porostů neustále zvyšuje, v roce 2009 tvořily více než 26 % z celkové výměry⁴ (tab. 2.2).

Tab. 2.2 – Změny ve využívání zemědělské půdy

Kategorie půd	ČUZK			LPIS		
	2003	2009	Index 2009/2003	2004 ¹⁾	2009	Index 2009/2003
Orná půda	3 062 009	3 016 858	98,5	2 620 419	2 548 029	97,2
Chmelnice	11 063	10 661	96,4	6 188	5 963	96,4
Vinice	16 740	19 292	115,2	12 653	13 613	107,6
Zahrady	161 186	162 877	101,0	-	-	-
Ovocné sady	47 593	46 511	97,7	20 532	21 430	104,4
Trvalé travní porosty	970 627	982 776	101,3	848 317	932 831	110,0
Zemědělská půda celkem	4 269 218	4 238 975	99,3	3 509 497	3 524 554	100,4

*1) Pro srovnání struktury půdního fondu je možné použít až rok 2004.
Pramen: Ročenka půdního fondu ČR 2004, 2009; LPIS CZ 2004-2010*

Kromě struktury užití se mění také struktura vlastníků půdy. Stát od počátku privatizace ke konci roku 2009 zprivatizoval 82 % zemědělské půdy ve státním vlastnictví, a to převážně (hospodařícím) fyzickým osobám. Zájem o nákup státní půdy po roce 2004 roste, což mj. dokumentuje výsledná cena dosažená v soutěžích o půdu. Podle údajů Pozemkového fondu ČR byla v roce 2009 prodejní cena orné půdy a trvalých travních porostů (TTP) o 39 %, resp. 63 % vyšší oproti ceně úřední. Přitom v roce 2000 poměr tržní ceny oproti úřední byl vyrovnaný (prodávala se v průměru za cenu úřední). Současné také v důsledku prodeje státní půdy dochází ke zvyšování podílu půdy obhospodařované a vlastněné zemědělskými podnikateli (společně hospodařící rolníci i společníci právnických osob), přičemž však v průměru pouze každý pátý hektar zemědělské půdy vlastní samotní zemědělci. V průměru je v podnicích pronajímáno 83 % půdy⁵, tj. o 6 p. b. méně než před vstupem⁶.

⁴ Na základě registru půdních bloků (LPIS). Podle evidence parcel podle vlastníků (Český úřad zeměměřický a katastrální) byl uvedený podíl o téměř 4 p. b. nižší.

⁵ Pramen: Strukturální šetření v zemědělství ZEM 2007.

⁶ Pramen: Strukturální šetření v zemědělství ZEM 2003.

Vedle státní půdy se prodává ročně dalších přibližně 20-30 tis. ha soukromé půdy pro další zemědělské využití.

Část výnosů z prodeje státní půdy může být ze zákona⁷ použita na řešení pozemkových úprav a přidělových a scelovacích řízení, mj. s cílem vytvořit základní podmínky pro regulérní uplatňování vlastnických a užívacích práv k půdě. I přes postupné navyšování prostředků na pozemkové úpravy (v roce 2009 ve výši 1,948 mld. Kč) však nedošlo k žádoucímu výraznějšímu zrychlení realizovaných úprav⁸. Ke konci roku 2003 byly komplexní pozemkové úpravy dokončeny na 269 tis. ha, k roku 2009 bylo ukončeno celkem 442 tis. ha.

Ačkoli existuje legislativní omezení pro nákup půdy cizincům z EU (fyzickým osobám), byla část zemědělské půdy po roce 2004 nakoupena subjekty, jejichž kapitál či vlastníci pocházejí ze zahraničí či z nezemědělského prostředí. Podle ČSÚ obhospodařují podniky v úplném nebo částečném zahraničním vlastnictví cizinců 6,4 % zemědělské půdy v ČR (týká se zejména pohraničních a úrodných regionů).

Postupný nárůst podpor vázaných k půdě a zlepšování ekonomiky zemědělských podniků přispěly k oživení poptávky po další půdě. Vzhledem k limitované výměře obdělávatelné půdy dochází k růstu ceny, za kterou jsou podniky ochotny najímat další půdu. Podle předběžných údajů vzrostl průměrný pacht od roku 2004 o více než 60 % u podniků právnických osob a o 36 % u podniků fyzických osob, přičemž obdobnou dynamikou rostlo pachtovné již v předvstupním období 2001-03. Tím se rozdíl v původní úrovni pachtovného mezi oběma kategoriemi podniků prakticky vyrovnala. Rostoucí nájemné vyvolané požadavky ze strany výrazně atomizovaných vlastníků-pronajímatelů je však dosud jevem spíše ojedinělým, bez významnějšího dopadu. I přes dynamický růst je úroveň pachtovného stále nižší proti zemím EU 15, i když se rozdíl snižuje. Výše pachtovného, významně diferencovaná podle přírodních podmínek, se pohybuje v ČR od 30 do 70 €/ha, v EU 15 se pohybuje v rozmezí od 135 do 550 €/ha.

V relaci k cenám nájemného se vyvíjí také cena tržní (kupní). Ceny pozemků meziročně rostly v období 2003-09 v průměru zhruba o 5-10 %. Kupní ceny pozemků o nižší výměře rostly přitom rychleji (pozemky menší než 1 ha o zhruba 66 %). V roce 2009 prodával (vydražil v soutěži)⁹ Pozemkový fond hektar půdy v průměru za více než 54 tis. Kč; PGRLF při podpoře nákupu soukromé půdy eviduje průměrnou cenu téměř 70 tis. Kč/ha z. p.

⁷ Zákon č. 569/1991 Sb., o Pozemkovém fondu České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

⁸ Aktuální absorpční kapacita pro realizaci pozemkových úprav je odhadována přibližně na 2 mld. Kč ročně (mj. daná technickými kapacitami zpracovatelů a administrace).

⁹ Prodeje podle §7 zákona č. 95/1999 Sb., o podmínkách převodu zemědělských a lesních pozemků z vlastnictví státu na jiné osoby podle zákonem stanovených podmínek, tj. privatizace půdy a její převody na samostatně hospodařící rolníky, vlastníky zemědělské půdy, společníky obchodních společností, členy družstev a oprávněné osoby ze zákona o půdě.

V uvedeném roce však došlo k nárůstu proti předchozímu roku o 43 %, což pravděpodobně souvisí s vyšším objemem prodeje kvalitnějších půd. Tlak na růst cen zemědělských pozemků, který je místně a regionálně výrazně diferencovaný, je prokazatelný. Nicméně míra, s jakou se tento tlak projeví ve výsledné ceně, je odvislá od více faktorů: rostoucí plošné podpory (se zvyšujícími se požadavky na správné zemědělské hospodaření lze předpokládat oslabování tohoto vlivu); rozdíly mezi nižší domácí cenou a často výrazně vyšší cenou v sousedních zemích (Rakousko, Německo); využití investic do půdy ke spekulativním účelům (zejména s ohledem na budoucí nezemědělské využití, což nabývá na významu zejména v blízkosti větších sídel).

I po vstupu do EU přetrvává v českém zemědělství nadále vysoký podíl najímané půdy, i když se postupně mírně snižuje zejména privatizací státní půdy a podporami PGRLF na nákup půdy. Neexistují vážné důvody k tomu, že by ceny půdy (a nájemného) rostly nejméně do konce současného programového období (2013) rychlejším tempem než dosud.

2.3 Pracovní síly

Zaměstnanost v zemědělství se v období 1989-2009 snížila na necelou čtvrtinu, zejména pak dynamicky v první polovině 90. let minulého století. V období 2001-04 se meziroční úbytky pohybovaly v rozpětí 2-5 %, po vstupu do EU v období 2005-08 se tempa poklesu počtu pracovníků relativně stabilizovala a meziročně pohybovala kolem 2-3 %. V roce 2009 se úbytek opět prohloubil na téměř 5 % a v zemědělství pracovalo přibližně 120,2 tis. osob¹⁰. V dalším období lze očekávat pokračující snižování zaměstnanosti, a to zejména v souvislosti s omezováním živočišné výroby a s tlaky na další zvyšování efektivnosti výroby.

Porovnáme-li zaměstnanost v zemích EU (včetně myslivosti, lesnictví a rybolovu) v letech 2004-08, je patrné, že v ČR ubývalo pracovních míst v daném sektoru rychleji než v EU 15, a i ve srovnání s EU 12. Zatímco podíl zemědělství na celkové zaměstnanosti je v ČR poměrně nízký a shodný s EU 15 (3,4 % v roce 2008), tempo poklesu počtu zemědělských pracovníků v ČR v uvedeném období výrazně překročilo tempo poklesu v zemích EU 12. Navíc v těchto zemích je podíl pracovníků v zemědělství na zaměstnanosti v průměru podstatně vyšší (v roce 2008 13,5 %).

Zaměstnanost podle právních forem podniků se dlouhodoběji výrazně nemění. Od roku 2002 tvoří více než polovinu veškerých pracovních sil v zemědělství pracovníci obchodních společností, v družstvech pracuje necelá čtvrtina pracovníků a v podnicích fyzických osob více než jedna pětina pracovníků. Ženy tvoří v zemědělství v současnosti necelou jednu třetinu všech pracovníků (výrazně méně než v národním hospodářství). Věková struktura zemědělců je nadále krajně nepříznivá (téměř 55 % zemědělců je starších 45 let, proti tomu

¹⁰ Jde o průměrný fyzický evidenční počet pracovníků v zemědělské prvovýrobě (podnikatelé, zaměstnanci, rodinní příslušníci), tj. bez souvisejících služeb, myslivosti, lesnictví a rybářství.

v národním hospodářství podíl starších 45 let nedosahuje ani 40 %). Vzdělanostní úroveň pracovníků v zemědělství se zvolna zlepšuje, přesto je výrazně nižší než v NH.

Tab. 2.3 - Pracovní síly v zemědělství

Ukazatel	2001	2002	2003	Průměr 2001-03	2004	2005	2006	2007	2008	2009 ²⁾	Průměr 2004-09	Index 2004-09/2001-03
Pracovníci ¹⁾ (tis.)	159,8	156,0	148,0	154,6	141,0	136,6	134,0	130,4	126,4	120,2	131,4	85,0
Mezroční úbytek (%)	3,1	2,4	5,1	3,5	4,7	3,1	1,9	2,7	3,1	4,9	3,4	97,1
Průměrná měsíční mzda (tis. Kč)	11,1	11,5	11,8	11,5	12,9	13,6	14,5	16,0	17,3	17,4	15,3	133,0
Relace mezd zem./NH (%)	75,4	72,5	69,5	72,5	71,7	71,7	71,8	73,6	73,9	72,0	72,5	100,0

¹⁾ Bez souvisejících služeb a myslivosti; průměrný evidenční počet ve fyzických osobách, propočty ÚZEI.

²⁾ Předběžné údaje.

Pramen: Zprávy o stavu zemědělství ČR (2001-09), MZe

Disparita zemědělských mezd vůči NH (viz tab. 2.3) se v roce 2003 se dostala až pod hranici 70 %. Po vstupu do EU prakticky stagnovala na úrovni 72 až 74 %. Při srovnání s předstupným obdobím se tak disparita po vstupu nezměnila. Reálné mzdy v zemědělství překročily úroveň roku 1989 až v roce 2007 (v NH již v roce 1996).

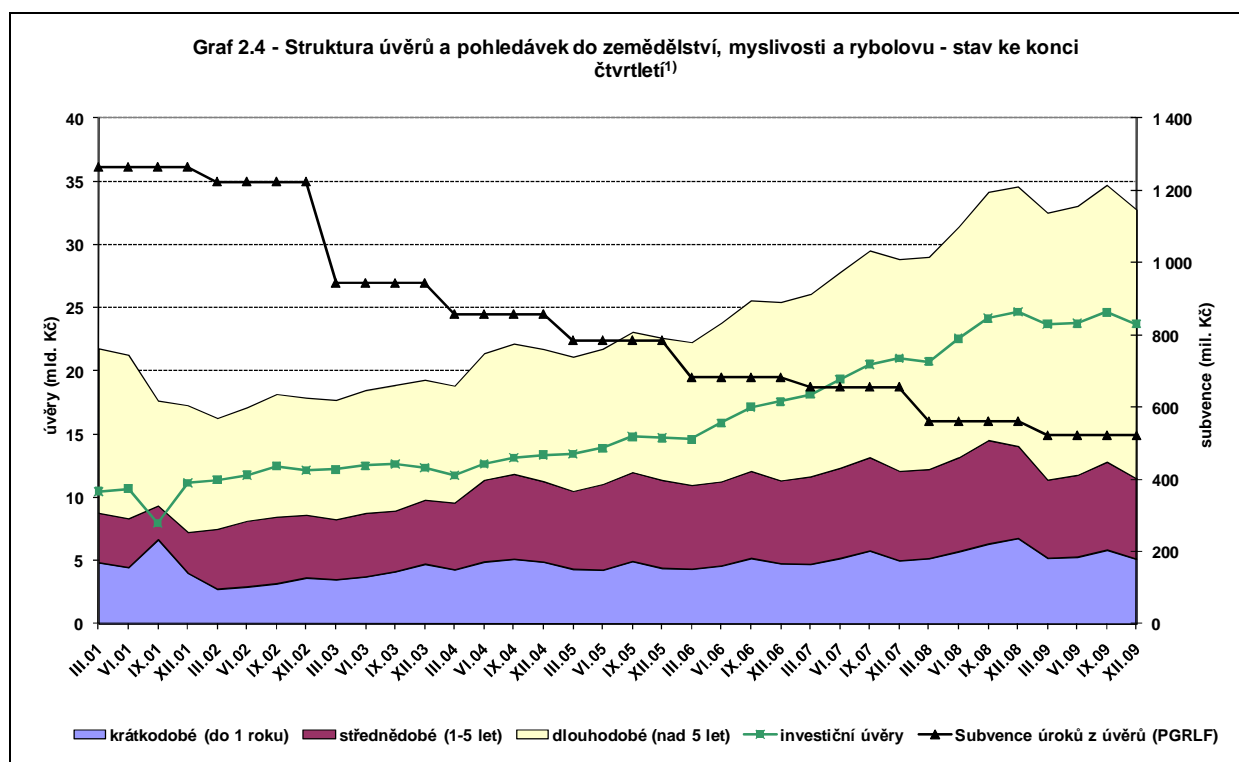
Disparita zemědělských mezd vůči NH se v zemích EU¹¹ většinou pohybuje kolem 80 % (Lotyšsko 85,1 %, Slovinsko 83,6 %, Litva 79,9 %, Nizozemí 78,9 %, Slovensko 78,8 %, Estonsko 77,0 %). Hranici 90 % překročilo Švédsko a Polsko, naproti tomu pod hranicí 70 % zůstává Maďarsko a Velká Británie.

Vývoj zaměstnanosti v českém zemědělství signalizuje další možný pokles pracovních příležitostí, zejména v souvislosti s omezováním živočišné výroby a s tlaky na zvyšování efektivnosti výroby. Snaha o udržení zaměstnanosti venkova však není vždy v souladu s opatřeními zemědělské politiky. Jde zejména o platby LFA a dosavadní podmínky jejich poskytování, které sice podporují údržbu krajiny rozvojem extenzivních forem hospodaření, avšak zároveň vedou ke značné redukci pracovních míst. Význam zemědělství pro zaměstnanost venkova se tak trvale snižuje.

2.4 Přístup k úvěrům

Stavy úvěrů a pohledávek v zemědělství, myslivosti a rybolovu včetně výše investičních úvěrů uvádí graf 2.4. Průměrné stavy úvěrů celkem se zvýšily v období 2007-09 proti předstupnému období 2001-03 o 68,7 %, což je dáno vyšším bankovním ratingem zemědělských podniků. Vyšší kredibilita zemědělských podniků po vstupu ČR do EU vyplývá z lepších hodnot ukazatelů finančního zdraví, klesající celkové zadluženosti a vyšší úrovně investičních i provozních dotací. K vyššímu čerpání úvěrů došlo zejména v kategorii dlouhodobých úvěrů, které se zvýšily o 87,0 %. Stavy investičních úvěrů vzrostly v průměru o 93,9 % a podíl investičních úvěrů na celkovém objemu úvěrů se zvýšil z 62,1 % (2001-03) na 71,3 % (2007-09). Objem čerpaných úvěrů byl v roce 2009 poznamenán hospodářskou recesí, která se projevila v meziročním snížení stavů krátkodobých a střednědobých úvěrů.

¹¹ Komparace je limitována absencí relevantních dat za některé země EU a vesměs se vztahují k roku 2008. Hodnoceny jsou indexy průměrných mezd v zemědělství včetně lesnictví (v některých případech i včetně rybářství) vůči celkovému mzdovému průměru v dané zemi.

1) Subvence úroků z úvěrů zahrnují subvence investičních a neinvestičních úvěrů.

Pramen: ČNB (Bankstat), Zprávy o stavu zemědělství ČR za roky 2001-09, MZe

Při alokaci úvěrů do sektoru zemědělství pozitivně působí PGRLF a. s. subvencováním části úroků z úvěrů a garancemi úvěrů, což přispívá ke snazšímu přístupu podniků k úvěrům. Procentuálně nejvíce žádostí o služby PGRLF podali v roce 2008 samostatně hospodařící rolníci, jejichž podíl na počtu žádostí se zvýšil z průměrných 27,4 % v období 2001-03 na 48,6 % v roce 2009 a na objemu úvěrů z 13,1 % na 24,0 %. O největší objem garantovaných úvěrů v roce 2009 žádaly akciové společnosti. Se zlepšující se ekonomickou situací zemědělských podniků po roce 2004 a při poklesu úrokových sazeb požadavky na subvence úroků z úvěrů klesaly. Na podporu krátkodobého financování a řešení přechodného nedostatku peněz v krizovém období byly otevřeny programy PGRLF „Provoz“, „Zpracovatel – provoz“ a „Podpora krátkodobého financování“.

Důležitou úlohu v investiční činnosti zemědělských podniků mají další investiční podpory, zejména z předvstupního programu SAPARD, z Operačního programu (OP) Zemědělství (2004-06), osy I a III Programu rozvoje venkova (PRV) ČR pro období 2007-2013. Z OP Zemědělství a z osy I a III PRV bylo v letech 2004-09 vyplaceno 8,8 mld. Kč. Z analýzy souboru žadatelů o podporu projektů v rámci opatření I.1.1 PRV (Modernizace zemědělských podniků) vyplývá, že investice směřovaly jak do vybavení rostlinné výroby (sklady a technologie skladování, stroje na posklizňovou úpravu produkce, výstavba a rekonstrukce fóliovníků, výstavba a rekonstrukce nosných konstrukcí pro trvalé kultury, nákup kotlů na spalování biomasy), tak do vybavení živočišné výroby (modernizace ustájení skotu a prasat včetně poroden a odchoven mladých zvířat, rekonstrukce dojíren včetně

technologie, výstavba a rekonstrukce pastevních areálů a zimovišť pro chov masného skotu, výstavba a rekonstrukce nadzemních jímek a silážních žlabů, rekonstrukce skladů krmiv). Podíl počtu žádostí na investice v rámci opatření „Modernizace zemědělských podniků“ do živočišné výroby přitom v roce 2009 činil 73,7 %, do rostlinné výroby zbývajících 26,3 %. V opatření III.1.1 PRV „Diverzifikace činností nezemědělské povahy“ byly podpory poskytnuty zejména na bioenergetiku (bioplynové stanice, linky na výrobu peletek a biobriket), částečně také na výstavbu a modernizaci dílen a dílenských technologií pro řemeslnou výrobu a služby. V rámci opatření PRV „Podpora cestovního ruchu“ se podpora týkala především výstavby turistických stezek, hipostezek a výstavby a rekonstrukce ubytovacích zařízení a turistické infrastruktury.

Vývoj investic v sektoru zemědělství se odráží v ukazateli Souhrnného zemědělského účtu (SZÚ) „Tvorba hrubého fixního kapitálu“ (tab. 2.4.1), který představuje změnu fixních aktiv (přírůstky mínus úbytky) za příslušné období. V předvstupním období nebyly pro investice příznivé ekonomické podmínky a současně se projevovala jistá investiční zdrženlivost zemědělských podnikatelů vyplývající zřejmě i z obav ze vstupu ČR do EU. Nedocházelo tak ani k prosté reprodukci fixního kapitálu. Po roce 2004 se důchodová situace zemědělských podniků zlepšila, zvýšily se investiční podpory, a tím se také zlepšil přístup zemědělských podniků k bankovním úvěrům. Oživení investiční aktivity je patrné z rostoucího podílu tvorby hrubého fixního kapitálu včetně investičních dotací na produkci zemědělského odvětví, který dosahuje maximální hodnoty 14,4 % v roce 2007. Od roku 2008 se již začínají projevovat dopady ekonomické recese poklesem investičních aktivit.

Tab. 2.4.1 - Kapitálový účet SZÚ (mil. Kč)

Kód	Ukazatel	Stálé ceny roku 2000									Index 2004-9 / 2001-3
		2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009 ²⁾	
32	Tvorba hrubého fixního kapitálu - zem. výroby	2 358	2 394	3 010	2 876	4 457	4 447	4 243	3 051	3 200	143,5
32.1	- výsadby	102	95	95	138	123	128	106	115	116	123,9
32.2	- zvířata	2 256	2 299	2 915	2 737	4 335	4 320	4 137	2 936	3 084	144,2
33	Tvorba hrubého fixního kapitálu - nezem. výroby	7 624	7 601	6 669	8 625	8 912	9 322	10 306	12 326	7 662	130,5
33.1	- stroje a zařízení	3 992	4 888	3 339	6 822	6 440	5 904	7 019	8 598	4 826	162,1
33.2	- budovy	3 607	2 689	3 319	1 787	2 462	3 403	3 271	3 698	2 819	90,7
33.3	- ostatní	25	23	11	15	10	15	16	30	17	87,9
34	TVORBA HRUBÉHO FIXNÍHO KAPITÁLU¹⁾	9 983	9 995	9 679	11 500	13 370	13 769	14 550	15 377	10 862	133,9
35	TVORBA ČISTÉHO FIXNÍHO KAPITÁLU¹⁾	-755	-967	-758	374	1 700	1 860	2 303	2 935	-1 552	253,5
37	KAPITÁLOVÉ TRANSFERY	8 895	2 350	3 677	1 940	1 093	981	916	1 200	1 222	24,6
37.1	Investiční dotace	1 636	1 324	1 428	1 616	699	662	633	1 054	1 070	65,3
37.2	Ostatní kapitálové transfery	7 259	1 026	2 248	324	395	319	283	146	152	7,7
18	PRODUKCE ZEMĚDĚLSKÉHO ODVĚTVÍ	104 460	102 616	97 219	111 286	107 853	101 461	105 121	110 670	106 177	105,6
	Podíl THFK na produkci zemědělského odvětví (%)	9,6	9,7	10,0	10,3	12,4	13,6	13,8	13,9	10,2	126,9
	Podíl THFK včetně investičních dotací na produkci zemědělského odvětví (%)	11,1	11,0	11,4	11,8	13,0	14,2	14,4	14,8	11,2	118,5

1) Bez odečitatelné DPH.

2) Semidefinitivní údaje.

Pramen: ČSÚ

Vývoj investiční aktivity lze dokumentovat vývojem technického vybavení zemědělských podniků (tab. 2.4.2).

Tab. 2.4.2 - Prodej traktorů a sklízecích mlátiček (ks)

Stroj	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Index 2007-9/2001-3
Traktory	1 017	1 034	809	1 401	1 630	2 230	2 766	3 097	1 721	265,2
Sklízecí mlátičky	154	210	132	127	144	182	231	284	171	138,3

Pramen: Zpráva o stavu zemědělství ČR za roky 2001-09, MZe

S přístupem k úvěrům souvisí také úroveň kapitálové vybavenosti a zadluženosti zemědělských podniků. Tab. 2.4.3 uvádí strukturu a vývoj zdrojů financování PPO. Analýza struktury a vývoje interních a externích zdrojů financování podniků naznačuje, že se zlepšují podmínky pro zvyšování konkurenceschopnosti podniků cestou jejich restrukturalizace a modernizace, přesto však nejsou ještě dostatečné (zejména v oblasti obnovy stavebních investic a technologií pro chov zvířat). Pozitivním jevem je postupné snižování celkové zadluženosti podniků, které je jedním z důsledků zlepšení jejich ekonomiky po vstupu do EU. Samotné snižování zadluženosti však není dostačující podmínkou pro rozvoj podniků. Kapitálovou vybavenost a zadluženost podniků může v krátkodobém až střednědobém horizontu negativně ovlivnit probíhající hospodářská recese, nicméně v dlouhodobějším horizontu budou dosahovaný hospodářský výsledek a investiční podpory z veřejných zdrojů určujícími faktory ovlivňujícími přístup podniků k cizím zdrojům financování.

Souhrnně lze konstatovat, že vývoj zemědělství zejména po roce 2004 nebyl přístupem k úvěrům limitován. O tom svědčí zejména nárůst investičních úvěrů, který se mj. odráží v modernizaci a technologické vybavenosti zemědělství. V současnosti se musí zemědělské podniky orientovat i na financování „neproduktivních“ investic, související s naplňováním požadavků cross compliance.

Tab. 2.4.3 - Struktura a vývoj zdrojů financování podniků právnických osob v ČR

Ukazatel	MJ	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	Index 2004-08/2001-03
Interní zdroje financování	Kč/ha	5 314	4 099	4 076	7 230	6 521	6 438	9 346	7 807	166,1
- odpisy DHM a DNM	Kč/ha	3 710	3 761	3 782	3 581	3 873	4 094	4 221	4 255	106,8
- rezervy	Kč/ha	965	1 276	807	918	1 257	1 068	1 119	1 400	113,4
- výsledek hospodaření za úč. o.	Kč/ha	639	-938	-513	2 731	1 391	1 276	4 006	2 152	953,9
Dlouhodobý majetek	Kč/ha	33 400	33 608	32 849	31 964	32 870	34 682	36 011	35 728	102,9
Pasiva celkem	Kč/ha	55 198	55 100	53 907	56 474	57 400	59 161	62 865	62 200	108,9
Vlastní kapitál	Kč/ha	30 599	28 604	28 407	30 797	32 457	34 202	37 468	35 889	117,0
Cizí zdroje (bez rezerv)	Kč/ha	23 314	24 942	24 545	23 317	23 606	23 804	24 041	24 708	98,5
Dlouhodobé závazky	Kč/ha	11 573	11 418	10 901	10 081	9 910	9 788	9 906	8 748	85,7
Krátkodobé závazky	Kč/ha	6 368	7 293	7 714	7 278	7 078	6 820	6 676	7 308	98,7
Bankovní úvěry a výpomoci	Kč/ha	5 373	6 230	5 930	5 958	6 619	7 196	7 459	8 652	122,8
Bank. úvěry a výp. / pasiva	%	9,7	11,3	11,0	10,6	11,5	12,2	11,9	13,9	112,4
Odpisy / dlouhodobý majetek	%	11,1	11,2	11,5	11,2	11,8	11,8	11,7	11,9	103,7
Interní zdroje fin. / pasiva	%	9,6	7,4	7,6	12,8	11,4	10,9	14,9	12,6	152,2
Interní zdroje fin. / dlouhod. maj.	%	15,9	12,2	12,4	22,6	19,8	18,6	26,0	21,9	161,2
Celková zadluženost¹⁾	%	42,2	45,3	45,5	41,3	41,1	40,2	38,2	39,7	90,5

¹⁾ Celková zadluženost = (cizí zdroje - rezervy) / pasiva celkem.

Pramen: Výpočty ÚZEI podle FADN ČR (publikace Výběrové šetření hosp. výsledků zemědělských podniků za roky 2001 - 2008)

3 ZEMĚDĚLSKÁ PRODUKCE

Zemědělská produkce v ČR dosahovala podle SZÚ v b. c. v předvstupním období 2001-03 v ročním průměru 99,6 mld. Kč. Rostlinná produkce celkem se na zemědělské produkci podílela v průměru 50,3 % a živočišná produkce 49,7% podílem.

Po vstupu ČR do EU v období 2004-09 dosahovala zemědělská produkce v b. c. v průměru 104,9 mld. Kč a byla ve srovnání s předvstupním obdobím o 5,3 % vyšší. Podíl rostlinné produkce se v průměru šesti let zvýšil na 54,3 %, zatímco podíl živočišné produkce klesl na 45,7 %. Hlavní příčinou této změny byl postupný pokles objemu živočišné produkce, především pak vepřového masa.

V průběhu jednotlivých let 2004-09 bylo nejvyšších hodnot zemědělské produkce dosaženo v roce 2007 (115,6 mld. Kč v b. c.) vlivem extrémního nárůstu CZV obilovin, olejnin, brambor a mléka. Nejnižší úroveň zemědělské produkce – zejména vlivem výrazného poklesu CZV – byla naopak zaznamenána v roce 2009 (92,8 mld. Kč v b. c.), kdy meziročně klesla hodnota rostlinné produkce o 18,7 % (z toho u obilovin o 27,7 %) a hodnota živočišné produkce o 18,9 % (z toho mléka o 29,5 %).

Na hodnotě rostlinné produkce se ve sledovaném období šesti let podílely největší měrou obiloviny, a to v průměru 42,4 %. Průměrná hodnota produkce obilovin v b. c. se proti letům 2001-03 zvýšila o 7,3 %, a to jak v důsledku růstu CZV, tak i zvýšením objemu produkce. Také olejninu patřily k významným rostlinným komoditám; hodnota jejich produkce v b. c. se v průběhu let 2004-09 výrazně zvyšovala a zaznamenala proti průměru let 2001-03 nárůst o 40,4 %. Olejninu se podílely v průměru za období 2004-09 na hodnotě rostlinné produkce v průměru 16,1 %. Olejninu spolu s obilovinami tak zaujímají v ČR zhruba 60% podíl na hodnotě rostlinné výroby.

Produkce cukrové řepy naopak zaznamenala za posledních šest let útlum. V letech 2004 a 2005 byla sice její hodnota vyšší než v letech 2001 až 2003 zejména v důsledku zvýšení institucionálních cen, po roce 2004 se však hodnota produkce v důsledku cukerní reformy EU snížila více než o jednu polovinu.

Hodnota produkce živočišné výroby v b. c. po vstupu ČR do EU postupně klesala ze 48,9 mld. Kč v roce 2004 na 42,0 mld. Kč v roce 2009. Na poklesu se nejvíce podílela produkce vepřového masa. Nejvýznamněji na hodnotě živočišné produkce posílilo postavení mléka, jehož podíl v průměru let 2004-09 dosáhl téměř 42,5 %, ve srovnání s 39,0 % v období 2001-03. Dané strukturální změně napomohly přímé platby vyplácené na velkou dobytčí jednotku (VDJ) skotu při zpravidla subvencovaném exportu mlékárenských výrobků. Také hodnota produkce chovu skotu se v průměru let 2004-09 zvýšila proti předvstupnímu období o 4 p. b. v důsledku zvyšujících se vývozu živých zvířat (zejména telat a zvířat v zástavu).

Vstup ČR do EU byl doprovázen výrazným poklesem chovu prasat. Hodnota produkce v chovu prasat se snížila v průměru let 2004-09 ve srovnání s průměrem let 2001-03 o 25,8 %, tj. nejvíce ze všech hlavních živočišných komodit. Podíl chovu prasat na celkové živočišné produkci se v průměru let 2004-09 snížil na 24,5 %, což je o 7,5 p. b. méně než v předvstupním období 2001-03.

V chovu drůbeže byla hodnota produkce v průměru let 2004-09 ve srovnání s předvstupním obdobím o 5,1 % vyšší, zejména v důsledku růstu objemu výroby. Podíl chovu drůbeže na celkové živočišné produkci se v průměru let 2004-09 proti předvstupnímu období mírně zvýšil z 12,3 % na 13,4 %.

Podobný vývoj zemědělská produkce zaznamenala ve s. c. roku 2000 (tab. 3.1). Proti průměru předvstupního období 2001-03 byl objem zemědělské produkce v ročním průměru 2004-09 vyšší o 4,3 % v důsledku dynamického růstu rostlinné produkce (o 12,0 %) a poklesu živočišné produkce (o 3,3 %) ¹². Produkční rozměr českého zemědělství se proti průměru předvstupního období (2001-03) tedy celkově nesnížil, avšak došlo v jeho rámci k významným strukturálním změnám.

Tab. 3.1 - Zemědělská produkce v ČR (mil. Kč)

Ukazatel	Průměr 2001-03	2004	2005	2006	2007	2008	2 009	Průměr 2004-09	Index 2004-09/2001-03
<i>Ve stálých cenách roku 2000</i>									
ZP celkem	99 003	107 524	103 224	97 431	101 810	106 672	102 889	103 259	104,3
Rostlinná produkce celkem	49 195	59 587	55 493	49 462	52 747	57 213	56 006	55 085	112,0
Živočišná produkce celkem	49 808	47 937	47 731	47 969	49 063	49 459	46 883	48 174	96,7
<i>V běžných cenách</i>									
ZP celkem	99 560	111 879	97 661	97 279	115 552	114 003	92 797	104 862	105,3
Rostlinná produkce celkem	50 057	63 010	49 962	49 484	66 401	62 191	50 802	56 975	113,8
Živočišná produkce celkem	49 503	48 868	47 698	47 795	49 151	51 812	41 995	47 887	96,7

Pramen: CSU - Souhrnný zemědělský účet, MZe

Produkční rozměr českého zemědělství je a bude stále více ovlivňován nejen ekonomickými podmínkami výroby, ale i změnami přírodních a klimatických podmínek ČR. Dané podmínky jsou v současnosti charakterizovány zhruba 50% zastoupením LFA na celkové výměře z. p. a významně se projevují v intenzitě výroby, měřené hodnotou produkce v přepočtu na 1 ha z. p., resp. na 1 pracovníka. Intenzita produkce je v ČR podstatně nižší než ve většině vyspělých zemí EU. V porovnání s průměrem EU 15 jsou údaje za ČR zhruba poloviční (tab. 3.2).

¹² Podrobnější pohled na vývoj produkce v hmotnostních jednotkách podle hlavních komodit je zachycen v kap. 5.

Tab. 3.2 - ZP na hektar a na pracovníka ve vybraných zemích EU v roce 2009¹⁾

Země	Produkce v EUR/ha	Produkce v EUR na AWU
Dánsko	3 043	145 216
Německo	2 393	75 586
Španělsko	1 711	46 853
Francie	2 365	75 754
Itálie	3 331	36 489
Nizozemsko	11 725	123 531
Rakousko	1 795	37 484
Velká Británie	1 287	71 697
EU 15	2 296	52 727
Česká republika	1 030	27 050
Maďarsko	1 427	13 689
Polsko	988	6 906
Rumunsko	944	6 044
Slovensko	813	19 160
EU 12	998	8 254
EU 27	1 936	29 749

1) Údaje ve stálých cenách roku 2005.

Pramen: European Commission (Eurostat and Agriculture and Rural Development DG), FAO and UNSO.

V souladu s cíli SZP evropské zemědělství zajišťuje jak produkční, tak mimoprodukční funkce. Mimoprodukční funkce jsou podle přijaté klasifikace OECD¹³ ve zjednodušené podobě definovány jako tzv. nekomoditní výstupy zemědělství a podpory sektoru jako platby za jejich poskytování ve smyslu veřejného zboží či služeb. Nekomoditní výstupy jsou v tomto pojetí z větší části neoddelitelně propojeny se zemědělskou výrobou. Celkový rozměr zemědělství je tedy podle dané definice souhrnem jeho produkčních a mimoprodukčních funkcí (vyjádřených v objemu podpor jako plateb za veřejné zboží a služby zemědělství). Celková produkce komoditních a nekomoditních výstupů zemědělství¹⁴ ve s. c. roku 2000 vzrostla ze 107,9 mld. Kč v průměru let 2001-03 na 127,7 mld. Kč v průměru let 2004-09, tj. téměř o 18 %.

4 EKONOMICKÉ VÝSLEDKY SEKTORU A JEDNOTLIVÝCH KATEGORIÍ PODNIKŮ

4.1 Souhrnné ekonomické výsledky sektoru zemědělství

Ukazatelé ekonomického vývoje sektoru zemědělství (tab. 4.1) podle SZÚ indikují výrazné zlepšení ekonomické situace zemědělství v porovnání s předstupním obdobím. Čistá přidaná hodnota (ČPH) na AWU se sice snížila v období 2007-09 proti období 2001-03 o 18,1 %, naproti tomu důchod z faktorů na AWU, který zahrnuje ostatní dotace a daně na výrobu, se však zvýšil o 82,6 %. Za poklesem ČPH/AWU stojí především vyšší hodnota mezispotřeby (nárůst o 18,4 %), vyšší spotřeba fixního kapitálu (nárůst o 29,9 %) a nižší

¹³ *Agricultural Policies in OECD Countries at a Glance, OECD, 2010.*

¹⁴ *Jedná se o součet produkce zemědělského odvětví a ostatních dotací na výrobu (tj. bez investičních dotací) podle SZÚ, a to s vědomím, že objem dotací představuje „zástupný“ ukazatel pro stanovení hodnoty mimoprodukčních funkcí, nejde-li v současnosti jiným způsobem tuto hodnotu kvantifikovat.*

hodnota živočišné produkce (o 3,2 %). Mezispotřeba a spotřeba fixního kapitálu jsou zároveň nejdůležitějšími nákladovými položkami v SZÚ. Z konstrukce daného ukazatele vyplývá, že je podstatně ovlivňován změnami v počtu pracovníků v zemědělství.

Tab. 4.1 - Ukazatele ekonomické situace zemědělství ČR v relativním srovnání se zeměmi EU (podle SZÚ)

Ukazatel	2001-03			2004-06			2007-09 ²⁾			2007-09/2001-03 index ČR
	ČR	% EU 15	% EU 27	ČR	% EU 15	% EU 27	ČR	% EU 15	% EU 27	
Čistá přidaná hodnota / AWU ¹⁾ (tis. Kč)	120,5	22,6	43,6	131,5	28,4	51,6	98,7	26,3	45,3	81,9
Ostatní dotace na výrobu / ha obhospodařované z. p. (Kč)	1 769,4	49,6	64,0	4 425,1	72,6	88,2	7 094,8	88,2	105,5	401,0
Důchod z faktorů / AWU (tis. Kč)	150,4	25,7	50,0	223,1	39,3	71,8	274,6	51,8	90,1	182,6
Kumulovaný podnikatelský důchod (mil. Kč)	-2 088,6	x	x	22 433,3	x	x	22 736,3	x	x	1 188,6
Náhrady zaměstnancům / AWU placené (tis. Kč)	176,1	34,8	45,7	201,1	38,5	50,0	261,5	53,3	65,1	148,5
Podíl mezispotřeby na produkci odvětví (%)	70,2	139,0	136,1	69,1	129,7	128,1	75,3	129,8	128,4	107,4
Podíl čisté přidané hodnoty na produkci odvětví (%)	18,9	52,7	53,5	19,0	59,3	59,3	11,8	44,8	44,3	62,4
Podíl ostatních dotací na výrobu na důchodu z faktorů (%)	26,7	219,1	230,5	45,8	202,5	207,6	67,5	198,6	204,2	253,0

1) AWU = Annual Work Unit = 1 přepočtený pracovník s roční pracovní kapacitou 1 800 hod.

2) Rok 2009 semidefinitivní údaje.

Pramen: ČSÚ (Casové řady - zemědělství) a EUROSTAT

Intenzita výroby, vyjádřená hodnotou produkce zemědělského odvětví ve s. c. roku 2005 na hektar obhospodařované zemědělské půdy, se po roce 2004 zvýšila přibližně o čtvrtinu, stále je však na zhruba poloviční úrovni vůči zemím EU 15.

Výrazné zvýšení objemu produkčních podpor ovlivnilo nejen důchod z faktorů, ale i finální ukazatel SZÚ, tj. podnikatelský důchod. Tento důchod byl v letech 2001-03 převážně záporný, čímž došlo ke kumulaci ztráty v absolutní výši 2,1 mld. Kč. V šestiletém období po vstupu ČR do EU dosáhl kumulovaný podnikatelský důchod souhrnné výše 45,2 mld. Kč. V relaci k úrovni dosahované v EU 27 došlo ke zvýšení důchodu z faktorů na AWU z 50,0 % v období 2001-03 na 90,1 % v období 2007-09. Vůči EU 15 se úroveň důchodu z faktorů na AWU zvýšila z 25,7 % v předvstupním období na 51,8 % v letech 2007-09.

Příznivý vývoj důchodové situace v zemědělství ČR po vstupu do EU ve srovnání s ostatními členskými státy vyplývá i z indikátoru A, který odpovídá reálné ČPH v nákladech výrobních faktorů zemědělství na 1 AWU. Indikátor A (rok 2005 = 100) měl pro ČR podle aktuálních údajů Eurostatu¹⁵ hodnotu indexu 102,5 (2009). Od roku 2006 se index pohybuje nad hodnotou 100, zatímco v letech 2001-03 nepřekročil hodnotu 86 %. Naproti tomu v EU 15 není zlepšování důchodové situace tak dynamické, o čemž svědčí obdobné hodnoty indikátoru A před a po roce 2005 (v obou případech vždy mírně nad 100 %, ne však výše než 113 %).

Přes uvedený pozitivní souhrnný ekonomický výsledek byl podnikatelský důchod ovlivněn nepříznivou relací mezispotřeby a hodnoty produkce zemědělského odvětví, což dokazuje při porovnání sledovaných období zvýšení podílu ze 70,2 % na 75,3 %. V EU 15 se

¹⁵ Odhad k listopadu 2010.

v letech 2001-09 hodnota tohoto ukazatele pohybovala mezi 50 a 60 % s mírně rostoucí tendencí. Důsledkem toho je i pokles podílu ČPH na produkci odvětví z 18,9 % (2001-03) na 11,8 % (2007-09) v ČR, zatímco v EU 15 byla v letech 2001-09 obvyklá hodnota tohoto ukazatele mezi 23 až 37 %. Je však nutné poznamenat, že podíl výrobní spotřeby na celkové produkci je do značné míry ovlivněn vývojem cen vstupů a cen zemědělské produkce, které jsou dány specifickými podmínkami trhů v jednotlivých státech EU.

Dynamika spotřeby výrobních faktorů na hektar obhospodařované půdy v ČR vykázala v období 2007-09 proti období 2001-03 růst 51,3 %, zatímco v EU 15 dosáhla tato dynamika jen 20,2 %. Variabilní náklady rostlinné výroby¹⁶ v ČR v roce 2009 činily 174 €/ha obhospodařované půdy, což bylo přibližně 70 % úrovně EU 15. Nižší náklady na hektar vykázalo například Rakousko (136 €/ha) a Polsko (122 €/ha), naopak výrazně vyšší náklady měla například Francie (361 €/ha) a Německo (307 €/ha). Významným intenzifikačním faktorem v rostlinné výrobě je spotřeba hnojiv.

Podle výsledků analýz ČSÚ byly variabilní náklady živočišné výroby¹⁷ v roce 2007¹⁸ v ČR 682,9 €/ha, což je po Německu nejvyšší hodnota ze sousedních zemí a vyšší hodnota, než je průměr EU 15 (637,7 €/ha). Podobná charakteristika platí i pro náklady na krmiva (ČSÚ, 2010).

Zvyšující se vliv produkčních podpor na ekonomickou situaci zemědělství dokládá podíl ostatních dotací na výrobu na důchodu z faktorů, který se zvýšil z 26,7 % v předvstupním období na 67,5 % v letech 2007-09. Index závislosti na dotacích¹⁹ byl po vstupu ČR do EU nejvyšší z okolních států (117,3 v ČR v roce 2008; průměr EU 15 byl 92,5). Ostatní dotace na výrobu přepočítané na hektar obhospodařované zemědělské půdy se v ČR zvýšily čtyřnásobně²⁰ a v roce 2009 tvořily 22,6 % výnosů zemědělského odvětví, což byla po Finsku a Irsku třetí nejvyšší hodnota v EU 27. Výnosy českého zemědělství²¹ na hektar obhospodařované půdy byly ve sledovaném období sice vyšší než výnosy zemědělství slovenského nebo polského, ale v porovnání se státy EU 15 se výnosy českého zemědělství pohybovaly v průměru let po roce 2004 na přibližně poloviční úrovni.

¹⁶ Variabilní náklady rostlinné výroby = hnojiva a prostředky zlepšující půdu + prostředky na ochranu rostlin + osivo a sadba.

¹⁷ Variabilní náklady živočišné výroby = veterinární náklady + krmiva.

¹⁸ Poslední dostupné výsledky strukturálního šetření s počtem VDJ ve všech členských zemích EU je za rok 2007.

¹⁹ Index závislosti na dotacích (ČSÚ) = podíl nákladů na výnosech bez započtení dotací - vyjadřuje explicitně jaká část celkových nákladů byla uhrazena dotacemi. Hodnoty nad 100 % vyjadřují potřebu dotací k pokrytí nákladů odvětví.

²⁰ Ostatní dotace na výrobu se zvýšily z 1 769,4 Kč/ha v letech 2001-03 na 7 094,8 Kč/ha v období 2007-09.

²¹ Výnosy = produkce zemědělského odvětví + ostatní dotace na výrobu + výnosové úroky.

Zlepšení ekonomické situace zemědělství proti předvstupnímu období se projevilo i v nárůstu objemu náhrad zaměstnancům v přepočtu na placenou pracovní sílu (AWU) o 48,5 %. Vůči úrovni EU 27 došlo v daném případě ke zvýšení náhrad placených zaměstnanců ze 45,7 % na 65,1 % (vůči EU 15 vzrostly tyto náhrady z 34,8 % na 53,3 %).

Na zlepšení ekonomiky zemědělských podniků měly společně s produkčními podporami značný vliv také investiční podpory, jejichž společný efekt se projevil zvýšením tvorby hrubého fixního kapitálu.

Lze shrnout, že výsledky odvětví zemědělství po vstupu ČR do EU obecně indikují nepříznivý poměr mezispotřeby (nákladů) a hodnoty produkce odvětví a zvyšující se vliv podpor na celkových ekonomických výsledcích odvětví. Vysoký podíl mezispotřeby na hodnotě zemědělské produkce v ČR je způsoben řadou příčin, počínaje kvalitou vstupů až po kvalitu managementu podniků.

4.2 Ekonomické výsledky jednotlivých kategorií podniků

Celkové ekonomické výsledky sektoru zemědělství (kapitola 4.1) odrážejí ekonomické výsledky jednotlivých podniků, resp. jednotlivých kategorií podniků. Otázkou je, jak a které kategorie podniků přispívají k celkové ekonomice sektoru.

Ekonomické výsledky zemědělských podniků jsou hodnoceny a porovnávány na úrovni jednotlivých kategorií podniků podle jejich právních forem, výrobního zaměření, ekonomické velikosti²² a regionálního hlediska (podle vztahu k LFA)²³. Výsledné ekonomické ukazatele jsou vyjádřeny v přepočtu na 1 ha využívané z. p., v případě ukazatele „čistá přidaná hodnota“ je uveden přepočet na 1 AWU (ČPH/AWU). Přepočet na 1 AWU byl rovněž proveden u klasifikace podniků podle výrobního zaměření, protože většina podniků specializovaných na chov prasat a drůbeže hospodaří na minimální výměře z. p., resp. nehospodaří na půdě. Strukturální a ekonomické ukazatele jsou kalkulovány na základě vážených dat standardního výstupu FADN CZ, která jsou od roku 2004 dostupná pro všechny uvedené skupiny podniků²⁴.

²² Použitým velikostním kategoriím zemědělských podniků podle výše standardního příspěvku na úhradu odpovídají zhruba tyto výměry: malé podniky kolem 35 ha, středně velké podniky kolem 120 ha, velké podniky kolem 460 ha a největší podniky kolem 1 480 ha.

²³ Ekonomické výsledky byly zpracovány s využitím standardních výstupů z výběrového šetření zemědělské účetní datové sítě FADN ČR za roky 2001-09. Vzhledem k tomu, že se ÚZEI stal kontaktním pracovištěm FADN až koncem roku 2003, je možné porovnávat ekonomické výsledky kategorií podniků s EU 25 a EU 15 až po vstupu ČR do EU.

²⁴ Systém vážení dat FADN je nástrojem zpracování databáze FADN, který slouží ke zvýšení statistické reprezentativnosti výsledků šetření FADN. Výchozí bázi tohoto systému tvoří údaje ze Strukturálního šetření v zemědělství, které organizuje EUROSTAT ve všech členských státech EU. Každý zemědělský podnik tohoto šetření je podle klasifikačního systému EU zařazen do kategorie výrobního zaměření a ekonomické velikosti. Podniky výběrového souboru FADN jsou klasifikovány obdobným systémem, proto lze každému podniku v souboru FADN přidělit tzv. váhový faktor (Weighting Factor) vyjadřující počet podniků, které tento podnik reprezentuje. Tyto váhy jsou využity při výpočtu průměrů za skupiny zemědělských podniků, kde každý typ

Syntetickým hodnotícím ukazatelem je ČPH na přepočteného pracovníka (AWU) a na jeden ha z. p., vyjadřující souhrnný vliv celkové produkce, efektivnosti vstupů a úrovně provozních dotací (tab. 4.2.1).

Tab. 4.2.1 - Čistá přidaná hodnota ze zemědělských činností

Ukazatel	2001-03		2004-06		2007-09		Změna ČPH/AWU
	tis. Kč/AWU	Kč/ha	tis. Kč/AWU	Kč/ha	tis. Kč/AWU	Kč/ha	index 2007-09 / 2001-03
Podle právní formy							
Podniky právnických osob	198,8	8 280	309,6	11 663	353,6	11 721	177,9
Podniky fyzických osob	168,2	4 402	335,3	8 349	380,5	9 322	226,2
Podle ekonomické velikosti							
Malé	98,8	2 909	198,7	7 982	200,2	7 899	202,5
Střední	191,7	4 380	365,8	8 688	414,5	9 574	216,2
Velké	173,8	5 222	370,9	8 496	430,2	9 575	247,4
Největší	202,5	8 538	299,5	12 290	343,1	11 976	169,4
Podle výrobního zaměření							
Polní výroba	193,7	7 163	324,3	9 609	393,3	10 175	203,0
Produkce mléka	174,7	7 913	280,3	11 891	298,4	12 434	170,8
Chov skotu	181,8	4 096	342,2	6 226	442,6	8 127	243,4
Chov prasat a drůbeže	234,6	x	271,9	x	152,5	x	65,0
Smíšená výroba	205,2	8 358	294,2	10 846	327,1	10 951	159,4
Podle LFA							
Převážně horské LFA	188,0	6 407	312,8	8 875	380,2	9 431	202,2
Převažující ostatní LFA	191,9	7 340	295,6	9 128	347,7	9 971	181,2
Převážně mimo LFA	205,9	8 508	308,5	12 295	332,5	11 694	161,5

Pramen: Výpočty ÚZEI podle FADN CZ

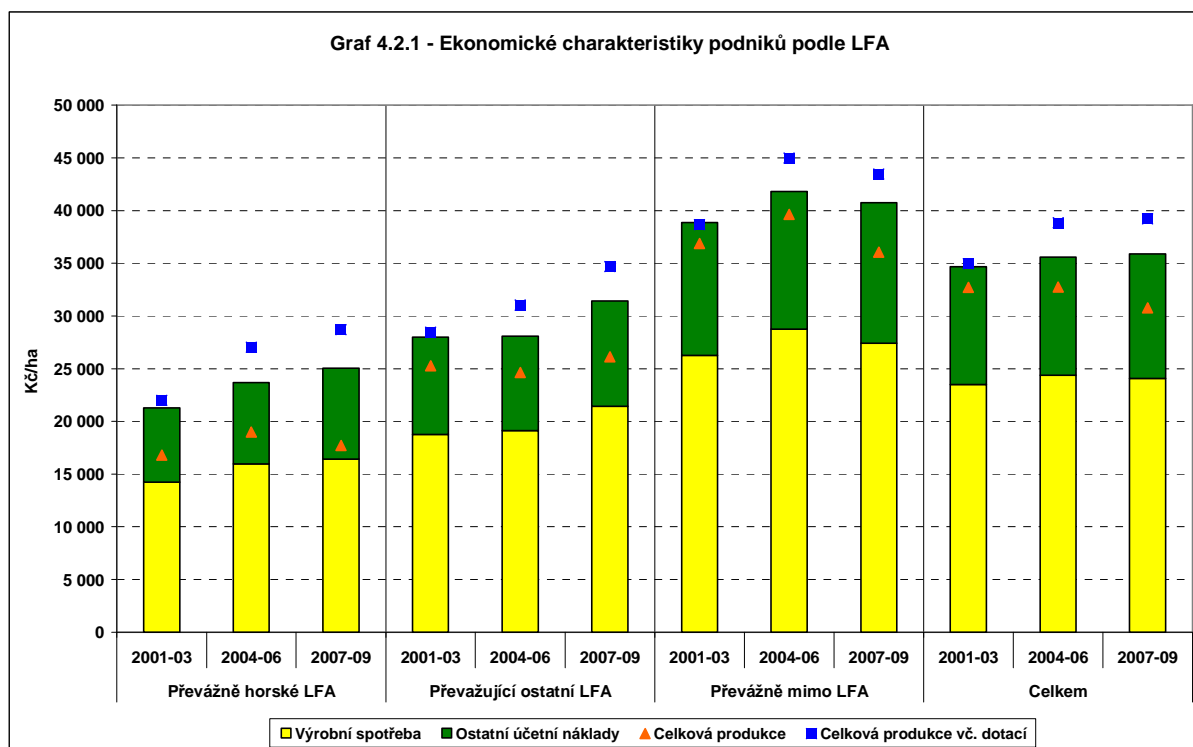
Podle právních forem byly ekonomicky dynamičtější skupinou podniky fyzických osob, u nichž došlo po vstupu ČR do EU k nárůstu ČPH/AWU o více než 100 %. Podobný, byť mírnější vývoj potvrzují i výsledky malých a středních zemědělských podniků, které jsou reprezentovány převážně podniky fyzických osob. Kategorie PFO však představuje velikostně značně heterogenní skupinu. Nejvyšších hodnot ČPH/AWU dosáhly ve sledovaných obdobích PFO s výměrou nad 300 ha z. p., které představují v porovnání s ostatními kategoriemi početně malou skupinu PFO. Nejnižší úroveň ČPH/AWU naopak dosáhly PFO s výměrou do 50 ha z. p., které jsou však značně heterogenní z hlediska výrobního zaměření.

V přepočtu ČPH/ha z. p. se naopak jako úspěšnější jeví větší podniky právnických osob reprezentované obchodními společnostmi a zemědělskými družstvy. V rámci PPO vykazaly obchodní společnosti vyšší ČPH/AWU i dynamičtější vývoj tohoto ukazatele než zemědělská družstva. Rozdíl je však zanedbatelný. Na mírně vyšších hodnotách ukazatele u obchodních společností se podílely zejména velikostně menší společnosti s ručením omezeným. Podrobnější pohled na velikostní kategorie zemědělských podniků a jejich výrobní zaměření je uveden dále.

Regionální pohled, který zohledňuje rozdílné přírodní a klimatické podmínky, je reprezentován vztahem podniků k LFA. Průměrné hodnoty syntetického ukazatele ČPH/AWU a ČPH/ha v podnicích podle vztahu k LFA uvádí tabulka 4.2.1. Pozadí vývoje

zemědělského podniku má váhu podle skutečného počtu těchto podniků v celkovém počtu farem dané země zahrnutých do sítě.

tohoto ukazatele osvětluje graf 4.2.1, který také dokumentuje vliv úrovně dotací na ekonomiku uváděných kategorií podniků.

Ostatní účetní náklady: odpisy, mzdy, pachtovné, nákladové úroky.

Pramen: Výpočty ÚZEI podle FADN CZ

Vztah přírodních a klimatických podmínek k výši provozních dotací a tím i k závislosti úrovně ČPH/AWU na provozních dotacích se projevuje v poklesu objemu a podílu provozních dotací na hrubém příjmu od horské oblasti k oblastem ležícím mimo LFA²⁵. Je příznačné, že ani jedna kategorie podniků ve všech sledovaných obdobích nebyla schopna pokrýt celkové účetní náklady úrovní produkce bez započtení podpor. Nutno však doplnit, že podniky v LFA jsou podstatně více zapojeny do různých agroenvironmentálních programů, kde podpory fakticky představují platby za veřejné zboží a služby, jejichž poskytování je zpravidla spojena s vyššími náklady či nižšími výnosy.

K nejvýraznějšímu nárůstu ČPH/AWU po vstupu do EU došlo u podniků v horských oblastech, což přispělo k částečné kompenzaci nižší efektivity výroby způsobené horšími produkčními podmínkami a k přiblížení se úrovni oblastí mimo LFA. Ukazatel ČPH/AWU byl v horských LFA vůči podnikům hospodařícím převážně mimo LFA na úrovni 91,3 % v období 2001-03 a zvýšil se na 101,4 % v období 2004-06, resp. 114,4 % v letech 2007-09.

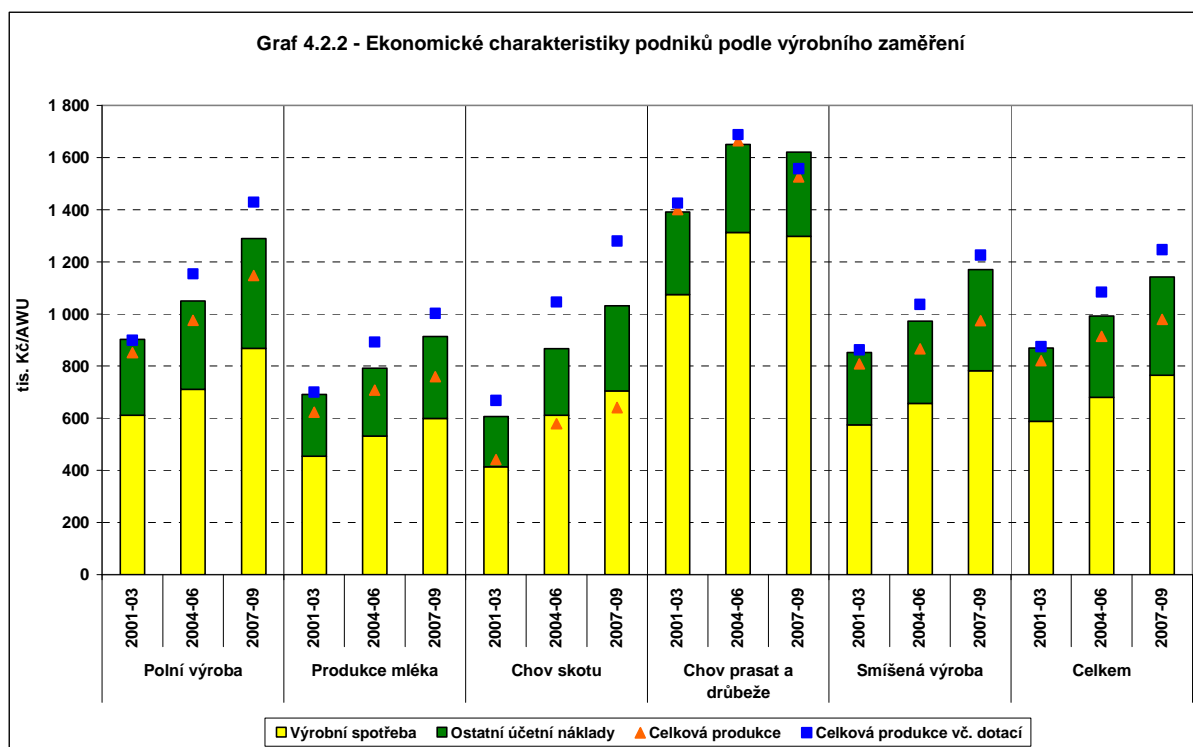
Příčinou nárůstu ČPH/AWU v horských oblastech je především pokles počtu AWU/100 ha z. p. a také vyšší dotace LFA a environmentální dotace, které v letech 2007-09

²⁵ Podíl provozních dotací na hrubém příjmu (tj. součtu provozních dotací a celkové produkce) byl v období 2007-09 v horských oblastech 38,2 %, v podnicích hospodařících převážně mimo LFA 17,0 %.

tvořily v těchto oblastech přibližně 50% podíl na celkových provozních dotacích. Provozní dotace jsou tak klíčovým faktorem, který ovlivnil přechod ze ztrátového hospodaření do ziskového ve všech LFA. Pozitivní vliv vyšších provozních dotací na úroveň ČPH/AWU v horských oblastech byl částečně eliminován vyšším podílem výrobní spotřeby na celkové produkci (zvýšení ze 76,2 % v letech 2001-03 na 92,8 % v období 2007-09). Zároveň došlo šest let po vstupu ČR do EU v horských oblastech k poklesu počtu AWU/100 ha z. p. z 2,9 na 2,4, k výraznějšímu poklesu podílu pronajaté využívané zemědělské půdy (z 90,7 % na 75,3 %) a k rozvoji extenzivnějšího chovu přežvýkavců.

Podíl výrobní spotřeby na celkové produkci nepřímo indikuje nižší efektivitu extenzivnější výroby v LFA, což odpovídá předpokladům o způsobu hospodaření v těchto přírodních podmínkách. Ze vztahu celkových nákladů a celkové produkce je zřejmý rozdíl mezi horskými LFA a produkčními oblastmi mimo LFA. Zatímco v horských oblastech hodnota celkové (extenzivní) produkce uhradí jen výrobní spotřebu a velmi malou část ostatních účetních nákladů a je zde patrný kompenzační vliv plateb LFA, v oblastech mimo LFA je hodnota celkové produkce bez dotací schopna uhradit výrobní spotřebu i převážnou část ostatních účetních nákladů. Bez provozních dotací by však existence podniků ve všech jejich kategoriích podle vztahu k LFA nebyla dlouhodobě udržitelná. Z porovnání celkové produkce bez dotací a s dotacemi v grafu 4.2.1 také vyplývá stabilizační efekt dotací v horských LFA.

Na ekonomické výsledky podniků má významný vliv jejich *výrobní zaměření a ekonomická velikost*. Úroveň ČPH/AWU podle takto vymezených kategorií podniků dokumentuje tabulka 4.2.1. Graf 4.2.2 představuje u těchto kategorií vývoj nákladů a celkové produkce bez a s dotacemi, jako významných determinantů výsledné úrovně ČPH. Pro porovnatelnost ukazatelů s podniky bez půdy či minimem půdy jsou ukazatele uvedeny v přepočtu na AWU. Tím je zároveň respektována pracovní náročnost jednotlivých výrobních zaměření. Vybrána byla výrobní zaměření s největším podílem na hrubé zemědělské produkci ČR.

Ostatní účetní náklady: odpisy, mzdy, pachtovné, nákladové úroky.

Pramen: Výpočty ÚZEI podle FADN CZ

Hodnota ČPH/AWU se v letech 2007-09 pohybovala v rozpětí od 152,5 tis. Kč u podniků zaměřených na chov prasat a drůbeže do 442,6 tis. Kč u podniků se specializací na chov skotu (převážně krav bez tržní produkce mléka – KBTPM). Nejvýraznější zvýšení ČPH/AWU (o více než 100 %) dosáhly proti předvstupnímu období podniky zaměřené na chov skotu a na polní výrobu. Podniky s převažující smíšenou výrobou vykázaly v letech 2007-09 zvýšení ČPH/AWU proti předvstupnímu období o 59,4 %. Smíšená výroba je provozována především ve skupině největších podniků a zároveň do značné míry indikuje průměrnou ekonomickou výkonnost celého zemědělského odvětví.

V období po vstupu ČR do EU došlo u většiny podniků podle výrobního zaměření k dynamickému nárůstu objemu provozních dotací v přepočtu na AWU. Díky provozním dotacím dosahovaly podniky ve většině kategorií výrobního zaměření kladného výsledku hospodaření. To však neplatí u podniků zaměřených na chov prasat a drůbeže, které jsou nejméně opatřeními SZP podporovány. Zároveň tyto specializované podniky vykazují nejvyšší náklady na AWU, což je řadí k velmi intenzivním systémům hospodaření. Strukturální charakteristiky indikují dlouhodobé zhoršování ekonomických ukazatelů hospodaření těchto podniků.

Nejdynamičtější vývoj ČPH/AWU a zároveň nejvyšší průměrná hodnota ukazatele po roce 2004 byla dosažena u skupiny podniků specializovaných na chov skotu (krav) bez tržní produkce mléka. Zároveň je u této skupiny podniků prokazatelný nejvýraznější vliv dotací na výsledky hospodaření. Zatímco hodnota celkové produkce bez podpor nepokrývá ani výrobní

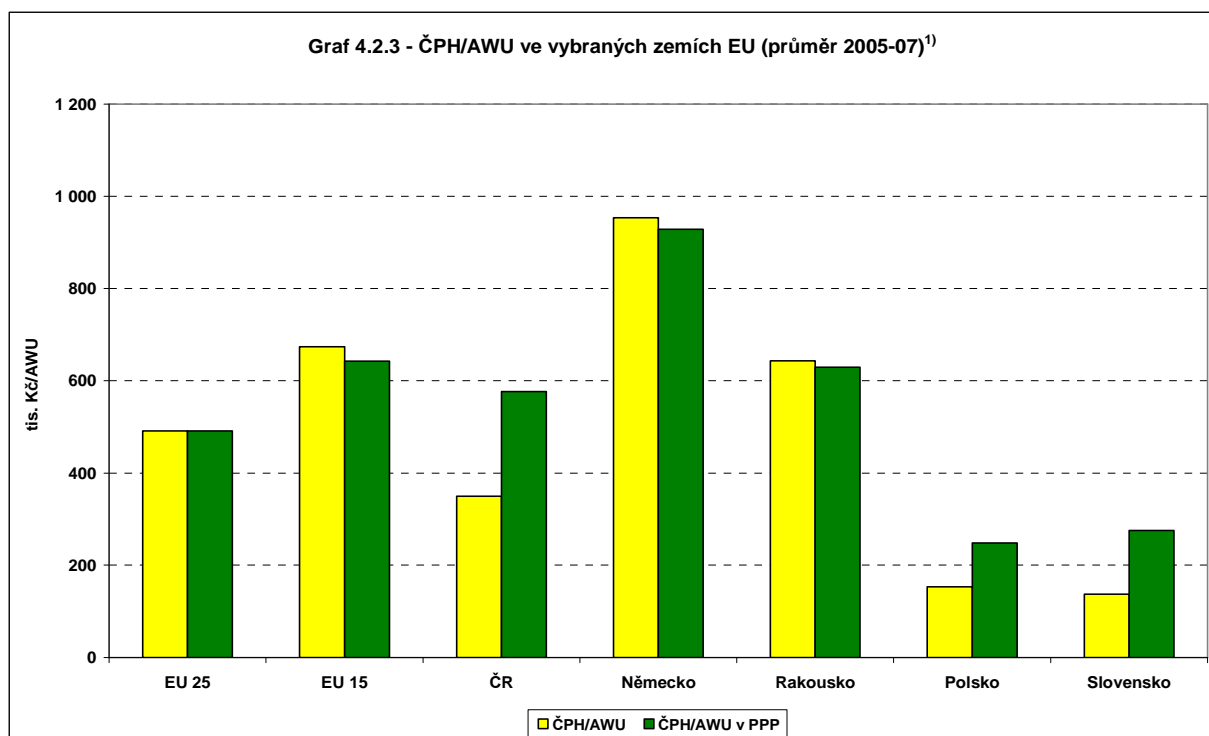
spotřebu (tj. přímé a režijní náklady), při započtení podpor jsou pokryty i ostatní účetní náklady (odpisy, mzdy, pachtovné, nákladové úroky) a je generován i relativně velký důchod ze zemědělské činnosti. Z hlediska struktury dotací bylo klíčovým determinantem vývoje zvýšení SAPS a environmentálních dotací na hektar z. p. Podniky zaměřené na chov skotu (s převahou chovu KBTPM) je možné charakterizovat převážně menší až střední ekonomickou velikostí, extenzivní výrobou (při postupném mírném zvyšování intenzity chovu po roce 2004), pěstováním převážně krmných plodin a nízkým a zároveň relativně stabilním počtem pracovníků (AWU) na 100 ha využívané z. p.

Příznivý efekt provozních dotací na úroveň hospodaření zemědělských podniků všech sledovaných kategorií podniků podle výrobního zaměření byl však snížen zhoršením podílu vynaložených přímých a režijních nákladů na hodnotě celkové produkce.

Z mezinárodního porovnání definitivních hodnot ČPH/AWU podle údajů FADN EU vyplývá, že ČR nominálně dosáhla v letech 2004-07 vzhledem k průměru zemí EU 25 úrovně 64,9 % v polní výrobě (vůči EU 15 v průměru 50,8 %), 38,5 % v produkci mléka (30,8 % vůči EU 15), 68,0 % v chovu skotu (59,0 % vůči EU 15), 30,5 % v chovu prasat a drůbeže (18,9 % vůči EU 15) a 82,5 % ve smíšené výrobě (41,5 % vůči EU 15). Rozdíly ve všech kategoriích výrobního zaměření jsou způsobeny jak nižší hodnotou celkové produkce na 1 € vynaložených přímých a režijních nákladů, tak nižší úrovní provozních dotací.

Na základě porovnání ekonomické úrovně českého zemědělství se zeměmi EU je možné konstatovat, že úroveň ČPH/AWU vůči sousedním zemím EU 25 byla v letech 2005-07 zhruba dvoutřetinová²⁶. Protože však významnou část ČPH představují náklady práce, je vhodnější tento ukazatel přepočítat v relaci k paritě kupní síly (PPP). Při přepočtu na PPP pak ČPH/AWU v českém zemědělství mírně převyšuje průměr EU 25 (graf 4.2.3).

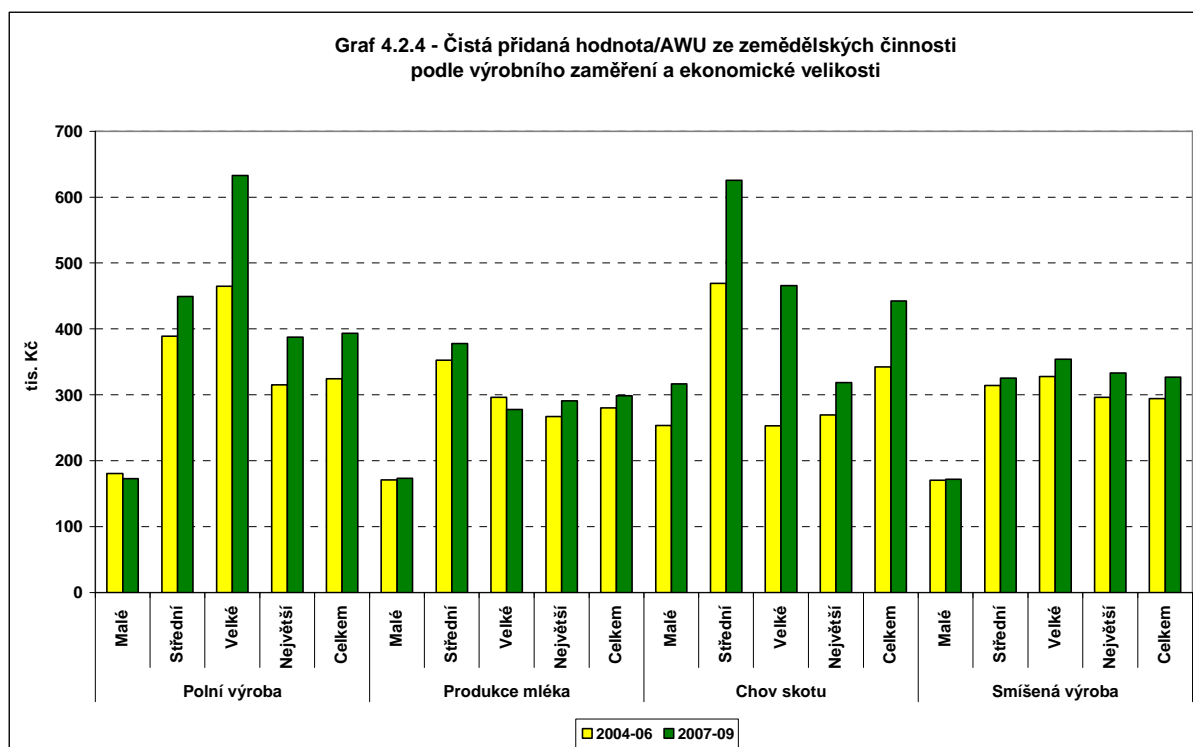
²⁶ Podrobněji viz Bašek, V., Kraus, J.: *Mezinárodní srovnání vybraných ukazatelů zemědělských podniků v EU. Výzkumná studie ÚZEI, 2009. ISBN 978-80-86671-67-3.*

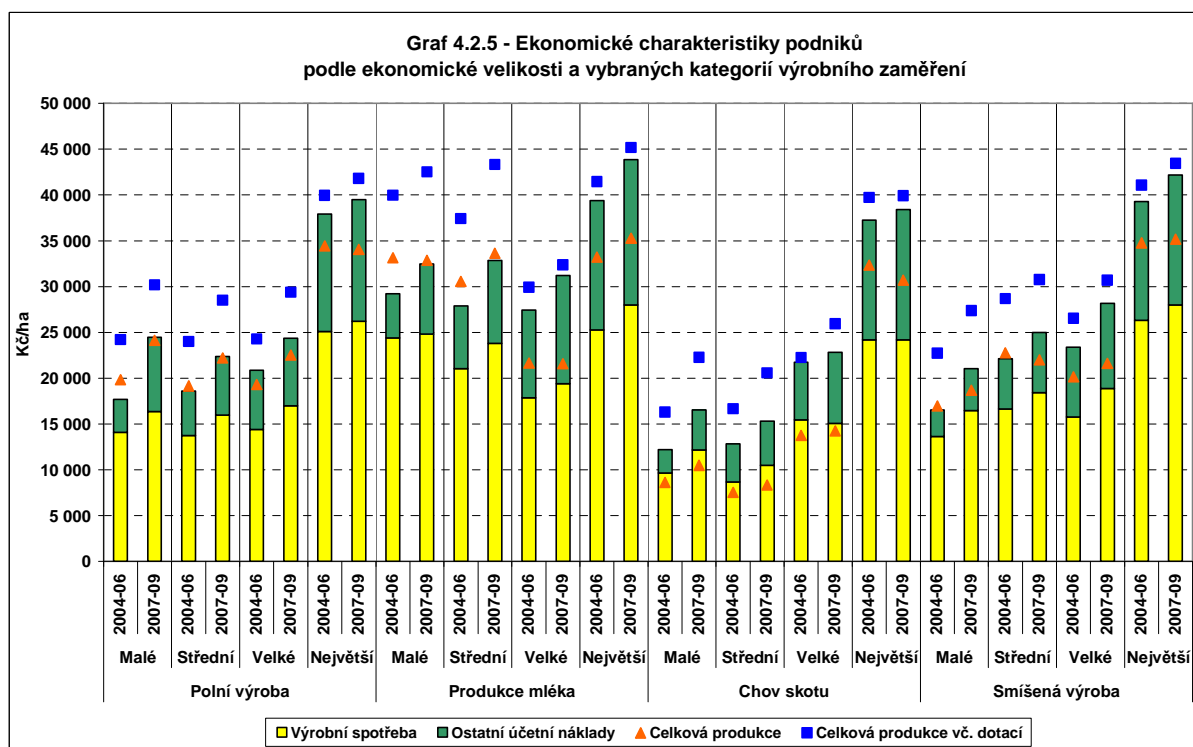
1) EU 25 (2005 a 2006), EU 27 (2007). Rok 2008 ještě nebyl v době redakční uzávěrky této publikace za všechny země EU 27 a EU 15 dostupný. Přepočet na paritu kupní síly (EU 25 = 100).

Pramen: Výpočty ÚZEI podle FADN CZ

Podrobnější pohled na hospodaření jednotlivých kategorií podniků podle výrobního zaměření nabízí jejich klasifikace podle velikostních skupin. Graf 4.2.4 dokumentuje vývoj ČPH/AWU u jednotlivých kategorií výrobního zaměření a ekonomické velikosti, graf 4.2.5 osvětluje příčiny rozdílů mezi těmito kategoriemi.

Pramen: Výpočty ÚZEI podle FADN CZ (definice velikosti viz pozn. pod čarou č. 22)

Ostatní účetní náklady: odpisy, mzdy, pachtovné, nákladové úroky.

Pramen: Výpočty ÚZEI podle FADN CZ

Podniky zaměřené na polní výrobu od roku 2004 zmenšily rozměr své rostlinné i živočišné výroby. Podniky v této kategorii lze podle jejich strukturálních charakteristik lokalizovat převážně do oblastí s převažující částí obhospodařované půdy mimo LFA.

Z hlediska ekonomické úrovně je tato skupina podniků polní výroby značně heterogenní (viz graf 4.2.4). Nejnižší hodnoty ČPH/AWU (172,5 tis. Kč/AWU v letech 2007-09) dosáhly malé podniky, jejichž celková produkce je však schopna pokrýt převážnou část celkových účetních nákladů i bez příspěví dotací. Jedná se zpravidla o rodinné farmy s relativně stabilním rozměrem výroby a počtem AWU/100 ha. Příčinou nízké hodnoty ČPH/AWU je relativně vysoký počet AWU/100 ha, což mj. vyplývá z vyššího zastoupení živočišné výroby.

Naopak nejvyšších hodnot ČPH/AWU nejen v rámci polní výroby, ale i mezi ostatními kategoriemi podniků, dosáhly velké podniky (633,1 tis. Kč/AWU v letech 2007-09). Po roce 2004 došlo v této skupině podniků ke snížení rozměru rostlinné a zejména živočišné výroby, což se projevilo i v poklesu počtu AWU/100 ha, což bylo v kombinaci s vyššími provozními dotacemi rozhodující pro příznivý ekonomický vývoj. Jedná se však o početně málo zastoupenou skupinu podniků, která v roce 2009 reprezentovala 8 % podniků a 12 % hodnoty celkové produkce podniků s převažující polní výrobou. Heterogenita souboru podniků specializovaných na polní výrobu signalizuje možné rezervy v hospodaření podniků. V roce 2009 došlo ke zhoršení ekonomických výsledků podniků zaměřených na polní výrobu především v důsledku výrazného poklesu realizačních cen produkce.

Středně velké podniky významně ovlivnily ekonomické výsledky kategorie podniků se specializací na produkci mléka. Tyto podniky dosáhly v rámci daného výrobního zaměření nejvyšší úrovně ČPH/AWU (377,7 tis. Kč/AWU v letech 2007-09) a jejich celková produkce i bez dotací pokryla celkové účetní náklady a generovala tak kladný podnikatelský důchod. Jedná se o podniky s relativně intenzivním chovem přežvýkavců (počet DJ/ha krmných plodin se blíží jedné), nižším počtem AWU/100 ha a přibližně 17% podílem plateb LFA na celkovém objemu provozních dotací (2007-09), což indikuje jejich větší zastoupení především v regionech s částečným zastoupením půdy LFA. Roční doživost středně velkých mléčných farem je mírně nadprůměrná²⁷ s dynamickou růstovou tendencí (6 295 kg mléka/ks/rok, nárůst o více než 15 % od roku 2004). Rozhodujícím determinantem zvýšení ČPH/AWU po vstupu ČR do EU byly provozní dotace.

Nejnižší hodnoty ČPH/AWU ve skupině podniků specializovaných na produkci mléka vykázaly malé podniky. Tyto podniky zároveň vykázaly jednu z nejhorších úrovní průměrné ČPH/AWU po vstupu ČR do EU (173,2 tis. Kč/AWU v letech 2007-09). Příčinou je zřejmě nadprůměrný počet DJ/100 ha, nadprůměrné zastoupení krmných plodin na výměře a s tím související vyšší pracovní náročnost (výrazně nadprůměrný počet AWU/100 ha) a nižší intenzita produkce (5 667 kg mléka/ks/rok v roce 2009). Nepříznivý vliv uvedených podmínek nedokázaly eliminovat ani provozní dotace, které se u této kategorie podniků v přepočtu na hektar obhospodařované z. p. zvýšily o 142,1 % v letech 2004-09. Nejsou

²⁷ Průměrná roční doživost krav byla u podniků specializovaných na produkci mléka 6 250 kg mléka/rok/ks v roce 2009.

přítom uvažovány náklady příležitosti spočívající ve využití převážně vlastních produkčních faktorů výroby (např. neplacených rodinných pracovníků).

Podniky zaměřené na chov skotu (KPTBM) jsou v souboru FADN CZ reprezentovány zejména malými a středními podniky. Provozní dotace, a z nich zejména platby LFA a environmentální platby, umožnily těmto podnikům pokrýt celkové náklady a dosáhnout kladného důchodu ze zemědělské činnosti. Bez provozních dotací by celková produkce malých a středních podniků specializovaných na chov skotu nepokryla ani výrobní spotřebu a podniky by nebyly „schopné přežít“. Strukturální a ekonomické charakteristiky naznačují umístění těchto podniků zejména v horských LFA a v podnicích s převažujícími částmi obhospodařované půdy v ostatních a specifických LFA. Nejvyšších hodnot ČPH/AWU dosáhly v rámci tohoto výrobního zaměření středně velké podniky (ve výběrovém souboru FADN CZ s průměrnou výměrou 349,9 ha z. p., 1,3 AWU/100 ha a 0,4 DJ/ha krmných plodin²⁸ v roce 2009).

Nosnou skupinu podniků z hlediska participace na hrubé zemědělské produkci (HZP) ČR představují podniky se smíšenou výrobou, která je realizována z převážné části ve skupině největších PPO (v roce 2009 průměrná výměra největších PPO se smíšenou výrobou v rámci souboru FADN CZ činila 1 686,0 ha z. p., 3,4 AWU/100 ha, 1,2 DJ/ha krmných plodin). Relativně významně se na ekonomických výsledcích v rámci smíšené výroby podílí také středně velké PFO (v roce 2009 průměrná výměra v rámci souboru FADN CZ 118,1 ha z. p., 2,3 AWU/100 ha, 0,7 DJ/ha krmných plodin). Hodnota celkové produkce u podniků se smíšenou výrobou dokáže pokrýt výrobní spotřebu, k pokrytí celkových nákladů jsou nezbytné provozní dotace, které jsou u těchto podniků tvořeny především přímými platbami. Podniky se smíšenou výrobou a obecně kategorie velmi velkých zemědělských podniků se vyznačují poměrně nízkou variabilitou ČPH/AWU²⁹, což naznačuje větší homogenitu těchto kategorií podniků a vyšší úroveň diverzifikace výroby v porovnání s ostatními kategoriemi podniků v členění podle výrobního zaměření a ekonomické velikosti.

²⁸ *Přepočet DJ na výměru krmných plodin odráží limitní kritéria intenzity chovu přežvýkavců pro platby LFA a agroenvironmentální platby.*

²⁹ *Variabilita souboru dat měřená variačním koeficientem (podíl směrodatné odchylky a prostého aritmetického průměru).*

Tab. 4.2.2 - Strukturální a ekonomické charakteristiky podniků s nejvyšší a nejnižší úrovní ČPH/AWU v letech 2004 - 2009 (výrobní zaměření a ekonomická velikost)

Skupina podniků	Jednotka	Nejvyšší ČPH/AWU		Nejnižší ČPH/AWU	
		poľní výroba velké podniky		smíšená výroba malé podniky	
		2004-05	2008-09	2004-05	2008-09
Ukazatele					
Počet reprezentovaných podniků	počet	450	513	1 410	1 351
Ekonomická velikost	ESU/podnik	168,1	159,8	8,7	9,0
AWU/100 ha	AWU/100 ha	1,6	1,5	4,1	4,0
FWU/100 ha	FWU/100 ha	0,4	0,4	3,8	3,8
Výměra z. p. (ha)	ha/podnik	524,9	441,8	33,4	33,2
DJ/100 ha	DJ/100 ha	10,0	8,0	48,7	52,1
Produkce ŽV / celková produkce	%	12,2	7,3	43,7	46,2
Výrobní spotřeba / celková produkce	%	73,4	82,3	77,8	95,9
Čistá přidaná hodnota	tis. Kč/AWU	433,4	511,0	165,6	136,7
Čistá přidaná hodnota bez provozních dotací	tis. Kč/AWU	161,3	59,2	43,4	-89,4
Provozní dotace	Kč/ha	4 348	6 767	4 976	9 017
- z toho SAPS	Kč/ha	1 871	3 377	1 782	3 365
- z toho dotace LFA	Kč/ha	177	101	1 121	1 020
- z toho environmentální dotace	Kč/ha	104	566	225	1 850
Důchod ze zemědělské činnosti	Kč/ha	2 819	3 333	5 781	4 712

Pramen: Výpočty ÚZEI podle FADN CZ

Celkově lze konstatovat, že na zlepšení ekonomické situace zemědělských podniků³⁰ se rozhodujícím způsobem podílely zejména provozní dotace, bez nichž by podniky generovaly záporný důchod ze zemědělské činnosti. Je zřejmé, že v ČR je za současného nastavení podmínek SZP velmi výhodné provozovat extenzivní zemědělství v marginálních oblastech s intenzitou chovu přežvýkavců zhruba na úrovni 0,5 DJ/ha krmných plodin a při zapojení do agroenvironmentálních programů ošetřování TTP a ekologického zemědělství. To potvrzuje jak velmi dobrá ekonomická úroveň podniků specializovaných na chov skotu (KBTPM), tak dynamický nárůst ČPH/AWU v horských LFA proti předstupu období. Zároveň to signalizuje rizikovější pozici podniků hospodařících mimo LFA, která ve spojení s proměnlivými povětrnostními podmínkami zesiluje význam komplexního řízení rizik, včetně pojištění produkce.

Na ekonomické výsledky zemědělských podniků měla negativní vliv nižší účinnost vynaložených přímých a režijních nákladů vzhledem k celkové produkci, která se u všech hlavních kategorií podniků podle výrobního zaměření dlouhodobě zhoršuje. Determinantem tohoto vývoje jsou ceny vstupů do výroby a realizační ceny zemědělské produkce, které jsou do značné míry ovlivněny podmínkami odbytu zemědělské produkce a trhu vstupů do zemědělství. Porovnání produkčně-ekonomických indikátorů podniků podle výrobního zaměření a ekonomické velikosti naznačuje existující rezervy v hospodaření zemědělských podniků, jejichž využití je důležitým předpokladem pro zvýšení konkurenceschopnosti zemědělství ČR a to především na jednotném trhu EU.

³⁰ Kromě chovu prasat a drůbeže.

Porovnání s EU

Současné postavení českého zemědělství v rámci EU, které indikuje také jeho konkurenceschopnost na jednotném trhu EU, je souhrnně představeno v tab. 4.2.3.

Tab. 4.2.3 - Vybrané ukazatele zemědělství ČR v porovnání se situací v EU

Ukazatel	Období/rok	MJ	ČR	EU 27			EU 15			EU 10			Index ČR ku		
				min	max	průměr	min	max	průměr	min	max	průměr	EU-27	EU-15	EU-10
HDP na obyvatele	2008	tis. €	20,1	10,1	68,1	25,1	18,9	68,1	27,8	14,0	23,8	16,1	80,1	72,3	124,8
Průměrná velikost podniku	2005	ha	134,6	1,2	143,0	21,2	5,8	81,3	25,7	1,2	143,0	13,8	634,9	523,7	975,4
Průměrný počet DJ na podnik	2005	DJ	77,5	3,7	94,0	17,1	3,7	94,0	22,5	6,3	77,5	11,3	453,2	344,4	685,8
Průměrný počet AWU na podnik	2005	AWU	5,4	0,5	5,4	1,3	0,9	2,1	1,2	0,5	5,4	1,6	415,4	450,0	337,5
Produkce zemědělství/ha	2008	tis. €	1,32	0,57	12,28	2,14	1,49	12,28	2,46	0,57	11,99	1,31	61,7	53,7	100,8
Podíl mezi spotřeby na produkci	2008	%	78,32	44,85	78,32	60,45	44,85	77,85	59,95	45,62	78,32	66,16	129,6	130,6	118,4
Dotace na výrobu/ha	2008	€	321,5	50,7	1 828,7	314,7	256,4	927,6	361,7	119,0	1 828,7	258,9	102,2	88,9	124,2
Podíl dotací na výrobu na ČPH	2008	%	70,4	10,7	126,2	38,5	15,2	126,2	38,8	13,2	75,0	50,1	182,9	181,4	140,5
Indikátor A (CPH/AWU)	2008	€	11 997,0	2 671,0	34 311,0	11 839,0	5 957,0	34 311,0	20 443,0	2 671,0	13 621,0	4 516,0	101,3	58,7	265,7
Indikátor A přepočtený ¹⁾	2008	€	16 592,9	7 351,9	14 006,5	13 112,5	8 762,1	14 006,5	20 443,0	5 303,8	15 910,2	7 797,8	126,5	81,2	212,8
Cena práce v zemědělství ⁴⁾	2006	€/hod	3,7	1,0	18,9	6,9	4,3	18,9	10,6	1,0	4,1	2,5	52,8	34,5	145,4
Cena půdy ⁵⁾	2007	€/ha	1 867,0	831,0	128 116,0	8 046,0	3 907,0	34 969,0	10 532,0	831,0	128 116,0	2 354,0	23,2	17,7	79,3
Nájemné za půdu ³⁾	2007	€/ha	38,0	24,0	551,0	161,0	110,0	551,0	184,0	24,0	123,0	71,0	23,6	20,7	53,5
Podíl najaté půdy	2007	%	83,8	18,7	90,9	46,4	18,7	75,1	46,6	22,7	90,9	45,0	180,6	179,8	186,2
CZV mléka ⁶⁾	2006	€/100 kg	26,46	17,67	39,00	26,50	25,53	39,00	27,40	17,67	26,65	23,70	99,8	96,6	111,7
CZV pšenice	2008	€/t	205,0				124,0	228,0	135,0					151,9	
CZV krmných obilovin	2008	€/t	172,0				108,0	203,0	126,0					136,5	
CZV repky	2008	€/t	332,0	251,0	515,0	475,0								82,5	
CZV jatečného skotu	2008	€/100kg l.hm.	249,5	212,0	347,0	294,5								84,7	
CZV prasat	2008	€/100kg l.hm.	163,18	130,51	184,46	153,24	130,51	184,46	153,14	150,16	176,82	163,55	106,5	106,6	99,8
Cena krmných směsí - prasata	2008	€/100 kg	198,95	135,06	246,32	180,93	166,08	228,79	191,09	139,93	246,32	190,14	110,0	104,1	104,6
Cena motorové nafty ⁶⁾	2008	€/litr	1,3	1,0	1,4	1,2	1,1	1,4	1,3	1,0	1,3	1,2	102,4	99,2	108,5

1) Přepočteno podle HDP na obyvatele (průměr EU 15 = 100).

2) Bez: Kypr, Rakousko, Portugalsko, Slovinsko, 2006; Belgie, Francie, Itálie, Německo, Malta, Velká Británie, 2005; Irsko, Rumunsko.

3) Bez: Belgie, Kypr, Estonsko, Řecko, Litva, Portugalsko, Rumunsko, 2006; Bulharsko, Finsko, Irsko, Švédsko, Velká Británie, 2003; Itálie.

4) Komplexní mzdový náklad u minimální zákonné mzdy (COPA-COGECA 2006).

5) Jednotná kvalita mléka 3,7 % obsahu tuku, 3,4 % obsahu bílkovin. Arithmetické nevážené průměry.

6) Zdroj www.benzin.sk a CSU. Na ceny mají vliv rozdílné sazby spotřebních daní, odlišnosti v příměchování biostoků a zdroje dat.

Uvedené rozdíly mezi zemědělstvím ČR a zemědělstvím v zemích zejména EU 15 potvrzují značné rezervy ve zvyšování konkurenceschopnosti, které aktuálně v českém zemědělství existují. Stručně řečeno, české zemědělství jako sektor je v porovnání s vyspělejšími zeměmi EU méně efektivní a tím i méně konkurenceschopné, avšak díky dotacím je schopno „přežít“.

5 TRHY A RENTABILITA KOMODIT

5.1 Obiloviny

Období po vstupu ČR do EU lze charakterizovat růstem produkce a hektarových výnosů obilovin, doprovázené poklesem domácí spotřeby a přebytky produkce, které bylo nutno vyvážet. Aktivní předvstupní saldo zahraničního obchodu se v průměru let 2004-09 vlivem růstu exportu zvýšilo. Sklizňová plocha obilovin se po vstupu ČR do EU, tj. v marketingových letech 2004/05 až 2009/10, nezměnila a pohybovala se od 1,5 mil. ha do 1,6 mil. ha. Při kolísajících hektarových výnosech (od 4,17 do 5,46 t/ha) průměrná produkce obilovin v období 2004/05-2009/10 dosáhla 7,7 mil. t, což bylo o 16 % více než činila průměrná sklizeň v období 2001/02-2003/04. Domácí spotřeba obilovin se v průběhu posledních pěti let snižovala a činila v průměru 5,8 mil. t, což je v porovnání s průměrem let před vstupem ČR do EU o 6 % méně. Tento pokles je způsoben především nižší spotřebou obilovin pro krmné účely. Naproti tomu se výrazně zvýšil vývoz obilovin z ČR, který byl v letech 2004/05-2009/10 proti průměru let 2001/02 až 2003/04 trojnásobný (průměr pětiletého období po vstupu ČR do EU činí 1,7 mil. t). Míra soběstačnosti vzrostla po vstupu ČR do EU v průměru na 133,2 %.

Vývoj CZV obilovin zaznamenal v předchozích pěti letech výrazné výkyvy. Především v letech 2007/08 a 2008/09, kdy v důsledku růstu cen obilovin na světovém trhu došlo také v ČR k prudkému zvýšení CZV obilovin (rok 2007/08) a následně od poloviny roku 2008 k jejich oslabování. Většina pěstovaných obilovin v ČR vykazovala ve sledovaném období let 2004-09 a to především vlivem růstu přímých plateb (SAPS a Top-Up) výrazně kladnou souhrnnou rentabilitu.

Pšenice

Průměrná sklizňová plocha pšenice činila v období po vstupu ČR do EU 818 tis. ha a prakticky se v porovnání s předvstupním obdobím nezměnila. Hektarový výnos se však v porovnání s tímto obdobím zvýšil v průměru o 16 % na 5,21 t/ha, takže průměrná sklizeň za šestileté období po vstupu do EU dosáhla 4,3 mil. t a proti průměru předvstupního období byla o 17 % vyšší (viz tab. 5.1.1).

Domácí spotřeba pšenice se však snižovala a za posledních šest let činila v průměru 3,0 mil. t, tj. o 12 % méně než byl průměr let 2001/02 až 2003/04. Příčinou tohoto poklesu je výrazně nižší spotřeba pšenice na krmiva v důsledku snižování stavů hospodářských zvířat (spotřeba nižší o 23 % proti předvstupnímu období). Spotřeba pšenice pro potravinářské účely rovněž dlouhodobě stagnuje. V následujících letech lze očekávat nárůst domácí spotřeby pšenice vzhledem k jejímu možnému využití pro technické účely (biopaliva).

Vývoz pšenice z ČR měl stoupající trend. V průměru se za období 2004/05 až 2009/10 vyvezlo 1,0 mil. t pšenice, což představuje dvě třetiny celkového vývozu obilovin. Exportované množství pšenice během sledovaných šesti let bylo trojnásobně vyšší než v předvstupním období. V marketingovém roce 2009/10 se předpokládá vývoz na úrovni 35 % domácí sklizně. Průměrná míra soběstačnosti po vstupu do EU vychází na 142,3 % a vzrostla proti předvstupnímu období o 36 p. b.

Náklady na pšenici ozimou se po vstupu ČR do EU mírně zvyšovaly a v průměru let 2004-09 dosahovaly 2,8 tis. Kč/t. Podstatně rychleji však rostly CZV, a to jak pšenice potravinářské, tak i pšenice krmné. Nejvyšších hodnot bylo dosaženo v marketingovém roce 2008/09, kdy CZV potravinářské pšenice činila 5 106 Kč/t a pšenice krmné 4 498 Kč/t. Průměr posledních šesti let činil u potravinářské pšenice 3 702 Kč/t (o 4 % více v porovnání s předvstupním obdobím) a 3 181 Kč/t u pšenice krmné (o 7 % více). Jak u pšenice tak i ostatních obilovin je zřejmá značná volatilita cen v čase, která se dále vyostřila po roce 2008. Průměrná míra nákladové rentability u potravinářské pšenice za období 2004-09 dosahovala 35,4 % a souhrnná míra rentability³¹ 66,1 %.

³¹ *Souhrnná míra rentability u komodit odpovídá jejich nákladové rentabilitě (CZV/jednotkové náklady), avšak se započtením podpor, které lze přímo či nepřímo alokovat na produkci dané komodity.*

Tab. 5.1.1 - Bilance výroby a spotřeby pšenice a její ekonomika¹⁾

Ukazatel	MJ	Průměr 2001/02- 2003/04	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	Průměr 2004/05- 2009/10	Index 2004/05-2009/10 k 2001/02-2003/04
Produkční plocha	tis. ha	806,8	863,2	820,4	781,5	811,0	802,3	831,3	818,3	1,01
Hektarový výnos	t/ha	4,49	5,84	5,05	4,49	4,86	5,77	5,24	5,21	1,16
Produkce	tis. t	3660,1	5042,5	4145,0	3506,3	3938,9	4631,5	4358,1	4270,4	1,17
Počáteční zásoba	tis. t	1015,9	552,9	981,6	713,3	549,4	701,3	783,2	713,6	0,70
Dovoz	tis. t	9,1	32,3	23,9	64,3	30,6	44,7	40,0	33,9	3,73
Celková nabídka	tis. t	4685,1	5627,7	5150,5	4283,9	4518,9	5377,5	5181,3	5023,3	1,07
Domácí spotřeba ²⁾	tis. t	3400,5	3245,0	3104,4	2967,5	2918,0	2967,0	2800,0	3000,3	0,88
v tom - potraviny	tis. t	1155,0	1150,0	1200,0	1150,0	1210,0	1200,0	1200,0	1185,0	1,03
- osiva	tis. t	187,0	185,0	190,0	175,0	188,0	192,0	185,0	185,8	0,99
- krmiva	tis. t	2057,5	1900,0	1700,0	1632,0	1500,0	1450,0	1285,0	1577,8	0,77
- technické užití	tis. t	1,0	10,0	14,4	10,5	20,0	125,0	130,0	51,7	51,65
Vývoz	tis. t	342,1	780,0	1277,6	767,0	899,6	1595,3	1510,0	1138,3	3,33
Intervenční nákup ³⁾	tis. t	241,4	791,1	244,2	0,0	0,0	32,0	120,0	197,9	0,82
Prodej intervenčních zásob	tis. t	0,0	170,0	189,0	0,0	0,0	0,0	0,0	59,8	x
Zůstatek intervenčních zásob	tis. t	0,0	621,1	55,2	0,0	0,0	32,0	120,0	138,1	x
Celkové užití	tis. t	3742,6	4646,1	4437,2	3734,5	3817,6	4594,3	4430,0	4276,6	1,14
Konečná zásoba	tis. t	942,5	981,6	713,3	549,4	701,3	783,2	751,3	746,7	0,79
Soběstačnost	%	107,6	155,4	133,5	118,2	135,0	156,1	155,6	142,3	1,32
Ekonomika										
Průměrné náklady na jednotku ⁴⁾	Kč/t	2685	2189	2601	2970	3040	2726	3137	2777	1,03
CZV pšenice potravinářské ⁵⁾	Kč/t	3556	3738	2749	3150	4578	5106	2889	3702	1,04
CZV pšenice krmné ⁵⁾	Kč/t	2973	3249	2336	2548	3851	4498	2603	3181	1,07
Přímé platby	Kč/ha	.	3339	4426	4758	4547	4414	4894	4396	.
Přímé platby	Kč/t	.	572	876	1060	936	765	934	857	.
Nákladová rentabilita (potravinářská pšenice)	%	32,4	70,7	5,7	6,1	50,6	87,3	-7,9	35,4	1,09
Souhrnná rentabilita (potravinářská pšenice)	%	32,4	96,9	39,4	41,7	81,4	115,4	21,9	66,1	2,04

1) Marketingový rok u obilovin začíná 1. 7. běžného roku a končí 30. 6. následujícího roku.

2) Domácí spotřeba - ve všech uvedených letech: materiály ÚZEI a MZe.

3) Intervenční nákup je zahrnut do celkové poptávky, není uveden v konečných zásobách.

4) Náklady podle výběrového šetření ÚZEI - podniky právnických osob.

5) Průměrné CZV za kalendářní roky.

Pramen: CSÚ - Definitivní údaje o sklizni zemědělských plodin, Index cen zemědělských výrobů, Statistika zahraničního obchodu; MZe; SZIF; ÚZEI

Ječmen

Produkční plocha ječmene se v období po vstupu ČR do EU nezměnila. Hektarový výnos ječmene byl v průměru posledních šesti let o 12 % vyšší než v průměru let 2001/02 až 2003/04 a činil 4,27 t/ha. Celková produkce ječmene se tak v průměru posledních šesti let zvýšila na 2,1 mil. t, tj. o 8 % více ve srovnání s předvstupním obdobím (viz tab. 5.1.2).

Domácí spotřeba ječmene se po vstupu snižovala na průměrných 1,7 mil. t a byla tak proti předvstupnímu období o 6 % nižší. Také u ječmene je tento pokles způsoben zejména jeho nižší spotřebou pro krmné účely. Spotřeba ječmene pro potravinářské účely stagnuje. Množství vyvezeného ječmene dosahovalo v období po vstupu ČR do EU v průměru 14 % domácí sklizně. Míra soběstačnosti u ječmene dosáhla v průměru 120,8 %, což je o 14 % více než činil průměr za roky 2001-03. Průměrné náklady na výrobu sladovnického ječmene proti předvstupnímu období vzrostly v období 2004-09 o 5 %, tj. na 2,6 tis. Kč/t. CZV ječmene se rovněž celkově zvyšovaly. Nejvyšších hodnot bylo dosaženo v marketingovém roce 2008/09, kdy CZV ječmene sladovnického činila 6 012 Kč/t, potravinářského ječmene 5 097 Kč/t a ječmene krmného 4 278 Kč/t. Průměrná CZV sladovnického ječmene za období 2004/05 až 2008/10 činila 4 151 Kč/t (proti průměru marketingových let 2001/02 až 2003/04 nárůst o 55 %), ječmene potravinářského 3 571 Kč/t (pokles o 5 %) a ječmene krmného 3 054 Kč/t (nárůst o 4 %). V některých marketingových letech po vstupu do EU však byla CZV výrazně nižší než činil průměr cen ve sledovaném předvstupním období. Průměrná míra nákladové

rentability u sladovnického ječmene za období 2004-09 dosahovala 59,2 % a souhrnná míra rentability 98,4 %.

Tab. 5.1.2 - Bilance výroby a spotřeby ječmene a jeho ekonomika¹⁾

Ukazatel	MJ	Průměr 2001/02- 2003/04	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	Průměr 2004/05- 2009/10	Index 2004/05-2009/10 k 2001/02-2003/04
Produkční plocha	tis. ha	511,1	469,0	521,5	528,1	498,7	482,4	454,8	492,4	0,96
Hektarový výnos	t/ha	3,8	4,97	4,21	3,59	3,80	4,65	4,40	4,27	1,12
Produkce	tis. t	1942,3	2330,6	2195,4	1897,7	1893,4	2243,9	2003,0	2094,0	1,08
Počáteční zásoba	tis. t	232,2	300,3	493,0	266,3	221,3	287,5	446,3	335,8	1,45
Dovoz	tis. t	14,8	5,6	4,6	199,3	105,1	25,4	20,0	59,1	3,99
Celková nabídka	tis. t	2189,3	2636,5	2693,0	2363,3	2219,8	2556,8	2469,3	2489,8	1,14
Domácí spotřeba ²⁾	tis. t	1837,0	1795,0	1907,4	1738,4	1712,0	1709,0	1553,0	1735,8	0,94
v tom - potraviny	tis. t	592,0	600,0	600,0	600,0	600,0	600,0	600,0	600,0	1,01
- osiva	tis. t	108,3	95,0	105,0	115,0	109,0	104,0	98,0	104,3	0,96
- krmiva	tis. t	1136,7	1100,0	1200,0	1020,0	1000,0	1000,0	850,0	1028,3	0,90
- technické užití	tis. t	0,0	0,0	2,4	3,4	3,0	5,0	5,0	3,1	x
Vývoz	tis. t	83,5	262,9	363,3	403,6	220,3	242,4	254,0	291,1	3,49
Intervenční nákup ³⁾	tis. t	0,0	85,6	176,0	1,5	0,0	159,1	435,0	142,9	x
Prodej intervenčních zásob	tis. t	0,0	0,0	20,0	1,5	0,0	0,0	0,0	3,6	x
Zůstatek intervenčních zásob	tis. t	0,0	85,6	156,0	0,0	0,0	159,1	435,0	139,3	x
Celkové užití	tis. t	1920,5	2143,5	2426,7	2142,0	1992,0	2110,5	2242,0	2176,1	1,13
Konečná zásoba	tis. t	268,8	493,0	266,3	221,3	287,5	446,3	227,3	323,6	1,20
Soběstačnost	%	105,7	129,8	115,1	109,2	110,6	131,3	129,0	120,8	1,14
Ekonomika										
Průměrné náklady na jednotku ⁴⁾	Kč/t	2548	2083	2503	2990	3290	2448	2668	2664	1,05
CZV ječmene sladovnického ⁵⁾	Kč/t	2685	3805	3241	3270	4729	6012	3848	4151	1,55
CZV ječmene potravinářského ⁵⁾	Kč/t	3774	3556	2743	2879	3934	5097	3218	3571	0,95
CZV ječmene krmného ⁵⁾	Kč/t	2928	3077	2348	2464	3675	4278	2483	3054	1,04
Přímé platby	Kč/ha	.	3339	4426	4758	4547	4414	4894	4396	.
Přímé platby	Kč/t	.	672	1051	1325	1196	949	1112	1051	.
Nákladová rentabilita (sladovnický ječmen)	%	5,4	82,7	29,5	9,4	43,7	145,6	44,2	59,2	10,98
Souhrnná rentabilita (sladovnický ječmen)	%	5,4	114,9	71,5	53,7	80,1	184,3	85,9	98,4	18,26

1) Marketingový rok u obilovin začíná 1. 7. běžného roku a končí 30. 6. následujícího roku.

2) Domácí spotřeba - ve všech uvedených letech: materiály ÚZEI a MZe.

3) Intervenční nákup je zahrnut do celkové poptávky, není uveden v konečných zásobách.

4) Náklady podle výběrového šetření ÚZEI - podniky právnických osob.

5) Průměrné CZV za kalendářní roky.

Pramen: ČSÚ - Definitivní údaje o sklizni zemědělských plodin, Index cen zemědělských výrobců, Statistika zahraničního obchodu; MZe; SZIF; ÚZEI

5.2 Olejniný – řepka

ČR je významným evropským producentem řepky. Před vstupem do EU v období od roku 2001/02 do 2003/04 se řepka v ČR pěstovala na průměrné výměře 302 tis. ha při průměrném výnosu 2,22 t/ha a produkci 690,2 tis. t řepky. Sklizňová plocha řepky bezprostředně po vstupu do EU mírně klesla, ale v průběhu dalších let vzrostla o 3 % na 311,4 tis. ha. Došlo ke zvýšení průměrného výnosu řepky z 2,2 t/ha na 3,1 t/ha (o 40 %), a tím i celkové produkce z 690 tis. t na 966 tis. t (přibližně o 41 %). Ke zvýšení produkce řepky významně přispěla rostoucí poptávka po řepce jak v potravinářském průmyslu, tak k výrobě FAME (zhruba o 32 %).

Řepka olejka společně s obilovinami je dlouhodobě významnou komoditou rostlinné výroby. Ve srovnání s předstupným obdobím se zvýšil výnos, produkce, spotřeba i export. Aktivní saldo zahraničního obchodu s řepkovým semenem se od roku 2004 meziročně pravidelně zvyšovalo. Dovoz a především vývoz řepky byl ovlivněn rostoucí poptávkou na domácím trhu, uvolněním vstupu na jednotný trh a příznivými realizačními cenami. Ve srovnání s léty 2001/02-2003/04 se průměrný vývoz řepky zvýšil po vstupu do EU zhruba o 51 % na 310 tis. t. Za šestileté období po vstupu do EU bylo dosaženo aktivního

obchodního salda ve výši 11,8 mld. Kč. V průměru posledních šesti let dosahovala míra soběstačnosti 139,8, což signalizuje ve srovnání s předvstupním obdobím zřetelnou stagnaci.

Tab. 5.2 - Bilance výroby a spotřeby řepky olejné a její ekonomika

Ukazatel	MJ	Průměr 2001/02- 2003/04 ¹⁾	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10 ²⁾	Průměr 2004/05- 2009/10	Index Ø 2004/05-2009/10 k Ø 2001/02-2003/04
Slizňová plocha	tis.ha	302,3	259,5	267,2	292,2	337,6	356,9	354,8	311,4	103,0
Výnos	t/ha	2,22	3,60	2,88	3,01	3,06	2,94	3,18	3,11	140,2
Počáteční zásoba	tis.t	13,3	0,0	125,9	51,7	79,7	19,7	14,1	48,5	364,6
Výroba	tis.t	690,2	934,7	769,4	880,2	1 031,9	1 048,9	1 128,1	965,5	139,9
Dovoz	tis.t	12,8	50,9	76,2	63,3	29,9	32,6	30,0	47,1	367,4
Celková nabídka	tis.t	716,4	985,6	971,5	995,2	1 141,5	1 101,6	1 172,2	1 061,2	148,1
Domácí spotřeba	tis.t	495,0	688,0	746,0	718,0	700,0	650,0	670,0	695,3	140,5
Z toho - FAME ³⁾	tis.t	213,3	245,0	354,7	231,1	242,3	300,0	320,0	282,2	132,3
Osivo	tis.t	2,0	2,0	2,0	2,0	2,4	2,5	2,5	2,2	111,7
Vývoz	tis.t	206,1	169,7	171,8	195,5	419,7	435,0	470,0	310,3	150,6
Celková poptávka	tis.t	703,0	859,7	919,8	915,5	1 122,6	1 087,5	1 142,5	1 007,9	143,4
Konečná zásoba	tis.t	13,3	125,9	51,7	79,7	19,7	14,1	29,7	53,4	401,0
Soběstačnost ⁶⁾	%	139,4	135,9	103,1	122,6	147,4	161,4	168,4	139,8	0,3
Ekonomika										
Průměrné náklady na jednotku ⁴⁾	Kč/t	8 169	5 487	6 737	6 335	6 485	7 395	7 220	6 609,8	80,9
CZV semene řepky olejné ⁵⁾	Kč/t	6 527	6 296	5 628	6 657	7 418	9 785	7 104	7 148,0	109,5
Podpory	Kč/t	731	1 092	1 537	1 581	1 486	1 501	1 539	1 455,9	199,2
Nákladová rentabilita ⁶⁾	%	-15,9	14,7	-16,5	5,1	14,4	32,3	-1,6	10,7	26,6
Souhrnná rentabilita ⁶⁾	%	-7,1	34,6	6,4	30,0	37,3	52,6	19,7	30,1	37,2

1) Marketingový rok u řepky olejné začíná 1. 7. běžného roku a končí 30. 6. následujícího roku.

2) Kvalifikovaný odhad MZE a ÚZEI, Sdružení výrobců bionafy (s výjimkou údajů o produkci).

3) Svaz výrobců bionafy; rok 2009/10 odhad.

4) Náklady řepky olejné podle výběrového šetření ÚZEI; rok 2009 odhad.

5) CSU: Ceny zemědělských výrobců za kalendářní rok.

6) Index pro soběstačnost, nákladovou a souhrnnou rentabilitu je vyjádřen v procentních bodech.

Pramen: ČSÚ Definitivní údaje o sklizni zemědělských plodin, Statistika zahraničního obchodu, Sdružení pro výrobu bionafy

Průměrná CZV řepky se v období 2004-09 zvýšila proti období 2001-03 zhruba o 9,5 % na 7 148 Kč/t. V průběhu let 2007 a 2008 se na světovém trhu rostlinných komodit výrazně zvýšila cena řepky, která ovlivnila i CZV v EU 27. CZV se v roce 2009 meziročně snížila o 27,4 %.

Pěstování řepky po vstupu do EU bylo pro zemědělce ekonomicky výhodné, neboť CZV převyšovaly téměř v celém sledovaném období náklady a komodita byla vyjma marketingového roku 2005/06 a 2009/10 nákladově rentabilní. Souhrnná míra rentability se po vstupu zvýšila vlivem přímých plateb (SAPS a Top-Up) a podstatného růstu ha-výnosů a dosáhla v průměru 36,1 %. Nákladová rentabilita se proti předvstupnímu období zvýšila o 25,6 p. b. a souhrnná rentabilita dokonce o 43,2 p. b.

5.3 Cukrová řepa – cukr

Vstup ČR do EU znamenal pro odvětví cukrové řepy a cukru zavedení mechanismů Společné organizace trhů (SOT). Jedná se především o systém kvót, institucionálních cen EU a produkčních dávek. Od hospodářského roku 2006/07 byla v EU zahájena reforma SOT vztahující se k období 2006/07-2014/15. V průběhu prvních dvou reformních let se producenti dobrovolně vzdali podstatně nižšího objemu kvót, než se očekávalo. Z tohoto důvodu byla reforma od října 2007 zpřísněna tak, aby se proces restrukturalizace sektoru urychlil a bylo dosaženo žádoucího snížení produkce cukru v EU. Od hospodářského roku 2007/08 se snížila celková kvóta cukru v ČR o 102,5 tis. t, protože společnost Eastern Sugar Česká republika,

a. s., odevzdala celou kvótu cukru za restrukturalizační podporu. Počet pěstitelů cukrové řepy se před reformou pohyboval kolem jednoho tisíce. V roce 2009/10 se odhaduje počet pěstitelů na 711 (včetně pěstitelů cukrové řepy pro výrobu etanolu), při mírném růstu v poslední době.

Průměrná sklizňová plocha cukrové řepy pro výrobu cukru v ČR v roce 2001 činila 79 tis. ha. V roce vstupu ČR do EU se snížila na 69 tis. ha a v roce 2009 představovala již jen 46 tis. ha, tj. snížení proti výchozímu roku o zhruba 42 %. Produkce cukrové řepy se v průměru let 2004/05-2009/10 snížila na 2 954,0 tis. t, tj. o 22,1 % méně proti průměru let 2001/02-2003/04. Průměrný hektarový výnos cukrové řepy v ČR v letech 2004/05-2009/10 dosáhl 54,94 t, což představuje ve srovnání s lety 2001/02-2003/04 zvýšení o 12,3 %.

V letech 2004/05-2009/10 bylo také dosaženo vysoké průměrné cukernatosti řepy (17,92 %), ve srovnání s výchozím obdobím, kdy činila průměrná cukernatost jen 16,60 %. Výnos polarizačního cukru³² v ČR v průměru let 2004/05-2009/10 dosáhl 9,85 t/ha, tj. o 21,3 % více proti průměru let 2001/02-2003/04. K tomuto zvýšení došlo především v důsledku pěstování výkonnějších odrůd řepy. Výnos bílého cukru³³ v ČR v průměru let 2004/05-2009/10 dosáhl 8,64 t/ha, tj. o 28,4 % bílého cukru z 1ha více proti výchozímu období. Zvýšení výnosů bílého cukru z řepy napomohlo také zvýšení výtěžnosti cukru z polarizačního cukru řepy³⁴ (z 82,05 % na 90,50 % v roce 2009/10) v důsledku růstu technologické úrovně cukrovarů.

V souladu s poklesem produkce cukrové řepy se snížila také výroba cukru. V letech 2004/05-2009/10 dosáhla v ročním průměru 464,7 tis. t, což proti průměru let 2001/02-2003/04 představuje snížení o „pouhých“ 56,7 tis. t (o 10,9 %). Průměrná kapacita cukrovaru, která v hospodářském roce 2001/02 činila 2 954 t řepy, se pro rok 2009/10 odhaduje na 5 000 t řepy za den, což představuje proti výchozímu období zvýšení o cca 70 %.

Intenzita produkce cukrové řepy a cukru a technologická kvalita cukrové řepy se po vstupu ČR do EU podstatně zvýšily a výsledky odpovídají dobré evropské úrovni.

Před vstupem ČR do EU bylo saldo zahraničního obchodu s cukrem (včetně cukru ve výrobcích) aktivní a dosahovalo v ročním průměru 109,6 tis. t. Bilance zahraničního obchodu s cukrem byla v letech 2004/05 a 2005/06 aktivní (93,0 tis. t, resp. 234,2 tis. t), po reformě SOT v odvětví cukru v roce 2006/07 zaznamenala pasivum ve výši 58,3 tis. t, v letech 2007/08 a 2008/09 bylo obchodní saldo s cukrem opět mírně aktivní (15,9 tis. t, resp.

³² Polarizační cukr je cukr obsažený v cukrové řepě.

³³ Bílý cukr je přírodní sladidlo určené pro přímou lidskou spotřebu, získaný technologickým procesem v cukrovarech.

³⁴ Výtěžnost cukru z polarizačního cukru řepy (v % polarizačního cukru řepy) vyjadřuje účinnost cukrovarnického průmyslu při výrobě cukru, tj. kolik cukru bylo získáno z cukru obsaženého v cukrové řepě. Je podílem výtěžku cukru z řepy (v %) a polarizace sladkých řízku (v %) vynásobeného 100.

39,5 tis. t, zejména vlivem snížení dovozu cukru ve výrobcích a v roce 2008/09 i zvýšením vývozu cukru vč. cukru ve výrobcích).

S výjimkou období 2006/07 až 2007/08 bylo dosahováno v odvětví výroby cukru plné soběstačnosti. Za sledované období v průměru vzrostla ze 105,7 % na 116,7 %, a to i přes snížení celkové národní cukerní kvóty po odchodu společnosti Eastern Sugar z ČR.

Průměrná CZV cukrové řepy v letech 2001/02-2003/04 dosáhla 929 Kč/t. V prvních dvou letech po vstupu do EU v důsledku zavedení vysokých institucionálních cen EU v rámci SOT se CZV cukrové řepy a cukru podstatně zvýšily. Po reformě SOT se CZV cukrové řepy postupně snižují a jsou částečně kompenzovány oddělenou platbou za cukr. V roce 2004/05 dosáhla CZV cukrové řepy 1 410 Kč/t. Po reformě SOT se tyto ceny postupně snižují až na 772 Kč/t v roce 2009/10 (při skutečně dosažené cukernatosti 16,85 %).

Tab. 5.3 - Bilance výroby a spotřeby cukru a ekonomika výroby cukrové řepy¹⁾

Ukazatel	MJ	Průměr 2001/02 - 2003/04 ¹⁾	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10 ²⁾	Průměr 2004/05 - 2009/10	Index 2004/05-2009/10 k 2001/02-2003/04
Slizňová plocha ³⁾	tis.ha	71,1	69,0	63,2	55,8	44,1	44,0	46,5	53,8	75,7
Výnos ⁴⁾	t/ha	48,94	50,57	54,31	53,64	54,71	58,31	60,94	55,4	113,2
Počáteční zásoba	tis.t	73,4	103,1	232,2	105,0	119,8	62,5	86,4	118,2	161,1
Výroba	tis.t	521,4	558,4	558,9	470,5	353,9	414,7	478,8	472,5	90,6
Dovoz celkem	tis.t	148,1	231,6	256,7	364,0	222,2	237,0	230,0	256,9	173,5
v tom - dovoz cukru	tis.t	34,3	47,6	44,1	91,6	83,4	91,9	90,0	74,8	218,2
- dovoz cukru ve výrobcích a substituentů cukru ⁵⁾	tis.t	113,8	184,0	212,6	272,4	138,8	145,1	140,0	182,2	160,1
Celková nabídka	tis.t	742,8	893,1	1047,8	939,5	695,9	714,2	795,2	847,6	114,1
Domácí spotřeba	tis.t	493,5	336,3	451,8	514,0	395,2	351,3	375,0	403,9	81,9
Vývoz	tis.t	198,7	324,6	491,0	305,7	238,1	276,5	340,0	329,3	165,7
v tom - vývoz cukru	tis.t	108,0	216,6	358,4	166,0	147,6	155,3	210,0	209,0	193,6
- vývoz cukru ve výrobcích a substituentů cukru ⁵⁾	tis.t	90,8	108,0	132,6	139,7	90,5	121,2	130,0	120,3	132,5
Celková poptávka	tis.t	692,2	660,9	942,8	819,7	633,4	627,8	715,0	733,3	105,9
Konečná zásoba	tis.t	50,6	232,2	105,0	119,8	62,5	86,4	80,2	114,4	225,8
Soběstačnost ^{8) 9)}	%	105,7	166,0	123,7	91,5	89,5	114,1	115,1	116,7	11,0
Ekonomika										
Průměrné náklady na jednotku ⁶⁾	Kč/t	835	947	875	910	1007	884	829	909	108,9
Realizační cena cukrové řepy ⁷⁾	Kč/t	929	1410	1248	1045	894	802	772	1029	110,7
Podpory (SAPS, národní doplňkové platby, oddělená platba za cukr ¹⁰⁾)	Kč/t		73	40	242	316	379	450	250	
Nákladová rentabilita ^{8) 9)}	%	11,3	48,9	42,6	14,8	-11,2	-9,3	-6,9	13,2	1,9
Souhrnná rentabilita ^{8) 9)}	%	11,3	56,6	47,2	41,4	20,2	33,6	47,3	41,1	29,8

1) Od roku 2001/02 do roku 2003/04 od 1. 9. do 31. 8. následujícího roku; v letech 2004/05 - 2005/06 od 1. 7. do 30. 6. následujícího roku;

v roce 2006/07 od 1. 7. 2006 do 30. 9. 2007 a v letech 2007/08 - 2009/10 od 1.10. 2007 do 30. 9. 2008.

2) Odhad.

3) Údaj SZIF.

4) Údaj vypočtený z údajů SZIF (jako podíl zpracované cukrovky a plochy cukrové řepy).

5) Od 1. 1. 2006 bez cukru obsaženého v minerálních vodách, sodovkách s cukrem, destilátech a líkěrech, neboť položky KN 2202, 2205 a 2208 nejsou ve statistice zahraničního obchodu ČSÚ nadále sledovány.

6) Náklady podle výběrového šetření FADN CZ - podniky právnických osob na tunu cukrové řepy při skutečně dosažené cukernatosti.

7) Za léta 2001/02 - 2007/08 průměrná realizační cena cukru podle výběrového šetření nákladovosti u podniků právnických osob FADN CZ, za rok 2009 cena ČSÚ.

8) Index pro soběstačnost, nákladovou a souhrnnou rentabilitu je vyjádřen v procentních bodech.

9) Výpočet vychází z cukru vyrobeného v ČR z řepy vypěstované v ČR (v roce 2008/09 bez 13,8 tis. t cukru vyrobeného z rakouské cukrové řepy a v roce 2009/10 bez 47 tis. t cukru vyrobeného z francouzské cukrové řepy jako český nadkvótový cukr v rámci smlouvy o dílo).

10) Oddělená platba za cukr je přepočítána na 1 t cukrové řepy při skutečně dosažené cukernatosti.

Pramen: ČSÚ - Index cen zemědělských výrobců, statistika zahraničního obchodu ČSÚ; MZe; SZIF; ČMCS

Náklady na hektar cukrové řepy dlouhodobě rostou, avšak v důsledku zvyšování intenzity produkce se jednotkové náklady na 1 t řepy o standardní cukernatosti dařilo snižovat. V období 2001-03 dosahovala míra souhrnné rentability při zohlednění skutečně dosažené cukernatosti v průměru 11,3 %. V období 2004-09 zejména v důsledku zavedení vyšších institucionálních cen EU činila průměrná míra nákladové rentability při skutečně

dosažené cukernatosti 13,2 % a průměrná míra souhrnné rentability 41,1 %. Pěstování cukrové řepy tedy zůstává nadále velmi ziskovým odvětvím.

5.4 Mléko

Trh s mlékem v ČR lze v období po vstupu do EU charakterizovat přiblížením domácí CZV mléka úrovni zemí EU 15 při výrazném růstu vývozu syrového mléka na straně jedné, ale i dovozech mlékárenských výrobků na straně druhé. Přes pokles soběstačnosti v surovině ze 131 % v předvstupním období 2001-03 na 122,6 % v roce 2009 bylo zachováno kladné saldo zahraničního obchodu.

Podmínky výroby i zpracování mléka byly po vstupu do EU ovlivněny přijetím SOT s mlékem a mlékárenskými výrobky. Přidělená národní kvóta ve výši 2 682,1 tis. t mléka představovala limitující faktor pro řadu producentů mléka v ČR, ačkoliv za ČR celkem nebyla kvóta ve všech sledovaných letech 100% naplňována. V období let 2004-09 vzrostla průměrná roční užitkovost dojníc ve srovnání s rokem 2003 o 1 114 l/dojnici, tj. o 19,3 %, zatímco dodávková kvóta, určující výši tržní produkce, byla v období po vstupu postupně zvýšena o 5,2 %. Trvalý pokles stavů dojených krav, ke kterému docházelo od počátku devadesátých let, tak v důsledku růstu užitkovosti a limitu tržní produkce pokračoval. Stav dojených krav klesly z průměrné výše 473,3 tis. ks v letech 2001-03 na 416,8 tis. ks v období 2004-09. V roce 2009 bylo v ČR chováno 394,1 tis. ks dojených krav, což je o 65,5 tis. ks (14,3 %) méně než v roce 2003. Celkově je zřejmé, že přes výrazný pokles stavu dojníc se produkce mléka v důsledku růstu užitkovosti nesnižuje.

V zahraničním obchodu s mlékem a mlékárenskými výrobky po vstupu do EU přetrvávalo aktivní saldo, avšak dovoz proti vývozu se zvýšil podstatně dynamičtěji. Ve struktuře vývozu se po vstupu do EU snížil relativní podíl zpracovaných výrobků (sušeného mléka, másla), avšak významně vzrostl podíl suroviny. V roce 2009 bylo z celkové tržní produkce mléka vyvezeno zhruba 17,5 % suroviny ke zpracování do zahraničí, zejména do Německa. Důvodem vývozu suroviny byla mírně vyšší CZV mléka a lepší platební podmínky zahraničních zpracovatelů.

Průměrná CZV mléka v ČR se v počátečním období po vstupu do EU poměrně rychle zvýšila, zejména v důsledku možnosti uplatnění mléka a mlékárenských výrobků na trhu EU. Vývoj v letech 2006-09 již probíhal v souladu s celoevropskými trendy a potvrdil přímé napojení na trh EU. V období 2004-09 docházelo v ČR, obdobně jako na jednotném trhu EU, k výkyvům průměrných ročních cen mezi 8,45 Kč/l v roce 2008 až po 6,14 Kč/l v roce 2009. V období 2004-08 se průměrná roční CZV mléka v ČR pohybovala nad průměrnou hodnotou z let 2001-03, avšak výrazný pokles v roce 2009 snížil průměrnou cenu za období 2004-09 na 7,85 Kč/l, což je o 0,6 % méně než byl průměr v letech 2001-03. V evropském srovnání byla CZV mléka v ČR v období 2001-03 v přepočtu na eura v průměru o 21 % nižší než v EU 15,

a zhruba o 22 % nižší než v Německu. V roce 2008 však byla česká CZV nižší než v Německu již jen o 6,2 % a v roce 2009 o 10,5 %.

Průměrné jednotkové náklady se pohybovaly v období let 2001-03 pod úrovní CZV mléka, avšak v období 2004-09 byly náklady na produkci mléka v průměru o 0,41 Kč/l vyšší než CZV mléka. Průměrné náklady v letech 2004-09 dosahovaly 8,26 Kč/l a byly o 6,9 % vyšší než v letech 2001-03.

Na podporu chovu skotu byly kromě dotací na plochy krmných plodin směřovány také národní doplňkové platby (Top-Up). Tyto podpory výrazně ovlivnily rentabilitu produkce mléka v ČR po vstupu do EU a zejména po roce 2006 je lze považovat za činitel, který přivedl hospodářský výsledek z produkce mléka do kladných čísel. Přínos podpor v období 2004-09 se pohyboval mezi 1,01 a 1,25 Kč na jeden litr vyrobeného mléka. Průměrná nákladová rentabilita v období 2001-03 činila -2,3 % a souhrnná rentabilita 1,5 %. V období 2004-08 došlo ke zlepšení ekonomiky výroby mléka, avšak souhrnná rentabilita postupně klesala z 14,7 v roce 2004 na 8,1 % v roce 2008. Rok 2009 byl z důvodu výrazného poklesu CZV mléka ekonomicky značně nepříznivý a poprvé po vstupu do EU byla zaznamenána negativní souhrnná rentabilita úrovně -11,5 %. V období 2004-09 dosáhla průměrná míra nákladové rentability -5 % a souhrnné rentability 8,5 %.

Tab. 5.4 - Bilance výroby a spotřeby mléka a její ekonomika

Ukazatel	MJ	Průměr 2001-03	2004	2005	2006	2007	2008	2009 ¹⁾	Průměr 2004-09 ¹⁾	Index 2004-09 ¹⁾ k 2001-03
Základní ukazatele produkce mléka										
Průměrný stav dojených krav	tis. ks	473,3	433,3	437,9	422,9	409,8	402,5	394,1	416,8	88,0
Průměrná roční užitkovost	l/ks	5 687,7	6 006,2	6 253,7	6 370,4	6 548,3	6 776,2	6 869,9	6 470,8	113,8
Výroba	mil. l	2 691,7	2 602,4	2 738,8	2 694,4	2 683,5	2 727,7	2 707,6	2 692,4	100,0
Bilance zpracování mléka										
Nákup mléka	mil. l	2 533,1	2 495,8	2 476,3	2 329,7	2 381,2	2 368,6	2 291,7	2 390,6	94,4
Dovoz	mil. l	241,9	329,6	535,4	701,3	836,0	810,2	853,7	677,7	280,2
Vývoz ²⁾	mil. l	705,5	738,0	832,6	850,9	957,8	937,6	909,7	871,1	123,5
Domácí spotřeba	mil. l	2 059,7	2 110,1	2 182,2	2 190,7	2 244,0	2 214,6	2 233,2	2 195,8	106,6
Soběstačnost ³⁾	%	131,0	123,3	125,5	123,0	119,6	123,2	121,2	122,6	-8,4
Ekonomika										
Náklady na produkci ³⁾	Kč/l	7,73	7,91	8,11	8,00	8,59	8,78	8,19	8,26	106,9
CZV mléko celkem	Kč/l	7,90	8,06	8,28	7,81	8,36	8,45	6,14	7,85	99,4
CZV EU ⁴⁾	Kč/l	10,04	8,52	8,31	7,86	8,29	9,05	7,40	8,24	82,1
Podpory (včetně krmiv)	Kč/l	0,30	1,01	1,06	1,25	1,21	1,04	1,11	1,11	371,1
Nákladová rentabilita ⁵⁾	%	-2,3	1,9	2,1	-2,4	-2,7	-3,8	-25,0	-5,0	-2,7
Souhrnná rentabilita ⁵⁾	%	1,5	14,7	15,2	13,3	11,4	8,1	-11,5	8,5	7,0

1) Údaje o dovozu a vývozu jsou předběžně, rovněž navazující výpočty nabídky, poptávky a spotřeby.

2) Ve vývozu jsou zahrnuty výrobky a syrové mléko, realizované mlékárami z nákupu mléka.

3) Náklady respondentů s podvojním účetnictvím podle výběrového šetření ÚZEI, rok 2008 odhad.

4) CZV Francie.

5) Index pro soběstačnost, nákladovou a souhrnnou rentabilitu je vyjádřen v procentních bodech.

Pramen: ČSÚ - Výsledky chovu skotu, prasat a drůbeže; Statistika zahraničního obchodu ČSÚ; Statistika Mlék (Mze) 6 - 12;

Údaje celosvětové sítě pro šetření ekonomiky produkce mléka IFCN³⁵ signalizují, že náklady na produkci mléka v ČR rostly v letech 2004-08 dynamičtěji než v zemích EU 15.

³⁵ IFCN (International Farm Comparison Network) šetří ekonomiku produkce mléka ve vybraných zemích Evropy a světa na bázi reprezentativních farem.

Zatímco v ČR se v roce 2003 pohybovaly celkové náklady na litr mléka (tj. včetně nákladů ušlých příležitostí využití vlastní práce, půdy a kapitálu) na hranici nejnižších nákladů sledovaných farem v EU 15, v roce 2008 patřily spíše k vyššímu průměru. Celkový příjem včetně přímých plateb však v ČR dokázal v roce 2008 pokrýt náklady, což se u řady sledovaných farem v zemích EU 15 nestalo. Účetní náklady v ČR, tj. odpisy, mzdy, pachtovné a nákladové úroky však patřily v roce 2008 k nejvyšším v EU. V roce 2009 byla podle IFCN ekonomika výroby mléka nejen v ČR, ale i ve většině zemí EU ztrátová.

5.5 Skot – hovězí maso

V období po vstupu ČR do EU se domácím trh s hovězím masem stabilizoval. Na rozdíl od předvstupních let 2001-03 se pokles stavů skotu, produkce a spotřeby hovězího masa zpomalil, naopak vzrostl export živých zvířat a import hovězího masa. Celkové saldo zahraničního obchodu bylo aktivní. Průměrná míra soběstačnosti se za sledované období mírně zvýšila ze 112,4 % na 112,9 %. Ekonomika sektoru byla pozitivně ovlivněna vyplácením přímých plateb a plateb LFA, kdy především stavy KBTPM se vlivem těchto podpor každoročně zvyšovaly.

Stavy skotu v předchozích dvou desetiletích v ČR meziročně klesaly. Vstupem ČR do EU se tento trend zpomalil a v letech 2007-08 dokonce zastavil, v roce 2009 pak došlo k mírnému meziročnímu snížení stavů skotu celkem téměř ve všech jeho kategoriích. Od roku 2004 do roku 2009 se ve srovnání s průměrem let 2001-03 snížil počet chovaného skotu celkem v ČR o 8,7 %, tj. o 132,8 tis. ks. Stavy krav celkem se ve sledovaném období let 2004-09 vyvíjely obdobně jako stavy skotu celkem. K jejich snižování docházelo především vlivem redukce stavů dojných krav. Vývoj stavů KBTPM vykázal v předchozích šesti letech vzestupný trend, což bylo odrazem zvýšené poptávky v sousedních zemích EU po zástavovém skotu masných plemen a jejich kříženců. Podstatný vliv na jejich růst však měly podpory směřované přímo i nepřímo do tohoto systému chovu (tj. včetně podpor ekologického zemědělství, plateb LFA aj.). V průměru let 2004-09 se ve srovnání s průměrem let 2001-03 zvýšily stavy KBTPM v ČR o 45,9 %, tj. o 43,7 tis. ks.

V období 2004-09 bylo v ročním průměru vyprodukováno 174,7 tis. t ž. hm. hovězího masa, což bylo ve srovnání s průměrem předvstupního období méně o 28,2 tis. t ž. hm., tj. o 13,9 %. V zahraničním obchodě měl klíčový význam vývoz živého skotu, který zaznamenal po roce 2004 dynamický růst. V průměru let 2001-03 bylo ročně z ČR exportováno 67 tis. ks skotu a od roku 2004 vývoz každoročně rostl až na 184 tis. ks v roce 2009.

V zahraničním obchodě s hovězím masem v předvstupním období převažoval vývoz nad dovozem mj. díky exportním subvencím; od roku 2004 byl trend opačný. Zatímco v období 2001-03 bylo ročně dovezeno do ČR v průměru 1,5 tis. t a vyvezeno

7,0 tis. t hovězího masa, v období 2004-09 se v průměru ročně dováželo téměř 15,8 tis. t, kdežto export klesl na 5,2 tis. t.

Tab. 5.5 - Bilance výroby a spotřeby hovězího masa (tis. t ž. hm.)

Ukazatel	MJ	Průměr 2001-03	2004	2005	2006	2007	2008	2009 ¹⁾	Průměr 2004-09 ¹⁾	Index 2004-09 k 2001-03
Stavy skotu	tis. ks	1 525,4	1 428,3	1 397,3	1 373,6	1 391,4	1 401,6	1 363,2	1 392,6	91,3
Stavy krav celkem	tis. ks	599,3	572,9	573,7	563,7	564,7	568,7	559,8	567,3	94,6
Stavy krav BTM	tis. ks	102,2	136,1	141,1	139,7	154,3	163,2	160,3	149,1	145,9
Výroba	tis. t ž. hm.	202,9	177,0	166,9	170,6	170,3	182,7	180,9	174,7	86,1
Dovoz ²⁾	tis. t ž. hm.	4,4	19,2	35,8	31,6	35,6	29,9	37,1	31,5	722,1
Domácí spotřeba	tis. t ž. hm.	180,4	151,0	158,0	159,7	163,5	149,5	149,4	155,2	86,0
Vývoz ²⁾	tis. t ž. hm.	25,5	46,5	40,5	42,4	47,3	61,1	65,9	50,6	198,8
Soběstačnost ⁵⁾	%	112,4	117,2	105,6	106,8	104,2	122,2	121,1	112,9	0,4
Ekonomika										
Náklady výkrm ³⁾	Kč/kg ž. hm.	44,65	47,62	48,54	50,59	55,12	57,72	54,04	52,3	117,1
CZV býci celkem	Kč/kg ž. hm.	36,03	38,02	40,62	41,23	38,75	38,00	39,14	39,3	109,1
Přímé platby a dotace vstupů ⁴⁾	Kč/kg ž. hm.	2,75	8,36	12,09	14,25	13,60	11,61	11,87	12,0	435,0
Nákladová rentabilita ⁵⁾	%	-19,3	-20,2	-16,3	-18,5	-29,7	-34,2	-27,6	-24,4	-5,1
Souhrnná rentabilita ³⁾	%	-13,1	-2,6	8,6	9,7	-5,0	-14,1	-5,6	-1,5	11,6

1) Rok 2009 předěžně.

2) Dovoz a vývoz hovězího masa včetně živých zvířat.

3) Náklady respondentů s podvojným účetnictvím podle výběrového šetření ÚZEI, rok 2009 odhad.

4) Další platby jsou zahrnuty v platbách na plochu.

5) Index pro soběstačnost, nákladovou a souhrnnou rentabilitu je vyjádřen v procentních bodech.

Pramen: ČSÚ - Výsledky chovu skotu; TIS^{CR} SZIF; SZIF;

Soupis hospodářských zvířat k 1. 4.; Statistika zahraničního obchodu ČSÚ; výpočty ÚZEI a MZe

Průměrná CZV jatečných býků celkem v ČR byla v období 2004-09 vyšší o 9,1 % než v průměru období 2001-03. Rovněž CZV jatečného skotu celkem byly v období let 2004-09 vyšší než v letech 2001-03 a přesahovaly jejich úroveň v průměru o 13,6 %. Ve srovnání s cenami dosahovanými v ostatních zemích EU však byly CZV jatečných býků tř. R3 v ČR za předchozích šest let nižší v průměru o 12,3 %.

Náklady na výkrm skotu se zvyšovaly ze 47,62 Kč/kg ž. hm. v roce 2004 až na odhadovaných 54,04 Kč/kg ž. hm. v roce 2009. Jejich úroveň překračovala realizační ceny a nákladová rentabilita výkrmu skotu byla záporná po celé období po vstupu (u jatečných býků v průměru -24,4 % proti -19,3 % v předvstupním období). Jednou z příčin byly nízké přírůstky u býků ve výkrmu, které se od roku 2004 sice každoročně mírně zvyšovaly, ale v průměru za období 2004-09 nedosahovaly 0,9 kg/ks/KD (v roce 2009 0,924 kg/ks/KD). Po započtení podpor (včetně podpory krmiv) se průměrná souhrnná rentabilita změnila z -13,1 % v období 2001-03 na přijatelnější úroveň -1,5 % v období 2004-09.

Jiná situace je v odchovu zástavového skotu určeného k výkrmu. Výsledky šetření mezinárodní sítě pro srovnávání ekonomiky produkce hovězího masa „Agribenchmark Beef“ poukazují na skutečnost, že řada zemí EU 15 s obdobným produkčním systémem vykazuje ve srovnání s ČR nižší náklady na odchov zástavového skotu i výkrm býků. Podle údajů za rok 2008 a 2009 patřily náklady na odchov skotu v ČR k vyšším v Evropě a zisk byl tvořen pouze při započtení podpor. V takovém případě však souhrnná rentabilita u sledovaných podniků ČR byla v odchovu zástavového skotu v rámci EU nadprůměrná. I když výkrm býků v ČR patřil k nejméně nákladově rentabilním mezi šetřenými zeměmi EU, s přispěním podpor se ekonomické výsledky v ČR těmto zemím přibližují.

5.6 Prasata – vepřové maso

Začleněním ČR do jednotného trhu EU se dostalo odvětví výroby vepřového masa pod silný konkurenční tlak chovatelů prasat z ostatních zemí EU. Došlo k nárůstu dovozů a současně k poklesu poptávky zpracovatelů po domácí surovině. Daný vývoj se promítl do snižování stavů prasat a následně i produkce vepřového masa. Ze všech živočišných komodit se právě chov prasat v ČR dostal po roce 2004 do výrazného útlumu nejen z důvodů nižší efektivnosti produkce jatečných zvířat a nižší konkurenceschopnosti zpracovatelského průmyslu³⁶, ale také vlivem nepříznivého vývoje v daném odvětví ve světě a Evropě v období let 2007-08. Jeho důsledkem bylo výrazné zhoršení ekonomiky výroby vepřového masa a redukce stavů prasat především v nových členských zemích EU.

V ČR stavy prasat celkem v předchozích dvou desetiletích meziročně klesaly, vstupem do EU tento trend pokračoval a v letech 2007-09 se urychlil. Od roku 2004 do roku 2009 došlo ke snížení stavu chovaných prasat celkem v ČR o 1 155,5 tis. ks, tj. o 36,9 %. V porovnání s průměrem let 2001-03 jejich stavy v průměru období 2004-09 klesly o 21,7 %. Redukce chovu prasnic byla ještě výraznější, když v průběhu uplynulých šesti let se v ČR snížily stavy prasnic o 43,3 %, tj. z 251 tis. ks v roce 2004 na 142 tis. ks v roce 2009.

Produkce vepřového masa v ČR byla tlumena především nižší poptávkou zpracovatelského průmyslu po jatečných prasatech, který nakupoval stále více suroviny v zahraničí. V období 2004-09 se proto snížila domácí produkce vepřového masa o 32,3 %, tj. z 547 tis. t ž. hm. na 370,3 tis. t ž. hm. a proti průměru let 2001-03 klesla dokonce o 36,5 %.

Soběstačnost ve vepřovém mase se v průměru období 2004-09 proti období 2001-03 snížila z 98,4 % na 79,5 %, tj. za sledované období klesla o 18,9 p. b. Nižší konkurenceschopnost prvovýrobců a zpracovatelů vepřového masa, která byla signalizována již v rámci přípravy podkladových materiálů k předvstupním dohodám, se projevila hned po začlenění ČR do jednotného trhu EU výrazným nárůstem dovozů.

³⁶ Pro srovnání (údaje 2006): Produktivita českého potravinářství měřená hrubou přidanou hodnotou (HPH) na pracovníka je v porovnání s průměrem EU 15 zhruba jen 40 %. Naopak jeden pracovník v českém potravinářství váže čtyřikrát více fixního kapitálu, než je tomu v průměru za země EU 15 (Bašek, Doucha 2010).

Tab. 5.6 - Bilance výroby a spotřeby vepřového masa (tis. t ž. hm.)

Ukazatel	MJ	Průměr 2001-03	2004	2005	2006	2007	2008	2009 ¹⁾	Průměr 2004-09 ¹⁾	Index 2004-09 k 2001-03
Stavy prasat	tis. ks	3 424,5	3 126,5	2 876,8	2 840,4	2 830,4	2 433,0	1 971,4	2 679,8	78,3
Stavy prasnic	tis. ks	286,6	250,8	232,5	229,0	224,9	179,3	142,3	209,8	73,2
Výroba	tis. t ž.hm.	583,1	547,0	472,0	449,3	463,7	431,6	370,3	455,7	78,1
Dovoz ²⁾	tis. t ž.hm.	32,3	89,3	147,0	154,6	177,7	212,4	256,2	172,9	535,7
Domácí spotřeba	tis. t ž.hm.	592,6	564,6	569,9	564,0	588,9	583,0	568,9	573,2	96,7
Vývoz ²⁾	tis. t ž.hm.	45,9	75,6	44,7	42,3	51,5	64,6	58,8	56,3	122,5
Soběstačnost ⁴⁾	%	98,4	96,9	82,8	79,7	78,7	74,0	65,1	79,5	-18,9
Ekonomika										
Náklady výkrm ³⁾	Kč/kg ž.hm.	34,25	33,79	31,07	33,71	35,74	39,90	35,37	34,93	102,0
CZV prasata celkem	Kč/kg ž.hm.	34,66	31,95	31,74	30,95	28,20	29,91	29,61	30,39	87,7
Souhrnná rentabilita ⁴⁾	%	1,2	-5,4	2,2	-8,2	-21,1	-25,0	-16,3	-12,3	-13,5

1) Rok 2009 předběžně.

2) Dovoz a vývoz vepřového masa včetně živých zvířat.

3) Náklady respondentů s podvojným účetnictvím podle výběrového šetření ÚZEI, rok 2009 odhad.

4) Index pro soběstačnost a souhrnnou rentabilitu (shodnou s nákladovou rentabilitou) je vyjádřen v procentních bodech.

Pramen: ČSÚ - Výsledky chovu prasat; TIS^{CR} SZIF;

Soupis hospodářských zvířat k 1. 4.; Statistika zahraničního obchodu ČSÚ; výpočty ÚZEI a MZe

Celková bilance zahraničního obchodu (živými prasaty a vepřovým masem) v tomto odvětví byla v období let 2004-09 pasivní na průměrné úrovni -5,0 mld. Kč ročně, a to především v důsledku vysokých dovozů vepřového masa. V předvstupním období 2001-03 dosahovalo toto saldo v průměru -0,4 mld. Kč. Zatímco v období 2001-03 bylo ročně importováno do ČR průměrně 23 tis. t vepřového masa, v období 2004-09 se import meziročně zvyšoval a v průměru šesti let 2004-09 dosáhl 125 tis. t. Vývoz vzrostl proti předvstupnímu období z 11 tis. t na 26 tis. t, tedy více než dvojnásobně. Naturálně vyjádřené záporné saldo v obchodě s vepřovým masem (včetně živých zvířat) dosáhlo v průměru 2004/09 cca 116 tis. t v ž. hm. ročně, kumulativně vyjádřeno cca 700 tis. t v ž. hm., tj. dvě celoroční produkce vepřového masa vykázané v průměru za období po vstupu. V zahraničním obchodě s živými prasaty naopak vykazovala ČR v období let 2001-03 kladnou bilanci. Po vstupu ČR do EU se však její hodnota meziročně snižovala (z 0,5 mld. Kč v roce 2004 až na -0,7 mld. Kč v roce 2009), dovoz živých prasat rostl rychleji než vývoz především proto, že bylo nutno dovážet chybějící selata vzhledem k redukci domácích stavů prasnic.

CZV jatečných prasat celkem od vstupu ČR do EU klesala a v průměru let 2004-09 dosáhla 30,39 Kč/kg ž. hm., což bylo proti průměru let 2001-03 méně o zhruba 4,30 Kč/kg ž. hm. Náklady na výkrm prasat v období 2004-09 činily 34,93 Kč/kg ž. hm., s maximem v roce 2008 (39,90 Kč/kg ž. hm.) a byly zásadně ovlivněny růstem cen krmných směsí.

Souhrnná rentabilita výkrmu prasat byla v průměru let 2001-03 kladná a dosahovala 1,2 %. V období let 2004-09 se postupně zhoršovala a chovatelé, vyjma roku 2005, vykazovali ztrátu. V průměru posledních šesti let 2004-09 dosahovala souhrnná rentabilita záporných hodnot (-12,3 %).

Ekonomika odvětví se i v důsledku celoevropského nárůstu produkce prasat a poklesu CZV od roku 2007 zhoršila a docházelo k citelné redukci stavů prasat. V ČR vlivem výrazně

zhoršené souhrnné rentability, především v letech 2007 a 2008, rušily mnohé zemědělské podniky chovy prasat a prasnic, nebo výrazně omezovaly stavy zvířat.

Jedním z důvodů nižší efektivity výkrmu prasat v ČR je mj. počet odchovaných selat na prasnici za rok, který byl ve srovnání s vyspělými zeměmi EU stále nižší o 5 až 6 ks a pohyboval se v hodnoceném období na průměru 20 ks/rok. Rovněž celková míra úhynů je v odvětví relativně vysoká. Přírůstek prasat ve výkrmu byl v letech 2004-09 těsně pod úrovní 0,70 kg/ks/den, což je ve srovnání s předními evropskými chovateli podstatně méně (např. Dánsko dosahuje 0,87 kg/ks/KD). Značné rezervy v porovnání s vyspělejšími zeměmi EU jsou také v konverzi krmiv, která se v ČR pohybuje zhruba na 3 kg/kg přírůstku (rok 2005), zatímco v Dánsku na úrovni 2,67 kg či v Nizozemsku na úrovni 2,71 kg/kg přírůstku (rok 2007).

5.7 Drůbež – drůbeží maso

V ČR v odvětví produkce drůbežího masa po vstupu do EU nedocházelo k výraznějším změnám v hlavních bilančních ukazatelích, s výjimkou zahraničního obchodu. Ve srovnání s výchozím obdobím 2001-03 se ve sledovaném období průměrné početní stavy drůbeže snížily, produkce stagnovala, spotřeba se zvýšila, náklady na produkci se jen nepodstatně snížily a CZV klesly. Zvýšil se objem dovozu drůbežího masa i živé drůbeže při souběžném růstu exportu. Celkové saldo zahraničního obchodu vykazovalo i nadále pasivní bilanci a také spotřeba převyšovala celkovou produkci.

Stavy drůbeže od roku 2004 do roku 2009 ve srovnání s průměrem let 2001-03 klesly o 9,5 %. V roce 2009 došlo k meziročnímu poklesu stavů na úroveň odpovídající zhruba předvstupnímu období. Produkce drůbežího masa v roce 2009 nedosáhla průměru let 2001-03 a v porovnání s výchozím obdobím byla průměrná produkce v letech 2004-09 vyšší jen o 0,3 % (312,1 tis. t ž. hm.). Průměrná spotřeba drůbežího masa v letech 2004-09 dosahovala 337,4 tis. t ž. hm. a byla tak o 4,2 % vyšší než činil průměr 2001-03. Míra soběstačnosti v odvětví produkce drůbežího masa se z výchozí úrovně 96,1 % v průměru za období 2004-09 snížila na 92,6 %.

Tab. 5.7 - Bilance výroby a spotřeby drůbežního masa (tis. t ž. hm.)

Ukazatel	MJ	Průměr 2001-03	2004	2005	2006	2007	2008	2009 ¹⁾	Průměr 2004-09 ¹⁾	Index 2004-09 ¹⁾ k 2001-03
Stavy drůbeže celkem	tis. ks	28 561,6	25 493,6	25 372,3	25 736,0	24 592,1	27 316,9	26 491,0	25 833,6	0,90
Výroba	tis. t ž. hm.	311,2	310,3	322,3	304,8	300,1	329,1	305,7	312,1	1,00
Dovoz²⁾	tis. t ž. hm.	31,1	76,9	91,6	89,1	77,5	90,0	114,7	90,0	2,89
Domácí spotřeba	tis. t ž. hm.	323,8	326,4	360,1	337,4	310,9	343,1	346,5	337,4	1,04
Vývoz²⁾	tis. t ž. hm.	19,7	59,8	53,6	58,6	68,8	72,8	75,5	64,9	3,29
Soběstačnost³⁾	%	96,1	95,1	89,5	90,3	96,5	95,9	88,2	92,6	-3,52
Ekonomika										
Náklady na produkci⁴⁾	Kč/kg ž. hm.	22,12	21,88	19,83	19,61	20,67	23,77	21,51	21,21	0,96
CZV jatečných kuřat	Kč/kg ž. hm.	22,98	22,11	21,08	19,18	20,98	22,82	20,66	21,14	0,92
Souhrnná rentabilita³⁾	%	3,9	1,1	6,3	-2,2	1,5	-4,0	-4,0	-0,2	-4,10

1) Rok 2009 předběžně.

2) Dovoz a vývoz včetně živých zvířat.

3) Index pro soběstačnost a souhrnnou rentabilitu je vyjádřen v procentních bodech.

4) Náklady respondentů s podvojným účetnictvím podle výběrového šetření ÚZEI, rok 2009 odhad.

Pramen: ČSÚ - Výsledky chovu drůbeže;

Soupis hospodářských zvířat k 1. 4.; Statistika zahraničního obchodu ČSÚ; výpočty ÚZEI a MZe

V daném odvětví je dlouhodobě objem dovozu vyšší než vývozu a se vstupem do EU došlo k výraznému navýšení obratu. Zatímco v letech 2001-03 se dováželo ročně průměrně 31,1 tis. t ž. hm., v letech 2004-09 to bylo již 90,0 tis. t ž. hm. Celkový dovoz drůbežního masa včetně živé drůbeže tak vzrostl v průměru o 189,4 %. V letech 2001-03 se vyvezlo ročně průměrně 19,7 tis. t ž. hm., v období 2004-09 to bylo v ročním průměru 64,9 tis. t ž. hm. Celkový vývoz drůbežního masa včetně živé drůbeže se tak ve sledovaném období zvýšil o 229,4 %.

CZV jatečných kuřat v ČR byly v období let 2004-09 (roční průměr 21,14 Kč/kg ž. hm.) nižší než v letech 2001-03 (roční průměr 22,98 Kč/kg ž. hm.). To představuje pokles v průměru o zhruba 8 %, zatímco ceny v EU se ve stejném období zvýšily o 12,1 %. V roce 2009 však došlo k jejich oslabení, kdy ceny jatečných kuřat byla nejnižší za celé sledované období. Náklady na produkci drůbežního masa v letech 2004-09 (roční průměr 21,21 Kč/kg ž. hm.) v porovnání s obdobím 2001-03 (roční průměr 22,12 Kč/kg ž. hm.) klesly o 4,1 %. V letech 2004-09 dosahovala průměrná souhrnná rentabilita úrovně -0,2 % a byla o 4,1 p. b. nižší než v letech 2001-03.

5.8 Souhrnné porovnání soběstačnosti a ekonomiky výroby

ČR je dlouhodobě soběstačná ve všech hlavních rostlinných komoditách (viz tab. 5.8). Míra soběstačnosti se po vstupu ČR do EU v průměru za období 2004-09 v porovnání s průměrem předvstupního období 2001-03 zvýšila u všech hlavních komodit. Nejvýraznější zvýšení míry soběstačnosti bylo dosaženo u obilovin, jmenovitě u pšenice a ječmene o 34,7, resp. 15,1 p. b. Rovněž u cukrové řepy došlo po vstupu ČR do EU i přes snížení národní cukerní kvóty ke zvýšení míry soběstačnosti za sledované období o 11,0 p. b. U řepky se míra soběstačnosti zvýšila nepodstatně o 0,4 p. b., neboť spolu s růstem produkce dochází i k růstu domácí spotřeby. U této komodity se však míra soběstačnosti dlouhodobě pohybuje na vysoké úrovni.

U hlavních živočišných komodit byla ČR soběstačná v období let 2001-03 pouze u mléka a hovězího masa. V průměru let 2004-09 se u těchto komodit míra soběstačnosti ve srovnání s předvstupním obdobím 2001-03 zhoršila u mléka o 8,4 p. b., u hovězího masa došlo k jejímu mírnému zlepšení o 0,5 p. b. Zatímco nákup mléka v průměru let 2004-09 zavedením kvótního systému ve srovnání s předvstupním obdobím let mírně klesl, domácí spotřeba se zvýšila. Míra soběstačnosti však zůstává stále na vysoké úrovni (téměř 123 %). U hovězího masa se hodnota daného ukazatele pohybuje jako u jediného druhu masa poměrně značně nad úrovní 100 %. Nejvýrazněji klesla míra soběstačnosti v průměru let 2004-09 proti předvstupnímu období u vepřového masa (o -18,9 p. b.). Daný nepříznivý stav je mj. dán tím, že producenti a zpracovatelé nejsou schopni konkurovat na evropském trhu, s tím, že domácím producentům klesá odbyt a výrazně narůstají dovozy masa. Podíl dovozu na domácí spotřebě vepřového masa se zvýšil v průměru let 2004-09 na 30,1 % (v průměru let 2001-03 byl 5,4 %). Také u drůbežního masa došlo i přes růst produkce při souběžném růstu spotřeby k poklesu míry soběstačnosti. Podíl dovozu drůbežního masa na domácí spotřebě se zvýšil z 9,6 % (průměr let 2001-03) na 26,8 % (průměr let 2004-09).

Míru soběstačnosti, a to zejména u komodit neregulovaných významnější měrou opatřeními zemědělské politiky lze do značné míry spojovat s dosaženou úrovní jejich souhrnné rentability (viz tab. 5.8), ale také s konkurenceschopností navazujících zpracovatelských odvětví.

Tab. 5.8 - Míra soběstačnosti a souhrnné rentability

Komodita	Míra soběstačnosti (index)			Souhrnná rentabilita (%)		
	2001-03	2004-09	2004-09/ 2001-03 ¹⁾	2001-03	2004-09	2004-09/ 2001-03 ¹⁾
Pšenice ²⁾	107,6	142,3	34,7	17,3	66,1	48,8
Ječmen ²⁾	105,7	120,8	15,1	29,9	98,4	68,5
Řepka	139,4	139,8	0,4	-7,1	36,1	43,2
Cukr, cukrová řepa ³⁾	105,7	116,7	11,0	13,7	41,4	27,7
Mléko	131,0	122,6	-8,4	1,5	8,5	7,0
Hovězí maso ²⁾	112,4	112,9	0,5	-14,5	-1,5	13,0
Vepřové maso ²⁾	98,4	79,5	-18,9	1,2	-12,3	-13,5
Drůbeží maso ²⁾	96,1	92,6	-3,5	-5,8	-0,2	5,6

1) Údaj uvedený v procentních bodech.

2) Rentabilita pro pšenici ozimou, ječmen jarní, výkrm býků, výkrm prasat, výkrm kuřat.

3) Rentabilita pro cukrovou řepu vypočtena při skutečně dosažené cukernatosti.

Pramen: Vlastní výpočty ÚZEI.

Souhrnná rentabilita se v průměru let 2004-09 proti předvstupnímu období zlepšila u všech hlavních komodit, s výjimkou vepřového masa. Hlavní příčinou tohoto pozitivního vývoje bylo nejen zlepšení nákladové rentability, ale zejména dynamický růst podpor (v živočišné výrobě včetně podpory krmiv). K nejvýraznějšímu růstu souhrnné rentability v průměru let 2004-09 došlo u ječmene, pšenice a řepky. U cukrové řepy ke zlepšení tohoto ukazatele přispěly nejen přímé platby, ale také oddělené platby za cukr. Také u mléka a hovězího masa (výkrmu býků) došlo v průměru let 2004-09 proti výchozímu období

2001-03 ke zlepšení ekonomiky. Zatímco produkce mléka se stala celkově rentabilní, u hovězího masa zůstává tento ukazatel v záporných hodnotách (s výjimkou chovu KBTPM). U vepřového masa došlo k setrvalému zhoršování ekonomiky výroby, což potvrzují klesající hodnoty záporné souhrnné rentability. U drůbežního masa došlo v období 2004-09 ve srovnání s předvstupním obdobím k mírnému zlepšení ekonomiky, avšak souhrnná rentabilita výroby po vstupu do EU stále ještě nedosahuje kladných hodnot. U obou komodit, tj. u vepřového a drůbežního masa, se tato situace promítá do nižší konkurenceschopnosti na trhu a do poklesu jejich míry soběstačnosti.

6 AGRÁRNÍ ZAHRANIČNÍ OBCHOD

6.1 Základní charakteristiky agrárního zahraničního obchodu

Z analýzy základních charakteristik českého agrárního zahraničního obchodu (AZO) za období 2001-09 vyplývá:

- vstup do EU znamenal podstatné zvýšení dynamiky růstu obrátu AZO a ve srovnání s předvstupním obdobím došlo k vyšší dynamice agrárního vývozu (index 197) proti agrárnímu dovozu (index 173);
- agrární vývoz si na celkovém českém vývozu udržuje stabilní pozici na úrovni 3,7-3,9 %; obdobně na straně celkových dovozů zůstává pozice agrárního dovozu rovněž stabilizovaná na úrovni 5,1-5,5 % (relativně vyšší hodnoty v roce 2009 byly dány nižšími celkovými dovozy a vývozy);
- vyšší dynamika agrárního vývozu proti dovozu se projevila ve stupni krytí dovozu vývozy (ve srovnávaných obdobích došlo ke zlepšení o 9,5 p. b.);
- vývoj záporné bilance AZO ČR byl po vstupu do EU značně nerovnoměrný; hodnota schodku oscilovala mezi 23,1 mld. Kč až 34 mld. Kč. V průměru let 2005-09 se v porovnání s průměrem let 2001-03 zvýšilo záporné saldo o 22 %.

Tab. 6.1 – Základní ukazatele vývoje agrárního zahraničního obchodu ČR

Rok	Vývoz		Dovoz		Bilance	Stupeň krytí dovozu vývozem (%)
	celkem (mil. Kč)	podíl agrárního vývozu na celkovém vývozu (%)	celkem (mil. Kč)	podíl agrárního dovozu na celkovém dovozu (%)		
2001–03	47 761	3,7	70 628	5,1	-22 867	67,6
2005–09	93 949	4,2	121 887	5,7	-27 938	77,1
2009	105 561	4,9	133 032	6,7	-27 471	79,4

Pramen: CSU - Statistiky zahraničního obchodu

6.2 Vývoj teritoriální struktury AZO

Vývoj teritoriální struktury českého AZO za období před a po vstupu ČR do EU zachycuje tab. 6.2.

Tab. 6.2 – Vývoj teritoriální struktury českého AZO¹⁾ (%)

Ukazatel	Období/rok	EU 27	EU 15	z toho		EU 12	z toho			Rozvojové země ³⁾
				Německo	Rakousko		Slovensko	Polsko	Maďarsko	
Obrat	Ø 2001–03	78,5	46,6	19,8	3,7	31,9	16,1	9,3	3,7	15,2
	Ø 2005–09	91,5	55,4	24,5	5,1	36,1	17,5	12,2	4,2	5,1
	2009	93,1	56,9	24,1	5,3	36,2	17,2	12,6	4,0	4,0
Vývoz	Ø 2001–03	83,0	38,7	21,2	3,2	44,3	24,8	11,4	3,2	11,6
	Ø 2005–09	90,6	45,1	23,1	5,1	45,5	26,7	10,4	4,7	5,8
	2009	92,6	48,1	22,4	5,4	44,5	26,4	9,8	4,4	3,9
Dovoz ²⁾	Ø 2001–03	75,4	51,9	18,8	3,9	23,5	10,2	7,8	4,0	17,6
	Ø 2005–09	92,2	63,4	25,7	5,1	28,8	10,4	13,5	3,8	4,6
	2009	93,4	63,9	25,5	5,2	29,5	9,8	14,8	3,7	4,0

1) Zbytek do 100 % připadá na „Ostatní země“.

2) Dovoz podle země odeslání.

3) Rozvojové země (vč. SNS) a nejméně rozvinuté země podle Všeobecného systému celních preferencí.

Pramen: ČSÚ - Statistiky zahraničního obchodu

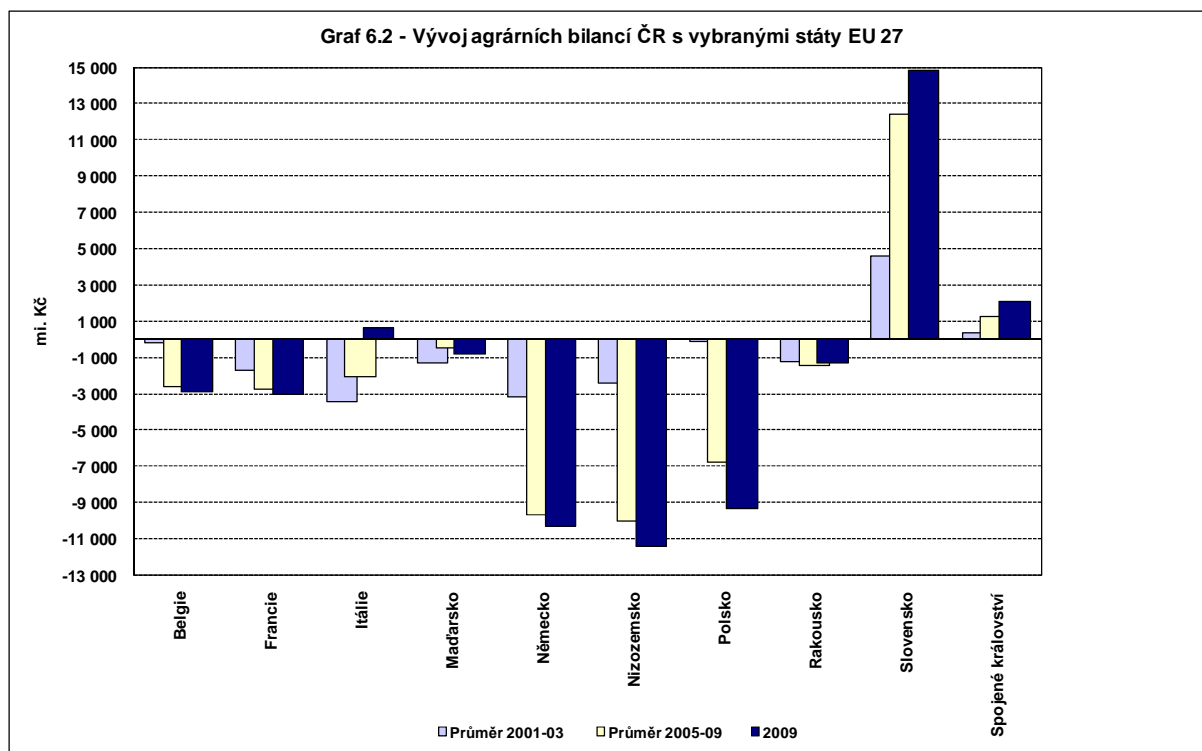
Z uvedeného vývoje teritoriální struktury AZO vyplývá:

- Jednotný trh EU funguje ve prospěch posílení vzájemného obchodu členských zemí. V případě ČR to znamenalo za sledované období posílení naší obchodní orientace na země EU u agrárních vývozu o 7,6 p. b. na 90,6 % a u agrárních dovozů dokonce o 16,8 p. b. na 92,2 %³⁷. Také v roce 2009 se potvrzuje trend růstu vzájemné výměny zboží na jednotném agrárním trhu unie.
- Dále dochází ke snižování AZO ČR vůči většině třetích zemí a zejména pak rozvojovým zemím (RZ), kdy za stejné období došlo k redukci podílu agrárních vývozu na celkových agrárních vývozech do RZ o 5,8 p. b. a u agrárních dovozů o 13 p. b.

Ve vztahu k nejdůležitějším obchodním partnerům došlo v průměru let 2005-09 vzhledem k průměru let 2001-03 k prohloubení našeho záporného agrárního salda o 13,5 mld. Kč celkem. Z porovnání agrární bilance před a po vstupu do unie vyplývá, že vůči Slovensku zvýšila ČR aktivní saldo o 7,8 mld. Kč ročně, naopak v relaci k Polsku vzrostl obchodní deficit o 6,7 mld. Kč ročně a k Nizozemsku o 7,6 mld. Kč. Pozice vůči Německu zeslabila růstem záporného salda ČR o 6,5 mld. Kč. V relaci k Rakousku zůstává naše pasivní bilance dlouhodobě zhruba na úrovni 1,0-1,2 mld. Kč ročně. Z pohledu nejdůležitějších obchodních partnerů ČR největší přínos z procesu rozšiřování zaznamenaly Nizozemsko, Polsko a Německo.

V grafu 6.2 jsou zachyceny změny ve vývoji bilancí AZO ČR s důležitými obchodními partnery v postupném období ve srovnání s předvstupním obdobím a aktuálně v roce 2009.

³⁷ Dovoz sledován podle země odeslání. V případě hodnocení dovozu podle země původu by činil podíl EU 27 na celkovém českém agrárním dovozu v povstupním období „jen“ 84 %.

Pramen: Statistika zahraničního obchodu ČSÚ

Zpracoval: K. Pohlová (ÚZEI)

6.3 Vývoj zbožové struktury AZO

Z vývoje obchodních bilancí agrárních komodit za období před a po vstupu ČR do EU je zřejmé, že tradičně exportní agrární komodity, ve vymezení kapitol kombinované nomenklatury (KN), si po celé sledované období udržely výsadní postavení a participovaly významnou měrou na celkové bilanci AZO. Po vstupu došlo u nejvýznamnějších komodit k následujícím změnám:

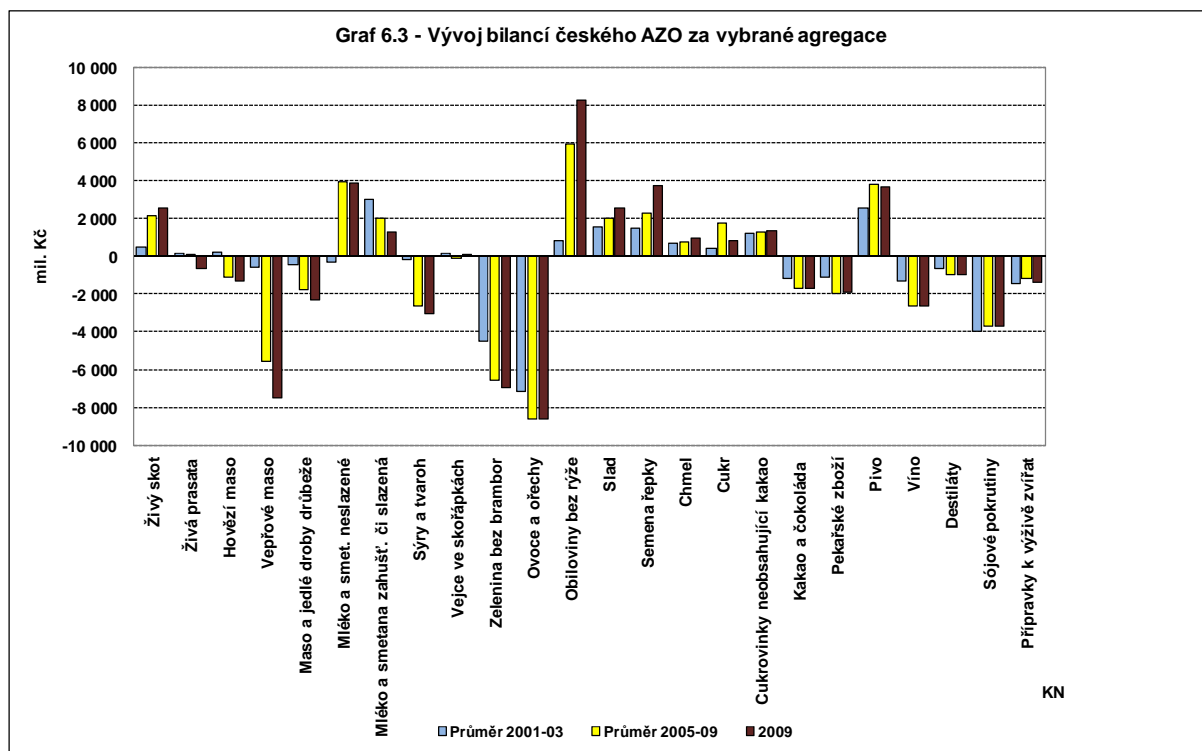
- Naše nevýznamné vývozy obilovin před vstupem do EU doznaly se vstupem ČR do EU mimořádného rozsahu a představují v průměru let 2005-09 na celkovém českém aktivním agrárním saldu zhruba čtvrtinový podíl. Vůči předvstupnímu období vzrostlo aktivní saldo „obilovin“ takřka čtyřnásobně.
- Kapitola KN 04 „Mléko a mléčné výrobky, vejce a med“ sice ve srovnání s předvstupním obdobím ztratila své výsadní postavení v rámci komodit vytvářejících dlouhodobě aktivní saldo, o 9,3 p. b. ve srovnání s předvstupním obdobím, nicméně se dlouhodobě udržuje na předních pozicích.
- Dlouhodobě důležitým nositelem aktivní bilance je kapitola KN 12 „Olejnata semena a plody“ (v průměru let 2005-09 činilo aktivum 3,7 mld. Kč, což je o 1,6 mld. Kč více než v předvstupním období). Vývozy v rámci této kapitoly sice meziročně značně kolísají, nicméně v průměru za období 2005-09 se daná agregace podílí na skupině agrárních komodit vytvářejících trvale aktivní bilanci více než jednou pětinou.

- Kapitola KN 01 „Živá zvířata“ se spolupodílí na zlepšování agrárního salda, a to podstatně větší měrou než v předvstupním období. Své zastoupení na kladném agrárním saldu zvýšila o 5,4 p. b. na 15 % a je potvrzením trendu, že na jednotném trhu se stále více prosazují naše vývozy komodit s nižší přidanou hodnotou.
- Se vstupem do EU se zhoršila pozice kapitoly KN 22 „Nápoje, lihové tekutiny a ocet“, kde zřetelně roste aktivum u položky „Pivo“, ale prohlubuje se výrazně pasivum v obchodě s vínem a destiláty a snižuje aktivum u limonád.
- Na jednotném trhu se změnilo postavení kapitoly KN 17 „Cukr a cukrovinky“. Po vstupu do EU napomohla příslušná SOT ke skokovému nárůstu aktivního salda, po reformě SOT však došlo ke snížení vývozu cukru a v roce 2007 se bilance KN 17 stala zhruba vyrovnanou. V roce 2009 se obchodní saldo dostalo do mírného aktiva.
- Uspokojování nezbytných dovozních potřeb³⁸ je spojeno s růstem počtu agregací s pasivní bilancí.
- Kapitola KN 08 „Ovoce, ořechy“ byla v předvstupním období hlavní a v povstupním období druhou hlavní netto-dovozní komoditní agregací (její pasivum ve sledovaném období vzrostlo o 1,5 mld. Kč na 8,6 mld. Kč).
- Mírně netto-dovozní kapitola KN 02 „Maso a droby“ se schodkem 1,1 mld. Kč v průměru let 2001-03 se stala v povstupním období kapitolou s nejvyšším schodkem ve výši 9,3 mld. Kč v průměru let 2005-09. V rámci agregací spadajících dlouhodobě do skupiny s pasivní agrární bilancí jen tato samotná agregace participuje více než polovičním podílem (56 %) na průměrném ročním přírůstku záporné obchodní bilance za období 2005-09 ve srovnání s obdobím 2001-03. Za stejné období vzrostlo záporné saldo s agregací „Maso a droby“ 8,7krát.
- Na průměrném záporném saldu AZO celkem za poslední období se obchod s vepřovým masem podílí jednou pětinou se zřetelnou tendencí k dalšímu růstu. Daný vývoj signalizuje pokles míry soběstačnosti na 79,5 %.
- Pasivní bilance obvykle třetí nejvýznamnější netto-dovozní kapitoly KN 07 „Zelenina, poživatelné rostliny, kořeny, hlízy“ se ve sledovaném období zvýšila o 46 %; ještě vyšším tempem rostlo záporné saldo kapitoly KN 20 „Přípravky ze zeleniny“ (index 159).
- Vysokým objemem záporného salda lze charakterizovat kapitolu KN 23 „Zbytky a odpady z potravinářského průmyslu, krmiva“, kde se především jedná o dovozy sójových pokrutin (ve sledovaném období schodek v důsledku klesajících stavů hospodářských zvířat však poklesl o téměř 1 mld. Kč).

³⁸ Jedná se zejména o dovozy komodit, jež se v našich klimatických podmínkách nedají pěstovat (subtropické ovoce, banány, pochutiny atd.) a dovozy surovin určených pro nezemědělské užití.

- Značnou dynamikou rostly rovněž netto-dovozy kapitoly KN 18 „Kakao a kakaové přípravky“, a to z 1,6 mld. Kč ročně v předvstupním období na 2,4 mld. Kč ročně za průměr let 2005-09 (index 155).

Vývoj obchodních bilancí AZO za vybrané agregace je znázorněn v grafu 6.3.

Pramen: Statistika zahraničního obchodu ČSÚ

Za celé analyzované období se zásadně nemění zastoupení nosných vývozních a dovozních agregací v českém AZO, ale došlo ke změnám v jeho dynamice v souvislosti se vstupem na jednotný trh EU. Poptávka ovlivňuje změny ve struktuře zahraničně obchodní výměny, kdy zejména agregace nekompetitivní povahy trvale zvyšují zápornou bilanci AZO. Zahraničním obchodem je úspěšně řešen problém sezónnosti nabídky ovoce a zeleniny, ale také zvyšující se poptávky po vysoce jakostních potravinách zahraniční provenience, po poživatinách jako jsou kakao, káva a čaj, po destilátech a po položkách souvisejících s racionalizací výživy (např. po mořských rybách).

Závažným důsledkem vstupu ČR do EU jsou rozsáhlé dovozy masa všech druhů. V krátkodobém výhledu nelze očekávat, že by se záporné saldo AZO zásadně snížilo.

Úsilí o růst agrárního vývozu zejména komodit s vyšším stupněm zpracování a přidanou hodnotou je více v rukách českého zpracovatelského průmyslu a jeho efektivnosti. Bez jejího zvýšení, zejména v oborech prvotního zpracování zemědělské suroviny, nelze v horizontu příštích let očekávat zlepšování bilance AZO.

7 MIMOPRODUKČNÍ FUNKCE ZEMĚDĚLSTVÍ

7.1 Vztah k životnímu prostředí

Vzhledem k tomu, že zemědělský půdní fond představuje více než polovinu celkové výměry ČR, je stav životního prostředí, druhová různorodost i vzhled současné krajiny ovlivňován významnou měrou právě zemědělstvím. Dopad zemědělského hospodaření na složky životního prostředí se projevuje zpravidla s časovou prodlevou, přesto je možné do určité míry vliv vstupu ČR do EU na životní prostředí při změnách zemědělské politiky posoudit.

Významný vliv po přistoupení ČR k EU mělo zavedení agroenvironmentálních opatření (AEO) v rámci Horizontálního plánu rozvoje venkova (HRDP) (období 2004-06) a PRV (období 2007-13). Obdobná opatření (včetně části programu SAPARD) byla v ČR zavedena již v předvstupním období 2001-03. Opatření se týkala podpory zatravnění, údržby travních porostů pastevním chovem hospodářských zvířat, ekologického zemědělství, včelařství, vápnění zemědělských pozemků, zakládání prvků územních systémů ekologické stability, zalesňování a zakládání porostů rychle rostoucích dřevin. Celkově bylo na uvedené podpůrné programy vynaloženo za období 2001-03 v průměru 1 226,8 mil. Kč ročně. Zásadní změna nastala v roce 2004, kdy došlo k výraznému nárůstu jak počtu opatření, tak rozsahu podpor AEO. Finanční částky vynakládané v rámci agroenvironmentální politiky v období 2004-09 byly ve srovnání s předvstupním obdobím podstatně vyšší; jen v roce 2009 bylo na AEO vynaloženo celkem 6,6 mld. Kč³⁹. V předvstupním období byly závazky v AEO vázány na jeden rok a po vstupu jsou závazky pětileté.

V rámci AEO je trvale největší zájem o ošetřování travních porostů, které působí jako prevence proti opouštění hospodaření na travních porostech a směřuje k minimalizaci aplikací prostředků na ochranu rostlin a průmyslových hnojiv. V letech 2001-03 bylo uplatňováno toto opatření v průměru na 500,1 tis. ha s finanční podporou 808,1 mil. Kč/rok (v průměru 1 615 Kč/ha). V roce 2009 vzrostla výměra travních porostů o 53 % na 765,4 tis. ha a podpora vzrostla na 2 184 mil. Kč (v průměru 2 854 Kč/ha), což je o 76,7 % více než v předvstupním období). Toto opatření v roce 2009 představovalo 59 % výměry všech AEO opatření. Pro zachování stávajícího plošného rozměru zemědělství při žádoucí nižší intenzitě hospodaření na TTP bylo tedy toto opatření účinnější než před vstupem do EU. Na prevenci proti opouštění od hospodaření, udržování TTP a rázu krajiny se také podílely platby LFA. Přínosem je větší cílenost řady podopatření ve srovnání s podporami před vstupem do EU (např. v ptačích oblastech). Rezervy v cílenosti však zůstávají např. u podpory biologické různorodosti a zlepšení vodního režimu krajiny.

³⁹ Celkem na AEO opatření z programu HRDP a PRV.

Výměra z. p. obhospodařované v systému podporovaného ekologického zemědělství se v období 2004-08 (291 tis. ha) zvýšila proti předvstupnímu období 2001-03 o 23 % (236 tis. ha) a tento trend pokračoval i v roce 2009, kdy výměra ekologického zemědělství (EZ) přesahovala 398 tis. ha, což představuje 28 % výměry všech AEO. Tento systém hospodaření pozitivně ovlivňuje druhovou různorodost a snižuje rizika degradace půd a kontaminace vod. Travní porosty v roce 2009 představovaly 83 % výměry v EZ, výměra orné půdy spadající pod daný systém roste jen pozvolna. Podíl potravin z ekologického zemědělství na celkové spotřebě potravin je stále nízký (0,75 %), přestože v posledních letech dochází k jeho postupnému nárůstu.

Také v důsledku AEO po vstupu do EU (včetně podpor pro ptačí oblasti a biopásy) většina populací druhů ptáků vázaných na zemědělskou půdu zaznamenala buď jen mírný pokles, nebo stabilitu stavů (v zemích EU 15 pokračoval pokles).

Z dalších opatření orientovaných na péči o životní prostředí jsou nejvíce využívány podpory určené pro pěstování meziplodin a zatravňování orné půdy. Jejich hlavním cílem je zpomalení povrchového odtoku vody na orné půdě a snížení rizika eroze půdy. Prostředky poskytované na podporu pěstování meziplodin byly v roce 2009 o 73 % nižší než v období 2004-08 (před vstupem do EU tyto podpory neexistovaly): v roce 2009 bylo poskytnuto 250 mil. Kč, zatímco v období 2004-08 to bylo v průměru 928,4 mil. Kč ročně. Rozsah zatravňování narostl z 3,1 tis. ha (rok 2001) na 86 tis. ha (rok 2009). Zatravňování bylo směřováno na svažité pozemky s předpokladem snížení jejich eroze. Na druhé straně meziplodiny svojí rozlohou přispěly ke zvýšenému vázání dusíku v půdě a prevenci eroze. I přes zavedení těchto titulů je stále vysoké procento ploch z. p. ohroženo vodní a větrnou erozí (přibližně 37 %, resp. 10 % v roce 2009). Jde o plochy, kde není prováděna systematická ochrana, která by omezovala půdní erozi a kde nadále dochází i k ovlivňování jakosti vod v důsledku pokračující eroze. Lze očekávat, že klimatické změny mohou tento proces významně zhoršovat.

Po celé období 2001-08 byla poskytována podpora včelařství (v průměru 75,2 mil. Kč ročně) a genetickým zdrojům (v průměru 63,2 mil. Kč ročně). Spotřeba vápenatých hmot do roku 2005 klesala, v roce 2007 a 2009 však došlo k jejímu výraznému zvýšení. Po celou dobu nebyly přerušeny podpory např. ve prospěch restrukturalizace ovocných sadů, na posílení mimoprodukčních funkcí rybníků atd. Po vstupu do EU byly nově uplatňovány podpory zakládání prvků územních systémů ekologické stability (ÚSES), na zalesňování a zakládání porostů rychle rostoucích dřevin. Tato opatření sice znamenala přínos pro posílení druhové různorodosti a zlepšení krajinného rázu, avšak mnohé oblasti jsou nadále postiženy nedostatečným zastoupením krajinných prvků a nízkou ekologickou stabilitou krajiny.

Významným opatřením po vstupu do EU bylo zavedení podmínek kontroly podmíněnosti (tzv. cross compliance), které kombinují právní předpisy na ochranu životního prostředí, welfare zvířat a bezpečnosti potravin a skupinu podmínek týkajících se životního

prostředí, které jdou nad rámec právních předpisů (tzv. dobré zemědělské a environmentální podmínky – GAEC). Řada z těchto podmínek představuje nové požadavky na zemědělce s nutností je více prosazovat. Důležitý vliv na kvalitu životního prostředí mělo např. přijetí tzv. nitrátové směrnice, která je systémem povinných opatření ve zranitelných oblastech dusíkem (ZOD) a má za cíl redukovat riziko vyplavování dusíku do povrchových a podzemních vod. Podíl ZOD na výměře z. p. ČR činil 46,2 % v roce 2003, přičemž za období 2004-08 poklesl na 39 %, avšak v roce 2009 oproti období 2004-08 vzrostl o 2 p. b. (plocha ZOD v roce 2009 činila 1 756,7 tis. ha z. p.). Zejména budování nových kapacit na skladování statkových hnojiv výrazně snížilo riziko kontaminace vod z bodových zdrojů znečišťování a obdobně působil i požadovaný management půd a živin ve zranitelných oblastech. Standardy v rámci GAEC byly již zavedeny po vstupu do EU (právní předpisy jsou v rámci cross-compliance vyžadovány až od roku 2009) a jejich přínosem je např. ochrana krajinných prvků. V roce 2009 prošly podmínky GAEC zásadní revizí, neboť některá opatření nebyla dostatečně účinná.

V roce 2004 vstoupila v platnost novela zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, stanovující mj. vytvoření soustavy Natura 2000, kterou představují dva typy území, a to „Ptačí oblasti“, které tvoří 8,9 % a „Evropsky významné lokality“ představující 10 % celkové výměry ČR. V této souvislosti začal být od roku 2005 poskytován na tato území vyrovnávací příspěvek (jako na oblasti s ekologickým omezením). Byly zavedeny podpory ptačích lokalit na travních porostech, které jsou cíleny zejména na oblasti Natura 2000. Zmíněná opatření přispěla k žádoucímu managementu a zachování chráněných území.

V českém zemědělství je patrná stoupající aplikace průmyslových hnojiv, spojená se zlepšováním ekonomické situace zemědělských podniků. V předvstupním období 2001-03 bylo v kg čistých živin na ha průměrně aplikováno 88 kg, v období 2004-06 v průměru 96,8 kg a průměr za 2007-08 činil 109,8 kg, zatímco v roce 2009 jejich spotřeba v důsledku navýšení cen hnojiv se současným propadem tržeb farmářů poklesla na 68 kg. Proti tomu spotřeba statkových hnojiv příznivých pro životní prostředí a koloběh živin v půdě posledních pět let stagnovala (průměr z let 2004-08 odpovídá 54,2 kg č. ž. na ha z. p.), v roce 2009 došlo ke snížení na 51 kg/ha z. p. Pozitivním jevem je, že v podnicích s více než 20 pracovníky se spotřeba různých druhů energie snížila v roce 2009 o jednu polovinu oproti období 2001-03 (spotřeba 15 mil. GJ v roce 2009) a spotřeba motorové nafty se za stejné období také v důsledku útlumu živočišné výroby a modernizace techniky snížila o jednu pětinu (432 mil. l v roce 2009).

Proti předvstupnímu období mírně poklesl v období 2004-09 podíl vzorků podzemní vody (mělké vrty) nevyhovujících státní normě pro pitnou vodu. K tomuto poklesu přispěla jistou měrou i AEO, zavedená po vstupu do EU. Bez ohledu na pokles znečištění vod je její jakost stále neuspokojivá a bude vyžadovat tvorbu a implementaci nových opatření jak v oblasti regulatorních i stimulačních nástrojů politiky. Pokud jde o vztah zemědělství ke

krajinně, výsledky speciálního šetření ÚZEI signalizují, že náklady na péči o krajinu zhruba odpovídají hodnotě, kterou veřejnost této péči přisuzuje.

V období po vstupu ČR do EU nabyla agroenvironmentální politika na významu a podpořila zlepšení většiny složek životního prostředí. Byly zvýšeny výdaje i cílenost podpor, avšak životní prostředí – zejména pokud jde o vodní režim, erozi a kvalitu půdy a biodiverzitu – stále vykazuje znatelné znaky degradace, a proto je nutno efektivitu těchto nástrojů zvýšit. Agroenvironmentální politika nedosahovala ve sledovaném období žádoucí úrovně účinků, a to zejména z následujících příčin:

- nedokonalé cílení některých agroenvironmentálních podopatření (místně i v čase);
- nedostatečná integrace všech nástrojů politiky (např. agroenvironmentálních opatření MZe a opatření politiky MŽP);
- chybějící výzkum skutečných efektů politiky, jehož výsledky by pomohly nástroje politiky korigovat;
- nedostatečná podpora implementace a řízení některých nástrojů politiky (např. poradenství pro agroenvironmentální opatření);
- nízké nároky („měkké podmínky“) některých nástrojů (např. podmínek v rámci GAEC a právních předpisů v oblasti politiky ochrany půdy);
- nižší úroveň vynutitelnosti regulačních nástrojů.

Z uvedeného vyplývá, že efektivnost zemědělské politiky v oblasti životního prostředí nezávisí jen na objemu vynakládaných finančních prostředků, ale mj. také na jejich cílenosti a přístupech k implementaci opatření.

7.2 Vztah zemědělství k rozvoji venkova

Venkov dosud není jednotně vymezen, jednotlivá pojetí se liší výběrem kritérií a účelem, pro který byla vytvořena. Za základní přístup k vymezení venkova lze považovat typologii OECD⁴⁰, založenou na podílu obyvatelstva žijícího v obcích s hustotou zalidnění menší než 150 obyvatel/km², a vymezení tradičně užívané v ČR, kdy jako venkovské jsou chápány obce do 2000 obyvatel.

Podle metodiky OECD tvoří venkovský prostor 5 449 obcí, což představuje 87,2 % z celkového počtu obcí v ČR a 82,3 % rozlohy státu. Žilo v nich 29,8 % obyvatelstva. Na úrovni NUTS 3 je převážně venkovským (PR) pouze kraj Vysočina pokrývající 8,6 %

⁴⁰ Podle této metodiky jsou venkovské oblasti definovány na dvou úrovních. Na úrovni lokální (tj. LAU2, obce) je venkov definován jakožto sídla s hustotou menší než 150 obyvatel/km². Na úrovni regionální pak definice vymezuje:

- převážně venkovské regiony (predominantly rural – PR), kde více než 50 % obyvatel regionu žije ve venkovských obcích;
- přechodné (střední) regiony (intermediate rural – IR), kde ve venkovských obcích žije 15-50 % obyvatel regionu;
- převážně městské regiony (predominantly urban – PU), kde ve venkovských obcích žije méně než 15 % obyvatel regionu.

plochy ČR s 5 % obyvatel. Mezi přechodné regiony náleží 12 ze 14 krajů, tj. 90,8 % plochy ČR a 83,4 % obyvatel⁴¹.

Rozvoj venkova zahrnuje celé spektrum aspektů kvality života, z něhož se tato studie soustřeďuje na základní socio-ekonomické aspekty s využitím ukazatelů HPH a zaměstnanosti na úrovni NUTS 3, klasifikovaných podle typologie OECD.

Jak ukazuje tab. 7.2.1, význam zemědělství v regionálních ekonomikách je relativně malý. Ve venkovském kraji Vysočina je podíl odvětví zemědělství, myslivosti a lesnictví v obou ukazatelích nejvyšší (kolem 8 %). V přechodných regionech jsou tyto podíly zhruba poloviční. Pro úroveň HPH a zaměstnanosti jsou ve všech krajích mnohem významnějšími terciární sféra a zpracovatelský průmysl. Pro srovnání jsou v tabulce uvedena i odvětví energetiky a turismu, do kterých zemědělské podniky diversifikují (skutečně či potenciálně, s využitím podpor zemědělské, energetické a jiné politiky) svoji činnost.

Tab. 7.2.1. Socio-ekonomické indikátory podle typů regionů (průměr 2004-2008)

	Počet NUTS3	NACE-CZ		
		A (Zemědělství, myslivost, lesnictví) v %	E (Výroba a rozvod elektřiny, plynu a vody) v %	H (Ubytování a stravování) v %
<i>Podíl na HPH</i>				
Převážně venkovské	1	7,8	7,2	1,3
Přechodné	12	3,3	4,0	1,7
Městské	1	0,2	3,6	2,9
<i>Podíl na zaměstnanosti</i>				
Převážně venkovské	1	8,2	1,5	2,8
Přechodné	12	3,3	1,6	3,5
Městské	1	0,3	1,3	5,3

Pramen: ČSÚ, Krajské ročenky, 2010

Efektivnost odvětví zemědělství, myslivosti a lesnictví měřena HPH na pracovníka (2004-08) je v průměru o 5 % nižší ve venkovském kraji Vysočina než celková průměrná efektivnost v daném regionu. Naproti tomu v přechodných regionech je produktivita práce takřka shodná s průměrem regionu (graf 7.2.1).

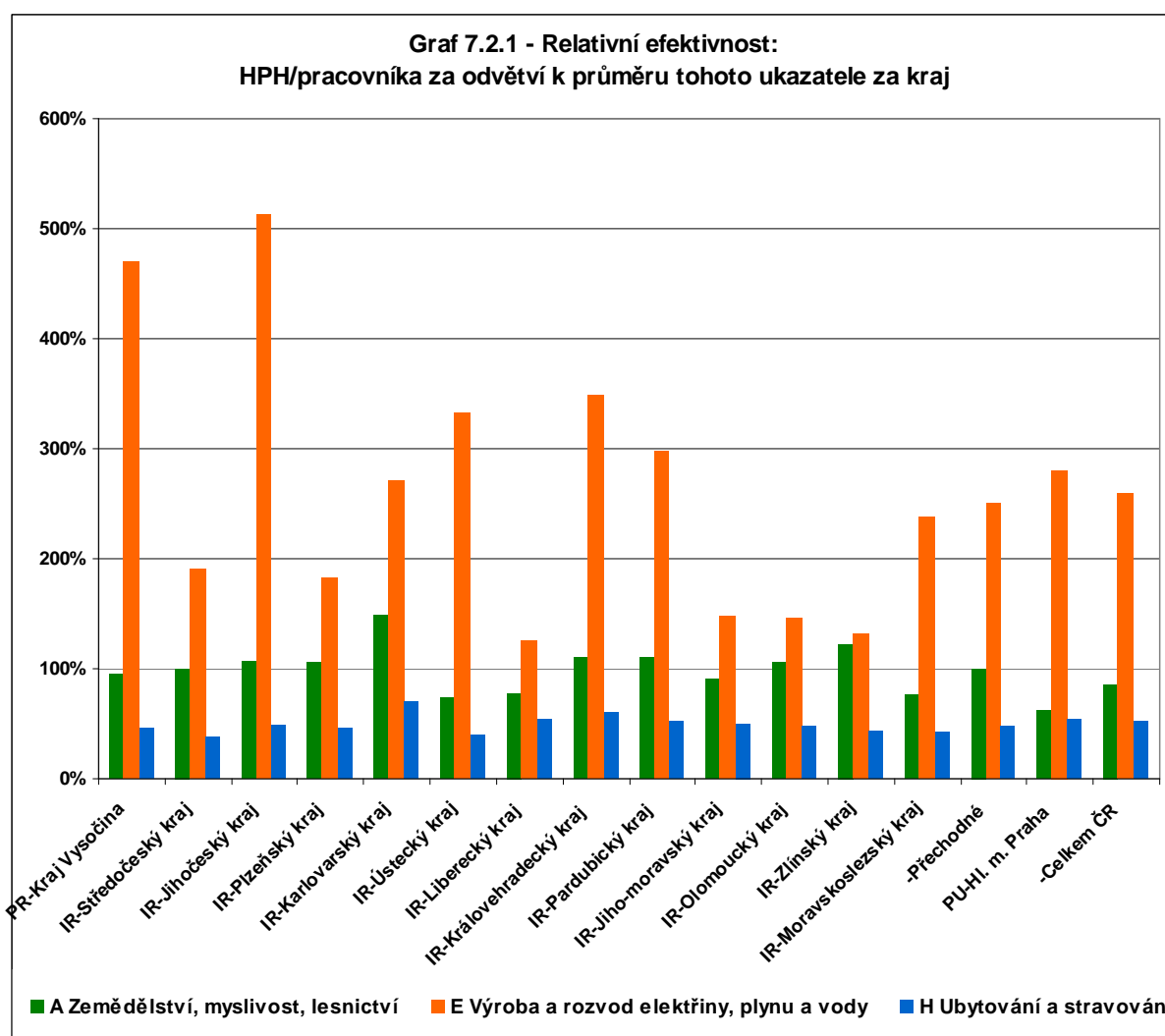
Ze srovnání produktivity práce v zemědělství s odvětvími, do nichž směřuje diversifikace zemědělských podniků, lze odvodit:

- a) odvětví výroby a rozvodu elektřiny, plynu a vody je v průměru výrazně efektivnější než zemědělství, myslivost a lesnictví, avšak s velmi výraznými regionálními diferencemi;
- b) produktivita práce v odvětví ubytování a stravování je výrazně nižší než v zemědělství, v průměru zhruba poloviční.

⁴¹ Podle tradičního vymezení v ČR tvoří venkovský prostor ČR 5 594 obcí, což představuje téměř 90 % všech obcí ČR a 73,2 % rozlohy ČR. V takto vymezeném venkově žije 26,4 % obyvatel státu.

Odvětví výroby a rozvodu elektřiny, plynu a vody jsou investičně náročná s dominancí velkých podniků. Dosažení vysoké produktivity práce je klíčovým kritériem pro úspěšnost podnikání na tomto trhu, přičemž pro obnovitelné zdroje energie (OZE) existují výrazné stimuly. To je výzvou pro zemědělské, převážně malé a střední podniky.

Diversifikace zemědělských podniků do energetiky je zpravidla spojená s vyšší efektivností, kde se uplatňují výhody z velikosti. Diversifikace do energetiky je zpravidla atraktivní pro zlepšování ekonomiky podniku, pracovní místa se při ní spíše jen udržují. Proti tomu nižší efektivnost v odvětví ubytování a stravování může odrazovat zemědělské podniky investovat tímto směrem, a to i přes stimuly politiky v rámci PRV. Pracovní náročnost v tomto odvětví vede ke generování pracovních míst, avšak převážně s nízkými příjmy.

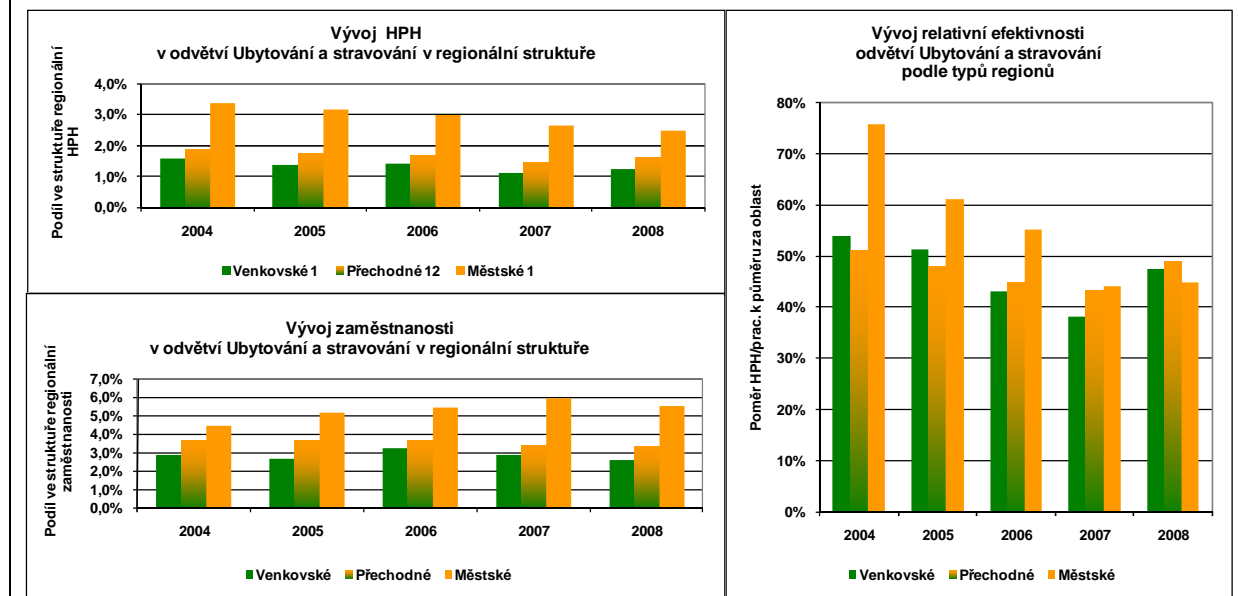
Pramen: Výpočet na základě údajů z krajských ročenek (ČSÚ).

PR – převážně venkovské; IR – přechodné; PU – převážně městské

Dynamika vývoje významu zemědělství ve venkovském prostoru je představena za období 2004-08 v grafu 7.2.2, kde je patrný pokles ekonomického významu zemědělství, myslivosti a lesnictví ve venkovském regionu Vysočina i v přechodných regionech. Podobný

pokles zaznamenalo odvětví „Ubytování a stravování“ ve venkovském regionu i v přechodných regionech (z 51 % na 38 %, resp. z 54 % na 43 %) v období 2004-07, v roce 2008 se relativní výkonnost opět přiblížila k 50% úrovni v kontextu regionů.

Graf 7.2.2 – Dynamika vývoje významu zemědělství v regionálních ekonomikách

Pramen: Výpočet na základě údajů z krajských ročenek (ČSÚ)

Diversifikací do „turismu“ mohou zemědělci uplatnit své zkušenosti v malém a středním podnikání a udržovat či rozšiřovat (sebe)zaměstnanost. Z hlediska investic však musí počítat s jejich možnou delší návratností. V lokálním kontextu tak může zemědělství (i ve spojení s turismem) hrát významnou ekonomickou roli a poskytovat zaměstnání pro obyvatele venkova.

Současný stav diverzifikace zemědělských podniků do nezemědělských činností

ČSÚ v rámci Strukturálního šetření v zemědělství definuje nezemědělské činnosti jako činnosti, které nemají charakter zemědělských prací a pro zpravodajskou jednotku (ZJ) mají ekonomický přínos. Podíl ZJ provozujících nezemědělskou činnost na celkovém počtu ZJ zařazených do OKEČ 01 (hlavní výrobní zaměření – zemědělství) představoval v roce 2000 v ČR 10,83 %. Výsledky strukturálního šetření v roce 2003 ukazují na klesající tendenci v počtu zemědělských podniků charakterizovaných nezemědělskou činností na 5,7 %. Zásadní obrat nastal v období 2003-05 v souvislosti se vstupem ČR do EU, kdy vzrostl počet subjektů provozujících nezemědělské činnosti více než dvojnásobně na 14,6 %. V následujícím období 2006-07 však opět mírně klesl na 13,3 %. Diverzifikace pro zemědělce stále představuje pouze doplňkový příjem a nelze očekávat zásadní zvýšení podílu diverzifikujících zemědělských podniků.

Z regionálního hlediska (viz tab. 7.2.2) se nejvíce ZJ s nezemědělskou činností nachází v Jihomoravském kraji (32 % v roce 2007) a Jihočeském kraji (8 % v roce 2007).

Během sledovaného období 2000-07 patřily mezi nejvíce zastoupené činnosti zpracování zemědělských produktů, obchodní činnost a doprava. Významným jevem je rostoucí počet subjektů provozujících těžbu a zpracování dřeva a výrobu vína z hroznů.

Tab. 7.2.2 - Počet zpravodajských jednotek s nezemědělskou činností v krajích ČR v období 2000-07

Kraj	2000	2003	2005	2007
PR – Vysočina	564	375	589	351
IR – Středočeský	801	323	562	450
IR – Jihočeský	665	305	576	419
IR – Plzeňský	326	206	270	214
IR – Karlovarský	75	48	87	118
IR – Ústecký	344	196	665	196
IR – Liberecký	214	93	153	290
IR – Královéhradecký	513	221	323	317
IR – Pardubický	433	214	358	233
IR – Jihomoravský	737	458	1 166	1 675
IR – Olomoucký	325	186	273	242
IR – Zlínský	370	184	465	379
IR – Moravskoslezský	417	237	595	294
Přechodné	5 220	2 671	5 493	4 827
Hl. město Praha	81	23	51	75
ČR celkem	5 865	3 069	6 133	5 253
Počet ZJ celkem	56 487	54 071	42 252	39 396
Podíl ZJ s nezemědělskou činností (%)	10,38	5,68	14,52	13,33

Pramen: Agrocensus 2000, Praha, CSU 2001;

Strukturální výsledky za zemědělství ČR podle územního členění v roce 2003-07, Praha, CSU 2004-07

Diverzifikaci činností zemědělských podniků byla věnována pozornost již v „Koncepci agrární politiky na období před vstupem ČR do EU“ v rámci programu SAPARD a také v rámci Horizontálního plánu rozvoje venkova ČR (HRDP) na období 2004-06 (HRDP). Zdroje na Opatření 2.2 Rozvoj a diverzifikaci hospodářských činností představovaly 53,2 mld. Kč. Podpora diverzifikace zemědělských činností byla zajišťována i v podopatření 1.1.2 v rámci OP „Rozvoj venkova a multifunkční zemědělství“.

V období 2007-13 je rozvoj nezemědělských činností podporován prostřednictvím (PRV) v rámci Osy III a jeho opatření III.1.1 Na Osu III je vyčleněno v ročním průměru 2,3 mld. Kč.

Podle údajů SZIF bylo v letech 2007 a 2008 v rámci Opatření III.1.1 schváleno 106 žádostí a přiznaná finanční podpora dosáhla více než 1,04 mld. Kč. Nejvíce žádostí bylo schváleno v kraji Vysočina (15 žádostí), nejvyšší finanční podpory však byly přiznány přechodným regionům, tj. Středočeskému a Plzeňskému kraji. Podle druhu investic bylo nejvíce finančních prostředků alokováno do výstavby zařízení pro zpracování a využití obnovitelných zdrojů energie (také s cílem posílení energetické soběstačnosti venkova). Jedná se především o výstavbu bioplynových stanic, kde investované finanční prostředky dosáhly 957 mil. Kč, následuje výroba biopaliv a využití biomasy. Do nezemědělských činností (opravárenství, truhlářství, výrobní činnosti atd.) bylo investováno 43 mil. Kč.

V roce 2009 bylo opět v rámci Opatření III.1.1 nejvíce žádostí schváleno v kraji Vysočina (21 žádostí) v celkové výši 156 mil. Kč a ve Středočeském kraji (20 žádostí) v celkové výši 116 mil. Kč, přičemž celkový počet schválených žádostí v České republice byl 94 ve výši 604 mil. Kč. Zároveň byla těmto regionům přiznána nejvyšší podpora. Údaje o nejvyšším počtu schválených žádostí poukazují na pokračující snahu zemědělských subjektů v daných krajích diverzifikovat zemědělské činnosti na nezemědělské. V Karlovarském, Ústeckém a Libereckém kraji je patrný přetrvávající nízký počet schválených žádostí ve srovnání s předcházejícími roky. V Plzeňském, Pardubickém a Olomouckém kraji byl dokonce zaznamenán pokles schválených žádostí.

Stejně tak jako v předcházejících letech i v roce 2009 bylo z hlediska typu investice v tomto opatření nejvíce finančních prostředků alokováno do výstavby decentralizovaných zařízení pro zpracování a využití obnovitelných zdrojů energie. Investované finanční prostředky do výstavby bioplynových stanic dosáhly téměř 456 mil. Kč. Následuje diverzifikace činností nezemědělské povahy (96 mil. Kč), výroba biopaliv a využití biomasy. U investic týkajících se bioplynových stanic zaznamenáváme oproti předcházejícím rokům nepatrný pokles, zatímco u investic ve prospěch diverzifikace lze zaznamenat více než dvojnásobný nárůst počtu projektů a čtyřnásobný nárůst schválené podpory.

7.3 Odhady zemědělské plochy využitelné pro obnovitelné zdroje energie

Výroba tepla a elektřiny

Podíl fytomasy na biomase využívané pro energetické účely je dosud velmi nízký, více než tři čtvrtiny takto využívané biomasy je tvořena dendromasou. Dostupnost dendromasy se však blíží ke svému maximu, přičemž požadavky na dodávky biomasy výrazně rostou s tím, jak některé (i velké) kapacity na výrobu tepla i elektřiny jsou upravovány na (spolu)spalování tohoto paliva. Novým fenoménem posledních let je také velmi rychle rostoucí počet farmářských bioplynových stanic, spotřebovávajících především rostlinnou hmotu (až 80 % jejich vstupů je rostlinného původu). Zhruba jedna desetina dnešního objemu biomasy je v podobě finálního produktu exportována s tendencemi a potenciálem dalšího růstu exportu v závislosti na cenových relacích.

V současnosti neexistují spolehlivé statistiky ploch z. p. využívaných pro pěstování energetických plodin určených na výrobu tepla a elektřiny. Statistiky MPO⁴² o výrobě elektřiny a tepla z obnovitelných zdrojů energie uvádějí pro rok 2008 spotřebu zhruba 15 tis. t rostlinných materiálů pro výrobu elektřiny a zhruba 22 tis. t těchto materiálů pro výrobu tepla, tedy celkem cca 37 tis. t. Toto množství, při uvažovaném výnosu energetických plodin minimálně na úrovni 5 t/ha sušiny, by odpovídalo ploše necelých 8 tis. ha. Tato statistika

⁴² *Obnovitelné zdroje energie v roce 2008. Výsledky statistického zjišťování. MPO, srpen 2009.*

sleduje však pouze větší energetické provozy s výkonem nad 200 kW, neuvažuje hlavní „spotřebitele“ biomasy, tj. domácnosti.

Lze vycházet i z plochy, na kterou byl poskytnut v roce 2009 tzv. „uhlíkový kredit“ (po odečtení plochy plodin pro výrobu biopaliv). Skutečnou výměru z. p. v roce 2009 pro uvedené účely lze odhadovat na 30 tis. ha.

Vzhledem k tomu, že již nyní existuje nedostatek biomasy pro energetické účely a tento nedostatek se bude zřejmě v dalších letech ještě prohlubovat, lze předpokládat výrazný nárůst výměry z. p., na které budou pěstovány energetické plodiny po roce 2013⁴³. Lze očekávat i podstatný nárůst výměry z. p. pro pěstování rychle rostoucích dřevin ze současných stovek hektarů.

Výroba etanolu

Poptávka po etanolu jako biopaliva první generace je určena především zákonnou povinností jeho přidávání do benzínu pro spotřebu v dopravě. V roce 2009 bylo takto spotřebováno 75 tis. t, při tuzemské výrobě kolem 90 tis. t. Do roku 2013 lze předpokládat růst roční výroby etanolu na téměř dvojnásobek, tj. cca 110 tis. t.

Etanol pro uvedené účely se v ČR vyrábí z obilovin a cukrové řepy. V roce 2009 bylo na výrobu 89,6 tis. t etanolu spotřebováno celkem⁴⁴ 118,9 tis. t pšenice a 634,9 tis. t cukrové řepy, což reprezentuje celkem cca 33,6 tis. ha o. p. Při uvažovaném zvýšení spotřeby etanolu na povinné přimíchávání v roce 2013 by tak byla zapotřebí pro pěstování uvedených plodin výměra kolem 53 tis. ha o. p.

Nutno však také počítat s dovozy etanolu. V roce 2008 se podílely dovozy na spotřebě 53 % spotřeby a pro rok 2009 se předpokládá, že tento podíl vzrostl až na dvě třetiny. Současně s růstem dovozů bylo v roce 2009 zhruba 57 % tuzemské výroby exportováno.

Splnění závazku ČR dosáhnout 10% podílu obnovitelné energie v palivech pro dopravu v roce 2020 může napomoci zavedení vysokoprocentních paliv. Spotřeba vysokoprocentních paliv na bázi etanolu (E85, E95) je v tuzemsku zatím marginální. Produkce paliva E85, zahájena v prosinci 2008, jde zatím prakticky plně na vývoz, výroba E95 se teprve připravuje. Protože míra budoucího rozšíření spotřeby těchto paliv v EU zatím není jasná, není tato spotřeba, spojená i s nutnou obměnou vozového parku, zatím uvažována. Může však představovat značný potenciál pro poptávku po zemědělských surovinách.

⁴³ Bude-li realizován záměr AK ČR navýšit v budoucnosti ze současných 84 bioplynových stanic v zemědělských podnicích (stav z počátku roku 2010) na zhruba 1 000 těchto stanic s výkonem 0,6 GW, znamenalo by to potřebnou výměru z. p. odhadem 450 tis. ha (v případě, že by vstupním substrátem byla kukuřice); nezbytnou podmínkou je zajistit výrobcům dostatek připojovacích míst.

⁴⁴ Podle odhadu Svazu lihovarů ČR (Ing. M. Kolář – Cukrovary a lihovary TTD, a. s., Dobruška).

Výroba FAME

Rovněž poptávka po FAME je dána především zákonnou povinností jeho přimíchávání do minerální nafty. V roce 2009 byla skutečná spotřeba FAME na trhu v ČR cca 141,3 tis. t při tuzemské výrobě zhruba 155 tis. t, z toho cca 6,3 tis. t bylo použito na znovu zahájenou výrobu směsné motorové nafty (SNM30⁴⁵). Pro období let 2013-20 se předpokládá nárůst poptávky až o 150 % skutečnosti roku 2008, což představuje zhruba 190 tis. t. Tomu by odpovídala potřebná domácí plocha řepky olejné v rozsahu asi 170 tis. ha. Její celková sklizňová plocha dosáhla 355 tis. ha v roce 2009/10, přičemž pouze jedna třetina produkce řepky olejné je nyní zpracovávána na FAME.

FAME je rovněž předmětem zahraničního obchodu. V roce 2009 bylo vyvezeno cca 15 % domácí produkce FAME, dovoz činil 7 %.

Solární energie

Současný extrémně rychlý růst fotovoltaických zdrojů elektřiny připomíná obdobnou situaci v první polovině tohoto desetiletí při rozvoji výroby elektřiny z větru, kdy vznikaly rozsáhlé instalace tak, že i někde měnily ráz krajiny (např. v některých oblastech Krušnohoří). V současné době nové „větrné parky“ již prakticky nevznikají, nová stavební povolení se většina krajů ČR zdráhá vydávat. Lze předpokládat obdobný vývoj jako v případě fotovoltaiky. Většina větších instalací vzniká v rámci již existujících areálů různého určení a také tyto instalace podléhají stavebnímu řízení. Dosud velmi výhodná výkupní cena takto vyrobené elektřiny v roce 2010 poprvé poklesla a předpokládá se, že tento pokles bude pokračovat. Proto výraznější zábory z. p., které by podstatně měnily charakter krajiny či strukturu užití půdy, se v příštích letech již nepředpokládají.

⁴⁵ Obsahuje min. 30 % FAME, zbytek je tvořen minerální naftou.

8 SOUHRNNÉ VYHODNOCENÍ ZMĚN V ČESKÉM ZEMĚDĚLSTVÍ PO VSTUPU ČR DO EU

Po vstupu ČR do EU a na jeho jednotný trh nastaly v českém zemědělství a na českém agrárním trhu ve srovnání s roky 2001-03 tyto hlavní změny:

- Přiblížení struktury národního hospodářství vyspělým zemím: pokles podílu zemědělství, lesnictví a rybolovu na HDP z 3,5 % na 2,4 % (průměr 2007-09) a na zaměstnanosti ze 4,2 % na 3,1 % (průměr 2007-09); tomu odpovídá i snížení počtu pracovníků v zemědělství o 23,2 tis. v průměru za období 2004/09 ve srovnání s ročním průměrem za období 2001/03.
- Pokles produkce některých zemědělských komodit, zejména v živočišné výrobě (v chovu prasat) a v produkci cukrovky a zeleniny; celková zemědělská produkce ve s. c. 2000 však díky ostatní rostlinné produkci vzrostla o 4,3 % (průměr 2007-09).
- V souladu s cíli SZP evropské zemědělství zajišťuje jak produkční, tak mimoprodukční funkce. Mimoprodukční funkce jsou podle klasifikace OECD chápány jako tzv. nekomoditní výstupy zemědělství a podpory sektoru jako platby za jejich poskytování ve smyslu veřejného zboží či služeb. Nekomoditní výstupy jsou přitom z větší části zajišťovány neoddělitelně od zemědělské výroby. Celkový rozměr zemědělství kvantifikovaný podle metodiky OECD jako součet jeho produkčních a mimoprodukčních funkcí vzrostl za sledované období o téměř 18 %.
- Míra soběstačnosti komodit, odrážející do značné míry úroveň jejich souhrnné rentability, se u rostlinných produktů s výjimkou řepky výrazně zvýšila a u všech těchto produktů domácí produkce vysoce převyšuje domácí poptávku; u živočišných produktů došlo ke snížení míry soběstačnosti u všech hlavních komodit (s výjimkou hovězího masa), avšak pouze u monogastrů došlo k výraznějšímu převisu domácí poptávky (spotřeby) nad domácí produkcí a k výraznějšímu nárůstu dovozů. Jen agregace KN 02 „Maso a droby“ se podílí více než polovičním podílem (56 %) na průměrném ročním přírůstku záporné bilance agrárního obchodu za období 2005-09. I přes pokles produkce některých zemědělských komodit tak zůstává české zemědělství v souhrnu přebytkové.
- Nárůst průměrného ročního záporného salda agrárního zahraničního obchodu v období 2005-09 proti průměru předvstupního období o zhruba 5 mld. Kč, při stoupajícím vývozu zemědělských surovin (obilovin, mléka, živých zvířat aj.) a dovozu výrobků s vyšší přidanou hodnotou a při významném zvýšení podílu zemí EU na českém AZO. Klesající podíly domácích zpracovaných výrobků na domácí spotřebě i vývozu signalizují také ztrátu konkurenční pozice některých základních oborů zpracovatelského průmyslu.
- Podle jednotlivých hlavních zemědělských komodit jde o tyto zásadní změny:

- V rámci SOT s obilím došlo ve srovnání s předvstupním obdobím k mimořádnému (až trojnásobnému) zvýšení vývozu obilovin (v průměru 2004-09 zhruba o 1,7 mil. t ročně). Dosažená míra soběstačnosti na úrovni kolem 130 % je vůči předvstupnímu období zhruba o jednu třetinu vyšší.
- Obdobně se po vstupu do EU upevnilo postavení řepky olejné a za období 2004-09 vzrostlo kumulativně aktivní saldo zahraničního obchodu při míře soběstačnosti téměř 140 % (včetně spotřeby pro nepotravinářské užití).
- Komodita „Cukrová řepa – cukr“ po vstupu do EU zaznamenala největší změny realizací cukerní reformy. Snížením produkční kvóty cukru došlo k poklesu sklizňových ploch cukrové řepy pro výrobu cukru ze 71 tis. ha v předvstupním období na 44 tis. ha v roce 2008/09. Při růstu výnosů polarizačního i bílého cukru je však ČR v této komoditě stále soběstačná (průměrná míra soběstačností 2004-09 činila 116,7 %).
- Ve srovnání s předvstupním obdobím 2001-03 do roku 2009 vzrostla průměrná roční užitkovost na dojnici o více než 1 100 l na 6 870 l. Při dané národní kvótě a při vcelku stabilní produkci došlo do roku 2009 v porovnání s rokem 2003 k poklesu stavu dojnic o 65,5 tis. ks na 394,1 tis. ks a v průměru let 2004-09 k poklesu míry soběstačnosti o 8,4 p. b. na 122,6 %. Vývoj CZV mléka v roce 2009 spolu s růstem nákladů vedl k výraznému zhoršení rentability výrobců.
- U komodity „Skot – hovězí maso“ roste export živých zvířat při trvale aktivním zahraničně obchodním saldu s touto komoditní agregací. Za období po vstupu ve srovnání s předvstupním obdobím klesly průměrné stavy skotu celkem o 133 tis. ks (tj. o 8,7 %), zatímco stavy KBTPM vzrostly do roku 2009 o 58 tis. ks na 160,3 tis. ks, tj. zhruba o 60 %. Jejich podíl na celkových stavech krav se zvýšil o 11,6 p. b. na 29 %. Míra soběstačnosti v průměru let 2004-09 činila 112,9 % a mírně se v porovnání s předvstupním obdobím zvýšila.
- Komodita „Prasata – vepřové maso“ se dostává po vstupu do EU na evropském trhu pod silný konkurenční tlak. Důsledkem nižší efektivity producentů (a zřejmě i zpracovatelského průmyslu) jsou meziročně dynamicky rostoucí dovozy vepřového masa. Zároveň rostou vývozy i dovozy živých prasat, avšak roce 2008 začínají dovozy živých zvířat dokonce převyšovat jejich vývozy. V průměru let 2004-09 klesla v porovnání s předvstupním obdobím produkce vepřového masa o 20,9 % a míra soběstačnosti se vůči výchozímu období snížila na 79,5 %, tj. o 18,9 p. b. Podíl dovozu na domácí spotřebě vzrostl u této komodity ve srovnání obou období z 5,4 % na 30,1 %.
- U komodity „Drůbež – drůbeží maso“ lze celkovou situaci charakterizovat mírně stoupající spotřebou drůbežího masa (index 104), na které však participovali prakticky jen dovozci (index 289) při vcelku stabilní domácí produkci.

- Více než dvojnásobné zvýšení podpor do zemědělství vedlo k výraznému zvýšení jejich podílu na tvorbě čistého důchodu sektoru.
- Značné zlepšení ekonomické situace zemědělství i jednotlivých kategorií zemědělských podniků zejména v důsledku zvýšených podpor: důchod z faktorů/AWU se nominálně zvýšil o 82,6 % a dosáhl téměř 90% úrovně zemí EU 27 celkem; absolutně i z hlediska dynamiky vývoje se zlepšila ekonomická situace nejvíce u větších podniků fyzických osob.
- Ani jedna ze sledovaných kategorií podniků (hospodařících v LFA nebo mimo oblasti LFA) za období po vstupu nebyla schopna pokrýt celkové účetní náklady (odpisy, mzdy, pachtovné, nákladové úroky) úrovní produkce bez započítání podpor.
- Podíl podpor na ČPH se zvýšil na 70 % a je v porovnání s průměrem zemí EU 15 téměř dvojnásobný.
- Pokles efektivnosti produkce měřeno podílem mezispotřeby na celkové produkci, který se zvýšil o 5,6 p. b. na 75,8 % a rozdíl v daném ukazateli proti zemím EU 15 se zhruba o 50-60 % zvýšil.
- Zvýšený zájem o zemědělskou půdu, vedoucí ke změnám ve struktuře vlastnictví půdy a ke zvýšení nájemného, které se u nejlepších půd přibližuje hranici 100 €/ha a tím i spodní hranici nájemného v zemích EU 15.
- Výrazný posun v modernizaci a technologické vybavenosti zemědělských podniků.
- Výrazné zvýšení výměry ekologického zemědělství (o 68,6 % v roce 2009 v porovnání s předstupním obdobím), avšak převážně na TTP (83 % z výměry ekologického zemědělství) s relativně nízkou produkcí ekologických surovin (a s také nízkým podílem biopotravin v celkové spotřebě potravin).
- V důsledku postupujících klimatických změn došlo ke zvýraznění některých negativních externalit zemědělství ve vztahu k životnímu prostředí, zejména pokud jde o vztah k vodnímu režimu a erozi půdy. Proti průměru 2001-03 však vzrostly do roku 2009 platby za ošetřování TTP z 1 615 Kč/ha na 2 854 Kč/ha (index 177).
- Zaznamenán další pokles významu zemědělství pro ekonomiku venkovských oblastí, včetně zaměstnanosti venkova.

Základní odlišnosti českého zemědělství zejména od zemědělství v zemích EU 15 jsou podle aktuálních srovnatelných údajů následující:

- extrémně vyšší průměrná výměra podniků ČR s převahou farem nerodinného typu, doprovázená mimořádně vysokým podílem najaté půdy (a také najatých pracovníků);
- zhruba poloviční intenzita výroby měřená zemědělskou produkcí na ha;
- podstatně vyšší podíl mezispotřeby na produkci, indikující až o 30 % nižší efektivnost využití zejména variabilních vstupů;

- v průměru zhruba stejná úroveň provozních dotací na ha, která společně s nižší úrovní produkce a vyšší úrovní mezispotřeby vede k asi 60% nominální úrovni ČPH/AWU (která však při zohlednění úrovně ekonomiky mírně převyšuje 80 % průměru EU 15);
- nižší úroveň ČPH/AWU je vyvažována zhruba třikrát nižší cenou práce a asi pětkrát nižší cenou půdy, což v současnosti (potenciálně spolu s velikostí podniků) představuje hlavní konkurenční výhodu českého zemědělství vůči zemědělství v zemích EU 15;
- až 70% podíl dotací na ČPH řadí ČR mezi země EU s nejvyšší úrovní tohoto podílu a zvýrazňuje mimořádnou citlivost českého zemědělství na dalším zaměření SZP a jeho současnou „závislost“ na dotacích.
- Ve srovnání se zeměmi EU 10 je ekonomická situace českého zemědělství měřená úrovní ČPH/AWU nominálně i reálně vysoce nadprůměrná. Je tomu tak v důsledku mírně vyšší produkce/ha, nižší ceny půdy a zejména vyšší úrovní provozních podpor. Proti tomu působí podstatně vyšší cena práce a mírně horší efektivita využití variabilních vstupů.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- Agricultural Policies in OECD Countries 2010: At a Glance*. Paris: OECD, 2010, 42 s.
[online]. Dostupné na:
http://www.oecd.org/document/27/0,3343,en_2649_33773_45538523_1_1_1_37401,00.html
- Agricultural policy perspectives – member states factsheets 2009*. Brusel: European Commission, Directorate-General for Agriculture and Rural Development, 2009.
- Agriculture in the European Union, Statistical and Economic Information 2008*. Brusel: European Commission, Directorate-General for Agriculture and Rural Development, 2009.
- Agrocenzus 2000* [online]. Praha: Český statistický úřad. Dostupný na WWW: <<http://www.czso.cz/2001edicniplan.nsf/p/2118-01>>.
- BAŠEK, V., DIVILA, E. Farm structure in the Czech Republic – Today and Tomorrow. In *Farms in Central and Eastern Europe – Today and Tomorrow*. Varšava: Polsko. 2008. ISBN 978-83-60798.
- BAŠEK, V., DOUCHA, T.: Český potravinářský průmysl – jeho šance a rizika do budoucnosti. *Potravinářská Revue*, 2010, č. 6, str. 7-14.
- BAŠEK, V., KRAUS, J.: Mezinárodní srovnání vybraných ukazatelů zemědělských podniků v EU – Postavení ČR v EU za období 2004-2007 podle FADN (výzkumná studie). Praha: ÚZEI, 2009, 92 s. ISBN 978-80-86671-67-3.
- CEPÁK, J. et al. *Atlas migrace ptáků České a Slovenské republiky*. Praha: Národní muzeum, 2008, 607 s.
- Český hydrometeorologický ústav [online]. Dostupný na WWW: <<http://www.chmi.cz>>.
- ČSÚ: *Analýza zemědělství na základě Souhrnného zemědělského účtu*. Kód publikace: e-2134-10, zveřejněno dne 2. 6. 2010.
- Databáze zemědělské účetní datové sítě FADN ČR – Standardní výstupy za roky 2001-2007. Praha: ÚZEI, 2002-2008.
- DEBLITZ, C. et al: Beef Report 2008. Braunschweig: vTI, Německo, 2008. ISSN 1864-2969.
- DOUCHA, T., FOLTÝN, I.: Czech Agriculture after the accession to the European Union – Impacts on the Development of its Multifunctionality. *Agricultural Economics*. 2008, roč. 54, č. 4, str. 150-157.
- European Commission: AGRI/G3, FADN, RICC 1453, 1484 _Standard results 2004, 2005, 2006, 2007.
- EUROSTAT *Agricultural statistics 2008 edition. Main results 2006-2007*. [online]. Eurostat, 2008. Dostupný na WWW: <<http://www.epp.eurostat.ec.europa.eu>>.
- FOLTÝN, I. a kol.: Periodické zprávy o výsledcích řešení za roky 2007 a 2008. Výzkumný záměr MZE0002725101 Analýza a vyhodnocování možností trvalé udržitelnosti zemědělství a venkova ČR v podmínkách EU a Evropského modelu zemědělství.
- HANIBAL, J. a kol.: *Výsledky zemědělských podniků země EU na bázi Standardního výstupu FADN za období 2004-2007*. Praha: ÚZEI, Kontaktní pracoviště FADN CZ, 2009, 271 s. ISBN 978-80-86671-71-0.
- HANIBAL, J. a kol.: *Databáze zemědělské účetní datové sítě FADN ČR – Standardní výstupy za roky 2001-2008*. Praha: ÚZEI, Kontaktní pracoviště FADN CZ.

- HEMME, T. et al. *IFCN Dairy Reports 2005, 2006, 2007 a 2008*. Kiel: International Farm Comparison Network, Dairy Research Center, ISSN 1610-434X.
- OECD-FAO Agricultural outlook 2009-2018*. Paris: OECD, 2009. ISBN 978-92-64-01144.
- PRAŽAN, J., DUMBROVSKÝ, M. (2008): Case study report (WP2 findings) – The Czech Republic, Case study area: Svratka river basin, South Moravia and Vysocina-Highlands, the EU project „Sustainable agriculture and soil conservation (SoCo project), No. AGRI20070336, Brno, 2008.
- Ročenka půdního fondu České republiky*. Praha: Český úřad zeměměřičský a kartografický. 2009. ISBN 978-80-86918-55-6.
- ROSOCHATECKÁ, E., TOMŠÍK, K., ŽÍDKOVÁ, D.: Selected problems of capital assets of Czech agriculture. *Agricultural Economics*. 2008, roč. 54, č. 3, str. 108-116.
- Rural development, Statistical and economic Information Report 2007*, Brusel: European Commission, Directorate-General for Agriculture and Rural Development, 2008.
- Statistika práce a mezd 2001-09*. Praha: Český statistický úřad. Dostupné na WWW: <<http://www.czso.cz>>
- Strukturální výsledky za zemědělství v roce 2007*. [online]. Praha: Český statistický úřad. Dostupné na WWW <czso/csu/edicniplan.nsf/aktual/ep-2#21>.
- Výsledky monitoringu ptáků v České republice* [online]. Česká společnost ornitologická, 2009, Dostupné na www: <http://jpsp.birds.cz/vysledky.php?ref_from=public_left_menu>.
- Zemědělství 2001 až 2009*. Ročenky MZe, 2002 až 2010.
- ZIMMER, Y. et al: *Agribenchmark Cash Crop Report 2008*. Braunschweig: vTI. ISSN 1863 7647.
- Zprávy o stavu zemědělství ČR 2001 až 2009*. Praha: Ministerstvo zemědělství ČR, 2002 až 2010.

ČESKÉ ZEMĚDĚLSTVÍ ŠEST LET PO VSTUPU DO EVROPSKÉ UNIE

Vydal: Ústav zemědělské ekonomiky a informací
Mánesova 1453/75, 120 56 Praha 2

První vydání v roce 2010

Vytiskl: Ústav zemědělské ekonomiky a informací
Mánesova 1453/75, 120 56 Praha 2
2010

ISBN 978-80-86671-81-9